

UNIVERZITA KARLOVA, PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra občanské výchovy a filosofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Světové hospodářství a jeho hlavní vývojové tendence

Průběh, 2e, sam Diplon
Výpočetná a masivně
vedená literatury.

autorka DP: Jana Chloubová
5. ročník, D – SV, denní typ studia

vedoucí DP: Ph.Dr. Milena Tichá, CSc.

rok dokončení práce: 2005

*Děkuji všem, kteří výzvatnou měrou přispěli
ke zdárnému průběhu mé práce...*

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci
vypracovala samostatně s použitím
uvedené literatury.

Místo vypracování: Praha
Datum: 11. 11. 2005

Podp. *Kateřina Jiráková*

Obsah	
Úvod	3
1 Světová ekonomika	5
1.1 Základní tažné světové ekonomiky	6
1.2 Vývoj světové ekonomiky	12
1.3 Vztah globalizace a regionalizace	18
1.4 Struktura světového hospodářství	20
2 Současný vývoj hospodářství v nejvýznamnějších světových regionech	23
2.1 Hlavní vývojové rysy a tendence ve světové ekonomice a důrazem na rok 2004	23
2.1.1 Evropská unie	29
2.1.2 Japonsko	34
2.1.3 Severní Amerika	35
3 Česká republika a její hospodářství	41
3.1 Porovnání hospodářského vývoje ČR v letech 1990-2004	46
3.2 Charakteristika ekonomiky v posledních čtyřech letech 3. tisíciletí	58
3.3 Hlavní tendence ekonomického vývoje	60
3.3.1 ČR v roce 2004 v rovině EU	62
3.4 Rok 2004 v českém hospodářství	65
3.5 Obecní prognóza z roku 2004 na rok 2005	72
Závěr	84
Pozdrav čtenáři	85

*Děkuji všem, kteří významnou měrou přispěli
ke zdárnému průběhu mé práce...*

Úvod

Tématem mé diplomové práce je, jak už název napovídá, světové hospodářství a jeho hlavní vývojové tendence. Cílem mé diplomové práce je postihnout hlavní rysy a tendence vývoje světové ekonomiky a především se pokusit odpovědět na otázku, do jaké míry a jakým způsobem ovlivňuje Česká republika světové hospodářství a naopak, vliv světové ekonomiky na ekonomiku České republiky, protože naše ekonomika je malá a otevřená vnějším vlivům. A samozřejmě zda naše ekonomika může mít či má nějaký význam ve světovém hospodářství... První kapitola je věnována stručně teorii světové ekonomiky, vzniku a etapám světové ekonomiky. Poté následuje úsek věnovaný obecnému vztahu globalizace a regionalizace. Další podkapitola se týká struktury světového hospodářství. Jelikož je to ale velice rozsáhlé téma a vznikla již řada různých publikací, kde je tato problematika velice detailně popsána, opět se tímto tématem nezabývám podrobně, ale snažím se obecně charakterizovat tři centra světové ekonomiky.

Ve druhé kapitole se budu zabývat současným vývojem hospodářství v nejvýznamnějších světových regionech jako je Evropská Unie, Japonsko, USA, protože se domnívám, že tyto světové regiony mají klíčový vliv na vývoj světové ekonomiky. Důraz opět kladu na rok 2004, abych opravdu postihla konkrétní nejnovější vývojové trendy a tendence ve světové ekonomice.

Třetí kapitola je stěžejní částí mé práce a zabývám se v ní postavením České republiky v rámci světové ekonomiky. Nejdříve stručně porovnáám hospodářský vývoj v letech 1990 až 2004 makroekonomickými ukazateli, poté bude následovat charakteristika české ekonomiky v prvních čtyřech letech nového tisíciletí. Největší důraz je položen opět na události v roce 2004. Dále se pokusím vyzdvihnout hlavní indikátory a tendence ekonomického vývoje ČR v rámci Evropské unie. Na závěr uvedu oficiální prognózu z roku 2004 na rok 2005 a celkově zhodnotím postavení ekonomiky ČR v rámci světové ekonomiky.

Doufám, že má diplomová práce bude alespoň malým přínosem a pomůže nahlížet na světovou ekonomiku i z našeho českého úhlu, abychom

si byli vědomi toho, kde žijeme, jaká je hospodářská realita naší země v současnosti, případně kam směřujeme ruku v ruce s Evropskou unií a jaký je náš podíl na rozvoji světové ekonomiky.

1. SVĚTOVÁ EKONOMIKA

1.1. Základy teorie světové ekonomiky

Abychom se mohli podrobněji zabývat tímto tématem, je nutné si nejdříve položit otázku: „Co je to světová ekonomika?“. Na zdánlivě banální otázku zatím neexistuje jednotná definice.

Ekonomiky jednotlivých zemí jsou spolu vzájemně spojeny mezinárodním obchodem a mezinárodními finančními toky a jsou na sobě navzájem stále více závislé. V dnešní době tvoří světová ekonomika do značné míry jednotný celek, který ale není ani zdaleka homogenní.

Světová ekonomika není jen prostým souhrnem národních hospodářství jednotlivých zemí, je určitým jednotným organismem, do něhož vedle jednotlivých národních hospodářství patří ještě jejich vzájemné vztahy a různé nadnárodní instituce, jako je např. Mezinárodní měnový fond a Světová banka. Již dnes je patrné, že země, které se z jakéhokoli důvodu izolují od světové ekonomiky, a nevyužívají výhod ze zapojení do světového trhu, nemohou udržet krok s technickým, ekonomickým ani s kulturním vývojem světa.

Jednotlivá národní hospodářství jsou na sobě navzájem stále závislejší, podmiňují se, doplňují se a prostřednictvím trhu jsou spolu tak svázána, že tvoří podstatný celek. Závislosti na ostatních ekonomikách se nevyhnou ani tak velká národní hospodářství, jako je ekonomika USA. Postavení jednotlivých ekonomik ve světové ekonomice se liší. Ovlivňuje je jejich velikost, vybavenost přírodními zdroji, stupeň dosaženého hospodářského rozvoje a spousta jiných dalších faktorů. Jedním z nejdůležitějších faktorů, ovlivňujícím rozvoj ekonomiky a její místo ve světovém hospodářství, je míra jejího zapojení do mezinárodního obchodu, která je opět závislá na úrovni dané ekonomiky. Ekonomiky, které jsou více zapojeny

do mezinárodního obchodu, jsou označovány za otevřené, jiné jsou mnohem uzavřenější.

Výklad o základech teorie světové ekonomiky je nutné alespoň ve stručnosti spojit s vývojem teorie mezinárodní dělby práce. Mezinárodní dělba práce spočívá ve vytvoření racionální a efektivní rozdělovací soustavy v rámci světové ekonomiky. Ta je určující složkou specializace jednotlivých zemí na výrobu určitých druhů produkce a zabezpečení službami, které si potom tyto země za účelem spotřeby navzájem směňují. Tím je mezinárodní dělba práce i základem pro formování a rozvoj celé soustavy mezinárodních ekonomických vztahů. Potřeba neustálého zdokonalování mezinárodní dělby práce, zvláště co do mezinárodní specializace, se zesiluje v podmínkách současného vědecko-technického rozvoje, neboť v jednotlivých zemích či subjektech světové ekonomiky už nelze efektivně vyrábět v masovém měřítku neustále se rozšiřující spektrum výrobků a adekvátně je zabezpečovat službami. Proto je mezinárodní dělba práce nejen základní podmínkou hospodářského a společenského rozvoje a růstu produktivity práce, ale i racionálního fungování světové ekonomiky vůbec.

Abychom mohli proniknout až ke kořenům teoretického pohledu na mezinárodní dělbu práce a její je nutné dojít až k teorii srovnatelných (komparativních) nákladů. Její základy položil před více než sto lety Adam Smith formulací své teorie důchodové skladby hodnoty zboží jakožto absolutních nákladů. Tyto základy byly pak rozvinuty Davidem Richardem a hlavně Johnem Startem Millem do komparativní podoby. K těmto klasikům politické ekonomie se vrací ve svých novelizacích a aplikacích naprostá většina moderních autorů 20. století, kteří se zabývají problematikou mezinárodní dělby práce, která se nějakým způsobem dále dotýká teorie mezinárodní směny a mezinárodního obchodu. Souhrnně se dá říci, že z teorie komparativních nákladů a výhod vychází vlastně celá soudobá neoklasická modelová analýza mezinárodní směny.

Podstata teorie komparativních nákladů je založena na tezi, že každá země se specializuje na výrobu pro vývoz zejména takových výrobků, které lze v dané zemi podle jejich specifických podmínek vyrábět s nižšími náklady než v druhých zemích. Tento alokační mechanismus podle výše komparativních nákladů funguje pak nejlépe za ideálních podmínek

dokonalé konkurence, při němž se ceny výrobních činitelů rovnají jejich marginální produktivitě, ceny zboží mezním nákladům a výnosy jsou funkcí rozsahu produkce. Uvedená specializace by se tedy měla odehrávat za politiky plného liberalismu, neexistence protekcionismu a jiných opatření k ochraně vlastní ekonomiky.

Dnes jsou četné sociální a ekonomické podmínky a důsledky aplikace této teorie přirozeně do značné míry překonány, ale i přesto zůstávají v řadě ohledů východiskovými principy posuzování racionality specializace a mezinárodní dělby práce ve světové ekonomice. Tato teorie prodělala za dvě století řadu přízpůsobovacích proměn v závislosti na tom, jak se soudobá realita světové ekonomiky vzdaluje od ideálních podmínek, postulovaných teorií komparativních nákladů. Zde je nejznámější formulace tzv. Heckscher-Ohlinova teorému výrobních faktorů ze 30. let našeho století.

Švédský ekonom Eli Filip Heckscher spolu se svým krajanem Bertilem Ohlinem¹ vznesli do teorie komparativních nákladů dvě nové myšlenky. První z nich stojí na tom, že specializaci v národním rámci již nevysvětlují blíže nedefinovaným způsobem „podmínky výroby“, ale shledávají jejich příčinu v rozdílném vybavení výrobními faktory, resp. Rozdíly v cenách těchto faktorů u výroby různého zboží. Druhá myšlenka pak spočívá okolnosti, že zaměření a rozsah mezinárodní směny se neobjasňuje již jen využíváním srovnatelných (komparativních) výhod či úspor společenské práce podle nižších komparativních nákladů, ale jakožto řešení problému všeobecné rovnováhy mezi subsystémy světové ekonomiky.

Heckscher-Ohlinův teorém vznikl v období monopolního kapitalismu, kdy též koloniální soustava dosáhla svých největších rozměrů. Tehdy vyvstala potřeba teoreticky zobecnit otázku národní specializace. Narůstající rozdíly mezi koloniemi a metropolemi vyžadovaly teoretické řešení problematiky rovnováhy mezi stále rozdílnějšími subsystémy světové ekonomiky. Je nesporné, že na základě teorie komparativních nákladů, jejich pozdějších

¹ Ohlin Bertil (1899-1979), švédský ekonom, profesor ekonomie na univerzitách v Kodani a ve Stockholmu, představitel tzv. švédské školy. V roce 1977 se stal nositelem Nobelovy ceny za ekonomii, kterou obdržel za svůj přínos k rozvoji mezinárodního obchodu. Věnoval se zejména teorii mezinárodního a mezioblastního obchodu. Hlavní dílo: *Interregional and International Trade* (1933). In: SOJKA, M., KONEČNÝ, B. *Malá encyklopedie moderní ekonomie*. 5. aktual. vyd. Praha : Libri, 2004, s. 233. ISBN 80-7277-258-9.

verzí a neoklasické analýzy vůbec, byla objevena řada funkčních závislostí a kritérií optimalizace rozdělení zdrojů ve světové ekonomice.

Velmi důležitým obohacením bylo též její rozvinutí J. S. Millem do podob teorie mezinárodních hodnot, jež zejména A. Marshall v meziválečném období našeho století doplnil řadou grafických a analytických metod. V podmínkách „věku techniky“ je nicméně její ortodoxní aplikace stále obtížnější a proto jsou podnikány některé pokusy o její inovace, jež by zachovaly její hodnotu pro realitu dnešních problémů ve světové ekonomice. Jedním z takových pokusů je tzv. teorie mezinárodního životního cyklu zboží a technologie. Ta se snaží zkoumat a objasňovat mezinárodní dělbu práce různými možnostmi jednotlivých zemí vyrábět a exportovat výrobky podle srovnatelné technické úrovně výrobků z konkurujících si zemí. Komparativní náklady či výhody jsou tu tedy nahrazovány komparativní technickou úrovní a délkou období, za kterou jsou výrobky z jednotlivých zemí z hlediska technické úrovně konkurenceschopné v tzv. mezinárodním životním cyklu, daném v podstatě průměrnou délkou morálního opotřebení. V této teorii ale chybí jasná kritéria a ekonomická problematika se zde slučuje s mimoekonomickou.

Vůči životnosti teoretického směru komparativních nákladů a výhod vznášejí výhrady nejvíce rozvojové země, jejichž pohled na racionalitu mezinárodní dělby práce je značně odlišný. Namítají, že v podmínkách zemí s výrazně rozdílnou ekonomickou úrovní, aplikace těchto teorií přispívá ke konzervaci výrobní struktury méně vyspělých zemí, brzdí transformaci jejich ekonomiky a fakticky fixují jejich nerovnoprávné postavení v mezinárodní dělbě práce. Na této polemice vznikla škola teorií tzv. periferijní ekonomiky, která tvoří v jistém smyslu protipól teorie komparativních nákladů.

Zastánci této teorie v rozvojových zemích, ale i někteří z rozvinutých tržních zemí se snaží dokázat a zobecnit jev neekvivalentní směny mezi „centrem“ (země s rozvinutou tržní ekonomikou) a „periferií“ (rozvojové země). Škola teorií tzv. periferijní ekonomiky se dělí do dvou hlavních směrů: tzv. latinskoamerická a tzv. africká škola. První z nich je spojena hlavně se jmény ekonomů R. Prebishe a Ch. Zingera. Zejména argentinský ekonom R. Prebish, který formuloval její základ již v 50. letech a rozsáhle ji publikoval v 60. letech, ji postupem doby dále prohloubil, doplnil o nové

aspekty technického pokroku a postupně dovedl až do aplikačních poloh včetně vyčíslení ztrát rozvojových zemí. Ekonomický mechanismus, vyvolávající zaostávání periferie za centrem spočívá podle této teoretické školy zejména v různoběžném vývoji směnných relací obou skupin zemí, což se pak projevuje v zaostávání strukturálního vývoje a akumulačního potencialu rozvojových ekonomik, v jejich pomalém technologickém vývoji, v nedostatečné dynamice mezd, sociální sféry atd. Kritici této školy namítají, že přeceňuje úlohu vnějších vztahů a teorii racionality mezinárodní dělby práce přesouvá ze sféry výroby do sféry oběhu.

Teorie periferijní ekonomiky ve verzi tzv. africké školy rozpoutala ještě více diskuzí. Jejimi hlavními protagonisty jsou A. Emmanuel a S. Amin. A. Emmanuel kritizoval práce R. Prebische a CH. Zinglera za to, že spojují neekvivalentní směnu se zaostalostí ekonomické struktury rozvojových ekonomik, z čehož vyplývá, že modernizace této struktury zlikviduje hlavní předpoklady této neekvivalentní směny. A. Emmanuel se snaží dokázat opak, a sice, že bez likvidace neekvivalentní směny modernizace ekonomické struktury není vůbec možná. Nejradiálněji se postavil k celé otázce egyptský ekonom S. Amin, který se pokusil dokázat princip neekvivalentní směny jako historickou zákonitost mezinárodní dělby práce vůbec. V Aminově verzi už není místo pro žádné pozitivní úkoly subjektů světové ekonomiky vůči zákonům nerovnosti, které působí ve prospěch „světového města“ (centra), protože na jeho straně je nezvratná technologická a civilizačně-organizační výhoda. Rozvojové ekonomiky jako periferie či „světová vesnice“ mají pouze jedinou šanci, a to maximálně se odpoutat od vlivů centra. Nejde-li to jinak, pak i násilně i za cenu eventuálního ozbrojeného konfliktu. Amin v podstatě nevidí žádnou možnost vyhnout se takovému scénáři. Je pouze nutné se na něj připravovat a přinášet vnitřní oběti. K jakým důsledkům dospěla neúměrná aplikace této teorie, svědčí vývoj v Kambodži za vlády Polpota a v menší míře i vývoj v Číně do roku 1976. Nicméně tato teorie odráží některé reálné prvky neutěšené situace rozvojových zemí ve světové ekonomice. Poměrně pozitivnější platformu představuje teoretická koncepce „kolektivního spoléhání na vlastní síly“, ačkoli i tato teorie odráží jistou nespokojenost rozvojových ekonomik s jejich místem v mezinárodní dělbě práce. Její

základní smysl spočívá v návodu soustředit se na vlastní problémy rozvojových zemí. Pro dynamizaci rozvoje dává přednost rozšiřování vztahů uvnitř rozvojového světa před rozšiřováním vztahů mimo něj.

Světová ekonomika tvoří jednotný, i když vnitřně diferencovaný celek, který je propojený stále se vyvíjejícími vazbami, proto jakákoli inovace teorie musí vycházet z obecných a nikoli dílčích principů. V 60. letech 20. století tak vznikla teoretická koncepce globální interpedence (vzájemná závislost) světové ekonomiky, která se během 70. a 80. let postupně vyvinula v metodické stanovisko sloužící k posuzování podstaty jevů ve světové ekonomice a jejích perspektiv (za její počátek se považuje kniha „Partneři v rozvoji“ z roku 1968 vzniklá pod redakcí bývalého kanadského premiéra L. Pearsona). Postupně tak vznikl propracovaný a konkretizovaný teoretický rámec, jehož základem je sílící poznání, že žádný subsystém v interpedentním globálním systému světové ekonomiky se nemůže trvale vyvíjet na úkor druhých subsystémů. Prosazování této na první pohled dosti jednoduché teze neprobíhalo však zdaleka bezkonfliktně a ani v současnosti není všeobecně přijímáno.

1. polovina 90. let nepřinesla v teoretickém zobecnění vývoje světové ekonomiky jako globálního sociálně-ekonomického systému vznik žádné nové velké koncepce. Přesto došla k některým teoretickým posunům. Týkají se zejména promítnutí a implikací dvou významných škol makroekonomické teorie pro nadnárodní a globální procesy. První je škola tzv. veřejné volby, které se koncem 80. let udělením Nobelovy ceny Jamesu M. Buchannanovi dostalo nového velkého impulzu. Druhá je škola tzv. racionálního očekávání, která se nyní stále více projevuje na prominentních místech publikační aktivity a výzkumných programů. Oběma školám je společná nechuť k zásahům vlád do ekonomického života. V interpedentním světě a internacionalizujícím se hospodářském životě se závěry platné pro národní úroveň musí nutně promítat stále více i do sféry mezinárodní.

Souhrnně lze říci, že v teorii světové ekonomiky a mezinárodní dělby práce se v poslední době posilují pohledy a směry, posuzující efektivnost a

racionalitu nikoli z národních či skupinových hledisek, ale z aspektů nadnárodních a stále více celosvětových (globálních).²

Na závěr musím zmínit velmi stručně poválečný vývoj teorie mezinárodní dělby práce v bývalých centrálně plánovaných ekonomikách. I zde lze nalézt několik mezinárodně známých jmen (Kalecki, Kleer a Pajestka v Polsku, Širjajev v SSSR, Bognar a Simai v Maďarsku, u nás např. Tauchman). Vcelku ale tato nedokázala ovlivnit v pozitivním smyslu tzv. mezinárodní socialistickou dělbu práce ani mezinárodní socialistickou integraci v rámci RVHP. Její neúspěšnost byla podmíněna silnými ideologickými bariérami, politickými zřeteli a administrativními a administrativními zásahy, vůči nimž se intelektuální kapacita řady jejích protagonistů nedokázala účinně prosadit.

1. 2. VÝVOJ SVĚTOVÉ EKONOMIKY

Světová ekonomika se zformovala v poslední třetině 19. století. Bylo to v době počínající 2. průmyslové revoluce (technicko-vědecká), což je období objevu elektřiny a výbušných motorů. Tehdy dochází k všestrannému rozvoji společnosti, uplatňování vynálezů, pracovní stroj je nahrazen mechanizací a rovněž je opuštěna ekonomika klasického liberalismu, která je nahrazena centralizací a monopolizací výroby. Dochází k razantnímu průmyslovému pokroku, který se projevuje především růstem objemu výroby (prvenství USA, pak Německo). Ve světovém obchodu patří prvenství Británii, která si udržuje námořní převahu ve světě a širokou základnu kolonií. Společným základem tohoto vývoje byl systém volného podnikání založený na soukromém vlastnictví a námezdní práci, který vešel do historie pod názvem kapitalismus. Světová ekonomika tedy vznikla a vyvíjela se jako světová kapitalistická ekonomika.

Samozřejmě světová ekonomika nevznikla naráz, ale byl to proces postupný, jehož předpoklady vznikaly v průběhu dějin. V průběhu rozkladu

² Blíže specifikováno v: CIHELKOVÁ, E. a kolektiv. *Světová ekonomika - základní rysy a tendence vývoje*. Praha : VŠE, 2000, s. 19-35.

feudalismu se postupně formovaly relativně výrobně uzavřené a ekonomicky samostatné celky vázané na určité období, z nichž se vyvinuly současné státní útvary. Rozvoj výrobních faktorů se nejdříve projevoval v rozvoji dělby práce a růstu trhu v rámci těchto celků čili v „národním“ měřítku. Postupně tento proces začal přerušovat národní hranice a rozvíjet se v měřítku „mezinárodním“. To všechno přispívalo k rozvoji mezinárodní dělby práce a expanzi mezinárodního trhu. Tak se postupně vytvářely dva hlavní předpoklady pro vznik světové ekonomiky: relativně výrobně uzavřené a ekonomicky samostatné státní útvary a mezinárodní dělby práce. Celý proces pochopitelně probíhal velmi nerovnoměrně. Nejsilnější a nejrozvinutější země pronikali v rámci své expanze za zdroji surovin do zemí s nižším stupněm vývoje a ty si mocensky podmaňovaly a přeměňovaly ve své kolonie. Vznikl klasický kolonialismus charakteristický přesunem bohatství z kolonií do metropolí a politickým podřízením kolonií metropolím. Vzniklá koloniální dělba práce, nezřídka provázená neekvivalentní směnou, se stala základem mezinárodního trhu. Vyvrcholení koloniálního vývoje nastalo v poslední třetině 19. století, kdy celý zbytek světa byl rozdělen mezi metropole ve formě kolonií a jinak závislých území.

Světová ekonomika se tedy formovala současně s koloniální soustavou. Mezinárodní dělba práce a mezinárodní obchod přerostly pod určujícím vlivem kolonialismu ve světovou dělbu práce a světový trh. Světová ekonomika vznikla jako světová tržní (kapitalistická) ekonomika, založená na nerovných vztazích mezi vysoce rozvinutými metropolemi a zaostávajícími koloniemi.

Světová ekonomika během svého vývoje prošla řadou změn, které jí vtiskují na několik desítek let typický charakter a zvláštní ráz. Tato specifická období, či etapy, jsou podmíněna rovněž neekonomickými procesy, zejména politickým vývojem. Pochopitelně existuje řada různých kritérií pro členění vývoje světové ekonomiky. Jedno z možných členění na čtyři základní etapy souvisí se společenskou přeměnou v závislosti na událostech spjatých s válečnými konflikty.

První etapa, která je popsána výše, je etapou vzniku a formování jako jednotné tržní, i když diferencované, světové ekonomiky mezi metropole a koloniální periferii. Druhá etapa je etapou rozvoje tohoto typu světové

ekonomiky, provázené na jedné straně mohutným ekonomickým rozvojem, na druhé straně rostoucími mezinárodními i národními rozpory, týkajícími se snahy o prosazení přerozdělení koloniálních držav. Toto byla jedna z hlavních příčin vzniku 1. světové války a sociální revoluce vedoucí mimo jiné i ke vzniku socialismu v Rusku a k vytvoření SSSR. Třetí etapa zahrnuje období mezi dvěma světovými válkami. Je to etapa charakterizovaná i nadále obtížným vývojem světové tržní (kapitalistické) ekonomiky. Řada rozporů, zejména těch vzniklých mezi vítězi a poraženými z 1. světové války vedla ke vzniku 2. světové války. Meziválečné období je pak charakterizováno největší hospodářskou krizí v historii a samozřejmě i krizí koloniální soustavy.

Čtvrtá etapa je nejdelsí. Trvala od druhé světové války až do přelomu 80. a 90. let. Je pro ní typické rozdělení světové ekonomiky na dvě světové ekonomické soustavy v čele s USA a SSSR. Hovoříme o kapitalistické a socialistické ekonomické soustavě. Jejich poměr, zahrnující jak prvky spolupráce tak konfrontace, se vyvíjel v závislosti na měnící se ekonomické, politické a vojenské síle těchto dvou mocností. Co se týká tehdejší socialistické soustavy, v průběhu 50. a 60. let se projevovala dle souhrnných ukazatelů vzestupná tendence. Bohužel v 70. letech se v jejím vývoji začalo projevovat znatelné zpomalení ekonomického růstu a prvky stagnace, která se v průběhu 80. let změnila ve všestrannou krizi. Tato krize na přelomu 80. a 90. let přerostla v rozpad světové socialistické ekonomické soustavy. Naopak, světová tržní (kapitalistická) soustava prokázala, navzdory rozpornému vývoji doprovázenému krizemi v 70. a 80. letech, větší životaschopnost a přizpůsobivost měnícím se podmínkám světového vývoje a celkově i jasnou převahu nad světovou socialistickou ekonomickou soustavou. Završením čtvrté etapy je pak přechod k nové etapě jednotné tržní světové ekonomiky v první polovině 90. let 20. století.

Nová etapa vývoje světové ekonomiky se vyznačuje těmito třemi rysy. Zaprvé se světová ekonomika založená na dvou soustavách mění v jednotnou tržní ekonomiku. Zadruhé je tato ekonomika hluboce diferencovaná mezi rozvinuté a méně rozvinuté země. Zatřetí je to světová ekonomika, která vyžaduje mnohem extenzivnější a zároveň účinnější mezinárodní spolupráci. Všechny tyto rysy vztahující se k nové, již páté

etapě ve vývoji světové ekonomiky, nebo minimálně k její počáteční fázi, jsou zatím do značné míry hypotetické povahy. Je tomu tak proto, že uplynula pouze krátká doba od jejího začátku, kdy zatím nestačí na vědecky podložené zobecnění.

Nástup nové etapy světové ekonomiky byl spojen nikoli s ekonomickým vzestupem a prosperitou, ale se středně dobou světovou recesí či přímo krizí v některých částech světové ekonomiky. Naproti tomu druhý nejdůležitější trend, který v 70. a zejména na počátku 80. let³, ohrožoval vývoj světové ekonomiky, tj. inflace, se podařilo až na některé výjimky vcelku uspokojujivě řešit. Bylo-li hlavní nebezpečí pro stabilitu světové ekonomiky spatřováno v inflaci, v 1. polovině 90. let spočívalo nepochybně v pomalém růstu, stagnaci či dokonce poklesu výroby a s tím souvisejícím vzestupem nezaměstnanosti. Pokud jde o inflaci, tu se podařilo na přelomu 80. a 90. let v rozvinutých tržních ekonomikách snížit pod 3% ročně. Vysoká tempa ekonomického růstu zaznamenaly některé rozvojové ekonomiky, zvláště latinskoamerické, a téměř všechny transformující se ekonomiky. Tento negativní trend měl ale do značné míry dílčí a dočasný charakter.

V 1. polovině 90. let 20. století se začala projevovat krize či recese ve světovém hospodářství. V letech 1990-1994 se celkově zpomalil růst HDP a roku 1991 dokonce stagnoval. Při stále ještě rychlém populačním růstu (1,7 % ročně) klesala ve světě produkce zboží a služeb v přepočtu na obyvatele, až v roce 1994 došlo k jejímu vzestupu o 0,7 %. Dynamický zbytek světové ekonomiky, představovaný Čínou a částí rozvojových ekonomik, nestačil k pokrytí propadu způsobeného krizovým vývojem v evropských transformujících se zemích a recesí v rozvinutých tržních ekonomikách. K tak nepříznivému vývoji ve světové ekonomice jako v letech 1990-1993 nedošlo po celé poválečné období. Na světové recesi se pochopitelně nejvíce podílely transformující se ekonomiky, jejichž transformace byla ztížena nepříznivými mezinárodními podmínkami. Zatímco rozvinuté tržní ekonomiky se nacházely v recesi, transformující se

³ Hlavní rysy poválečné etapy vývoje světové ekonomiky s důrazem na 70. a 80. léta jsou blíže specifikovány v: CIHELKOVÁ, E. a kolektiv. *Světová ekonomika - základní rysy a tendence vývoje*. Praha : VŠE, 2000, s. 38-44.

ekonomiky, nacházející se v depresi, spoléhaly na jejich pozitivní spolupráci. Ke ztížení podmínek dále přispěl i rozpad RVHP a SSSR. Z této deprese či přesněji krize se pak některé země (Polsko, Maďarsko, ČR, Slovinsko atd.), byť s velkými obtížemi pozvolna dostaly. Nicméně je rok 1994 považován za rok obratu pro většinu menších a středních ekonomik ve střední Evropě, nikoli však pro Rusko a ostatní následnické státy bývalého SSSR.

Pochopitelně svůj podíl na trvání a hloubce světové recese měly i rozvojové tržní ekonomiky. Recese zachvátila nejvýznamnější ekonomiky všech kontinentů: začala v Severní Americe (nejprve Kanada, pak USA), potom se posunula do Evropy (Itálie, Francie, Velká Británie, Německo) a skončila v Japonsku. To byl první vážný střednědobý pokles dynamiky po skončení 2. světové války. Celkově však mnohem silnější dopad na rozvinuté tržní ekonomiky než pokles HDP měla rozsáhlá nezaměstnanost, která nejvíce postihla země EU a místy dosahovala až ke 20 %. Proti všeobecnému očekávání se recese vyhnula rozvojovému světu.

1. 3. VZTAH GLOBALIZACE A REGIONALIZACE

Globalizace a regionalizace patří v současné době k nejvýznamnějším procesům, které ovlivňují světovou ekonomiku. Nejprve se pokusím vysvětlit význam těchto dvou slov. Globalizace, jejímž synonymem je internacionalizace či multilateralismus, je termín z poloviny 80. let 20. století a jeho definice se různí. Jejich společným jmenovatelem je nazírání globalizace jako „soudobé transformační etapy v dlouhodobém vývojovém procesu světové civilizace, ve kterém dochází v závislosti na technickém rozvoji k dynamickému překonávání lokálně vázaných a relativně izolovaných lidských idejí a aktivit ve směru univerzalizace některých z nich (V. Bernášek).“ Zároveň je třeba podotknout, že i když jsou pojmy internacionalizace a multilateralismus považovány za synonyma, nejsou to zcela totožné procesy. Globalizace je pokročilejší a komplexnější forma internacionalizace, která zahrnuje i funkcionální integraci mezinárodně rozptýlených aktivit (P. Dicken). Zatímco multilateralismus lze pojmout jako

charakteristiku světové ekonomiky, jež se odráží v chování jednotlivých zemí, a to v míře, v jaké se tyto země chovají „multilaterálně“ (L. A. Winters). Toto chování může být vymezeno zaprvé negativně, jako funkce stupně diskriminace v obchodní politice a průměrné výše ochranných opatření. Zadruhé pozitivně, jako funkce stupně, ve kterém v příslušné zemi absentuje diskriminace a v rozsahu, ve kterém obchodní režimy jednotlivých zemí předpokládají volný obchod.

Paralelně s procesem globalizace a zároveň proti němu působí proces fragmentace (diferenciace). Globalizace jako taková vede k univerzalizaci světové ekonomiky, zatímco diferenciace má za následek rozklad světové ekonomiky na menší hospodářské celky. Územním projevem fragmentace (diferenciace) světové ekonomiky je proces, který je označován jako regionalismus či regionalizace. Opět definice tohoto pojmu se různí. Podle L. A. Winterse jde o jakoukoli politiku zaměřenou na snižování obchodních bariér mezi zeměmi bez ohledu na to, zda jsou tyto země sousedící či vůbec vůči sobě blízké. Podle R. E. Baldwina je zapotřebí regionalismus chápat z pohledu procesu integrace, která z globálního hlediska sice vede k propojování a k růstu soudržnosti jednotlivých částí světové ekonomiky, z regionálního hlediska však přispívá k vytváření těsnějších vazeb mezi několika národními státy. Baldwin dále rozlišuje regionalismus mělký, povrchní a hluboký. První typ integrace se týká především přijímání společných hraničních opatření, je to například Dohoda o severoamerickém volném obchodu. Druhý typ integrace zahrnují restrikce, které jdou mnohem dále a ovlivňují politiky, jež jsou v mnoha státech čistě národním zájmem. Nejlepším příkladem třetího typu, hluboké integrace, je Evropská unie.

V současné době se hodně diskutuje o tom, zda regionalismus vyvolává síly, které podporují nebo naopak poškozují vývoj ke globálnímu volnému obchodu, a zda regionální dohody zlepšují životní standard v členských i ostatních zemích. Názory na tuto problematiku se samozřejmě liší hlavně v prvním bodě. Podle Baldwina se většina ekonomů shoduje v tom, že velká regionální seskupení, která vznikají v Evropě či Americe, mají v jisté míře příznivý vliv na členské země a nepřímo i na nečleny. U malých seskupení zatím pozitivní vliv nebyl pozorován. Prozatím nejsou žádné důkazy, že by regionální obchodní dohody životní standard členských i nečlenských zemí

snižovaly. Co se týká prvního bodu, někteří ekonomové vítají liberalizaci v jakékoli podobě a regionalismus považují za něco, co má značný vliv na multilaterální obchodní systém. Důležitý argument hovořící ve prospěch regionalismu je vývoj v poválečném období, kdy v rámci regionu mohla přecházet integrace k vyšším systémovým stupňům jako je například společný trh s perspektivou vybudování měnové a hospodářské unie. Je nutné podotknout, že v globálním rámci je podobný posun i v dlouhodobé perspektivě nereálný. Obhájcem regionální integrace byl například známý teoretik světové ekonomiky B. Balassa. Regionální integraci považoval za životaschopnou formu, přičemž neodmítal její další stadium, za které považoval celní a hospodářskou unii, v něž může přecházet pásmo volného obchodu, je-li zde vynucen vysoký stupeň koordinace obchodní a hospodářské politiky. Rovněž poukázal na to, že liberalizace obchodu obecně přispívá ke zmenšení rozdílů cen výrobních faktorů. Úplné vyrovnání cen, jako podmínka efektivnosti alokace zdrojů, je možné jen při mobilitě pracovních sil a kapitálu v integračním seskupení vyšší úrovně.

Na druhou stranu ale existují i obavy z toho, že rostoucí regionalismus ohrozí mnohostrannou liberalizaci. Zastánci tohoto názoru přesvědčují o nebezpečí vzniku obchodních válek mezi regionálními bloky, zesílení schopnosti „hegemonů“ vnucovat slabším svou vůli a znesnadnit další multilaterální liberalizaci.

Neoklasik G. Haberler soudí, že pozitivní přínos plyne daleko více z globální, celosvětové integrace, než z mnohem více propagované a diskutované regionální integrace. Jiní autoři zase poukazují na to, že je často patrné, že motivem regionální integrace nebyly ekonomické zisky, ale politické důvody.

Celkově vzato, jestliže se z regionalismu stane ochranný nástroj a přestane tak přispívat k růstu konkurenceschopnosti země, ztratí tím i hodnotu nástroje ke zvyšování regionálního růstu a konkurenceschopnosti na globálním trhu. Cokoli, co omezuje efekty, nebude z důvodu omezení autonomie ospraveditelné. Na druhé straně, pokud regionalizace utužuje vnitřní konkurenci, může tím zvětšit suverenitu společných politik proti působení tržních sil, a tím i potencionální efektivnost společných politických opatření. Zvyšuje se tím i konkurenceschopnost daného regionu proti

zbytku světa. Globalizace a regionalizace vedou k vzájemnému posilování, pokud politika usiluje o podporu konkurence uvnitř regionu a o oslabení moci oligopolů.

Řešení mezi globalizací a regionalismem lze nalézt v tzv. otevřeném regionalismu⁴. V současné době existují dvě možné alternativy jeho vymezení. První znamená rostoucí regionální integraci na základě společného zájmu zúčastněných zemí, avšak ve shodě s právními požadavky mnohostranného obchodního systému. Takové regiony budou ve svém jádru preferenční a současně právně kompatibilní s pravidly Světové obchodní organizace (WTO). Druhá alternativa představuje odstraňování bariér obchodu uvnitř regionálních uskupení, jež je doprovázeno na přibližně stejné úrovni a ve stejném časovém harmonogramu snižováním obchodních bariér vůči nečlenským zemím. Zatímco první koncepce by údajně vedla k rozdělení obchodního světa na dvě nebo tři mezikontinentální preferenční zóny, z nichž by se každá řídila vlastními pravidly volného obchodu uvnitř oblasti, zároveň by narůstaly vnější bariéry mezi těmito oblastmi. Druhá koncepce by naopak měla vést ke sbližování regionalismu s multilateralismem založeným na bázi rozdílných principů a rozdílných cel.

Globalizační proces působil v několika etapách. Někteří autoři vymezují tři etapy. Za první považují půlstoletí do 1. světové války charakterizované růstem obchodu, investic a finančních toků. Tato perioda skončila v období 20.-30. let kolapsem globalizačních tendencí (krizí mezinárodních ekonomických vztahů) a 2.světovou válkou. Další etapou je poválečná fáze 50. a 60. let, kdy se trend globalizace obnovuje. Probíhá odstraňování obchodních bariér, opět vzrůstá obchod a investice, které jsou stále více zprostředkovávány mezinárodními korporacemi. V tomto období se rovněž konstituuje základní podoba triády. Rozvíjí se ekonomická integrace v Evropě a západoevropský region posiluje jako celek. Z poválečné rekonstrukce těží intenzivně rovněž Japonsko, které do konce 60. let získalo opět rozhodující postavení v Asii a aspiruje na pozici světové ekonomické

⁴ Pojem otevřený regionalismus blíže vysvětluje: CIHELKOVÁ, E. a kolektiv. *Světová ekonomika. Regiony a integrace*. Praha : Grada, 2002, s.17-19.

velmoci. Dominantní úlohu si však dosud udržují Spojené státy americké, které přes pozvolný pokles náskoku získaného 2. světovou válkou a poválečnou hegemonií stále disponují mimořádnou ekonomickou silou. V této fázi se regionalismus vyvíjí ve třech světových ekonomických centrech v rozdílných dimenzích a různé míře⁵.

1. 4. STRUKTURA SVĚTOVÉHO HOSPODÁŘSTVÍ

Od druhé světové války prochází světové hospodářství výraznými změnami. Dochází k proměnám v jeho struktuře i v postavení jednotlivých zemí či skupin zemí v něm. Ve světové ekonomice rozlišujeme dvě rozdílné skupiny zemí. Hovoříme o zemích rozvinutých, které jsou sdružené v OECD (Organizace pro hospodářský rozvoj a spolupráci), a dále o zemích rozvojových. Zvláštní podskupiny vytvářejí nově industrializované země v jihovýchodní Asii a bývalé centrálně plánované ekonomiky, které prodělávají proces transformace od ekonomiky sovětského typu ke standardní tržní ekonomice.

Stupeň rozvoje země je možné charakterizovat pomocí různých ukazatelů, z nichž nejčastěji je používán ukazatel HDP na jednoho obyvatele. Další charakteristiky jsou míra zapojení země do světového trhu, její vybavenost kapitálovými zdroji, její ekonomická struktura, technická vyspělost atd. Zařazení zemí do určité skupiny dle ekonomických parametrů není platné trvale, ale pochopitelně se může měnit a závisí na celkovém vývoji dané ekonomiky.

Mezi vyspělými zeměmi dnes ve světové ekonomice hrají důležitou úlohu tři centra. Je to Severní Amerika s dominantní úlohou ekonomiky USA, Evropská unie a země jihovýchodní Asie s rozhodující úlohou ekonomiky Japonska.

USA na jedné straně představovaly prakticky až do 80. let poměrně vysoce geograficky diverzifikovaný model zahraničního obchodu a investic,

⁵ Vývojem tří světových center s důrazem na 90. léta se zabývá: CIHELKOVÁ, E. a kolektiv. *Světová ekonomika. Regiony a integrace*. Praha: Grada, 2002.

který byl extenzivní interakcí se zeměmi západní polokoule, Evropou a Asií. Posilovaly spíše svoji pozici globální než regionální. Tento stav je vysvětlitelný poválečným vývojem, kdy USA byly vzhledem ke své ekonomické kondici dlouhodobě rozhodujícím dodavatelem zboží, služeb a kapitálu. Jako určitá protiváha této tendence působila stále ještě relativně nízká otevřenost americké ekonomiky. Podíl exportu na HDP rostl jen pomalu přes úroveň 5 %. Na druhé straně zejména Kanada, získávala stabilní pozici největšího obchodního partnera Spojených států (okolo 20 % obchodní výměny). Tím byl také položen základ regionálního modelu.

Naproti tomu Japonsko založilo svůj ekonomický rozvoj na exportně orientované strategii, která byla podmíněna poměrně úzkým národním trhem, nedostatkem surovin, geografickou polohou a domácí koncentrací na určitá odvětví zpracovatelského průmyslu. Přesto země nedosahovala a dodnes nedosahuje vysoké otevřenosti ekonomiky měřené podílem exportu a importu na HDP, která je dokonce nižší než u USA. Dynamika zahraničního obchodu a investic sice rostla, avšak podíl jihovýchodní Asie, tedy regionu, dosahoval v japonském exportu do roku 1980 hodnot menších než 30 %. Pokud jde o japonský vývoz, měly v něm ještě v roce 1986 Spojené státy o více než deset procent větší podíl než Asie. V případě Japonska lze tedy konstatovat, že zde o něco více převládá globální orientace ekonomiky oproti regionální.

Západoevropské země sdružené ES se nacházely v jiné pozici. Integrovaný proces, který se zde rozvíjel od počátku 50. let, měl za svůj cíl vytvoření úzkých regionálních vazeb v podobě společného trhu, jenž předpokládal volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a pracovních sil. Západní Evropa učinila první kroky tímto směrem již v před počátkem 80. let, ještě před přijetím plánu dobudovat vnitřní trh. Posuny v procesech regionalizace nastaly v průběhu 80. let v souvislosti s třetí vlnou globalizace světové ekonomiky. Tato vlna byla provázána celkovými změnami hospodářské politiky, které reagovaly na změny podmínek světové ekonomiky od 70. let. Strukturální krize navodily tlak na rychlý průběh intenzifikace výroby, jejímž základem jsou vybavení jednotlivých výrobních jednotek novými technologiemi a celková restrukturalizace odvětví. Nastolení nových ekonomických podmínek bylo možné pouze při liberalizaci dosavadní (keynesiánské) hospodářské

politiky. Proto bývá zmiňován souběh třetí etapy globalizace s deregulací ekonomiky, neboli poklesem státní intervence v podobě vysokých fiskálních výdajů, rozsáhlou demontáží přímé regulace (zejména finanční trhy, doprava, telekomunikace, produkce energií) a s přísnější monetární politikou. Všechny uvedené deregulace je možné spojit s ekonomikou USA, především s činností administrativy Ronalda Reagana. V Evropě pak s nástupem vlády M. Thatcherové, která se snažila zlepšit fungování trhu stimulací konkurenčních mechanismů.

USA a jejich odstartování deregulačních procesů tedy vytvořilo tlak na Evropu, která se obávala vzhledem k poklesu ekonomické dynamiky, že by mohlo dojít k přesunu centra ekonomické gravitace z tohoto prostoru do jiných oblastí světa. Vzhledem k tomuto nebezpečí připravilo ES program dobudování vnitřního trhu do roku 1993, což lze považovat za počátek další integrační dynamiky, která později vyvrcholila přijetím Maastrichtských smluv a plánu vytvoření Evropské měnové a hospodářské unie. Je nutné podotknout, že procesy deregulace měly opět zpětný dopad na posilování regionalismu.

Evropa tedy zvolila typ hluboké, formální integrace v rámci EU. Odstraňuje tedy formou vnitřního trhu vnitřní bariéry a protekcionismus, čímž podporuje konkurenci v regionu a rovněž schopnost domácích firem uplatnit se na vnějších trzích. Nečlenské země EU mohou také zčásti využít růstové stimuly poskytované vnitřním trhem.

Severní Amerika volí typ mělké, formální integrace prostřednictvím Dohody o severoamerickém volném obchodu (NAFTA), což je dáno také přehlednější politickou a ekonomickou situací. Formální integrace zde následuje především předchozí vysoký stupeň neformálního spojení USA a Kanady. Dodatečným motivem je politická a ekonomická konsolidace Mexika a potvrzení jeho reformního ekonomického kurzu. Vysoká komplementarita zúčastněných zemí rovněž sehrála relativně důležitou roli. Specifikem integrace je formální účast zemí v dalších existujících integračních útvarech například APEC (Asijsko-pacifická hospodářská spolupráce) atd.

Posledním typem integrace je pacifická Asie s japonským centrem, kde regionalizace přijímá neformální podobu. Je tažena víceméně spontánně

ekonomickým růstem a přirozenými kooperačními potřebami rychle se rozvíjejících zemí. Úlohu centra zpočátku zprostředkovalo Japonsko, které poskytlo důležité impulsy regionu akcelerace dvou generací nově industrializovaných zemí.

Na závěr je nutno dodat, že v rámci světové ekonomiky mohou vznikat i některá další potenciální centra například v Latinské Americe. Z rozvíjejících se zemí a regionů se dostávají do popředí zájmu rovněž ekonomiky Ruska a Číny. Do pozice center je předurčuje jak velikost státu, tak i geopoliticko-vojenské postavení. Měnící se hospodářská a politická situace těchto zemí od přelomu 80. a 90. let má celosvětový význam pro globalizaci světové ekonomiky.

2. SOUČASNÝ VÝVOJ HOSPODÁŘSTVÍ V NEJVÝZNAMNĚJŠÍCH SVĚTOVÝCH REGIONECH

2.1. Hlavní vývojové rysy a tendence ve světové ekonomice s důrazem na rok 2004

Světové hospodářství dokázalo v roce 2004, co mnozí ekonomové považovali o rok dříve za sotva možné: vzrostlo (mimo evropský hospodářský prostor) o 5,4 % navzdory tomu, že ekonomika mnohých i vyspělých zemí stagnovala. Tak rychle se celosvětový blahobyt naposledy zvýšil před třiceti lety.

Existuje řada vysvětlení, proč k tomuto jevu došlo. V průběhu roku se dynamika zpomalovala, koncem roku však hospodářský růst přesáhl rok předešlý. Je rovněž faktem, že americké hospodářství se i nadále projevovalo jako přední faktor celosvětového rozvoje, třebaže současně patřily americké deficity, tj. deficit rozpočtový a deficit zahraničního obchodu, k hroživým stránkám globální ekonomiky. Stále významněji se na světové ekonomice podílelo čínské hospodářství, jež rovněž pokračovalo vysokou mírou růstu. K tomu přistupovaly i jevy nové. Poprvé po deseti letech zaznamenalo Japonsko, přičemž také jiné země

jihovýchodní Asie (Singapur, Hongkong) vykázaly pozoruhodná tempa růstu (6 %) ⁶. Navíc i Latinská Amerika expandovala po třech letech stagnace o výrazná 4 % poté, co po Argentině překonala recesi také Brazílie. V nových členských zemích Evropské unie se průměrná míra růstu zvedla ze 3,8 % na 5 %. Podobně tomu bylo také v Rumunsku a v Bulharsku. Ruské hospodářství zaznamenalo růst o 7 % především kvůli stoupajícím cenám ropy. Dokonce i v Africe bylo možné vidět ekonomický vzestup, který tento kontinent v předcházejících desetiletích nezažil.

K rozmachu ekonomiky v některých zemích přispěly zvláštní faktory, zejména uklidnění politické situace (např. Venezuela), nebo jejich ekonomiky byly vtaženy do růstu vzestupem jiných zemí. Například rostoucí poptávka čínského hospodářství vydatně přispěla k tomu, že ceny surovin stouply v roce 2004 v průměru zhruba o jednu čtvrtinu, čímž získala hlavně Afrika a Latinská Amerika.

Při pohledu na světové hospodářství roku 2004 však nelze přehlédnout, že tempo globalizace oproti letům minulým, spíše zpomalilo. Zahraniční investice v rozvojových zemích i nadále klesaly. Globální vývoz stoupl v roce 2004 o celých 9 %, byť by to byl růst pomalejší než v jiných letech konjunktury. Pozitivním jevem byla i nízká světová inflace, která se snížila pod 4 %.

Za fasádou hospodářského úspěchu se však skrývala mnohá úskalí, jež v roce 2004 oslabila růst a záporně se projeví s největší pravděpodobností i v nejbližší budoucnosti. K nim patří stále poměrně vysoká úroveň cen ropy, třebaže závislost na této surovině je v současnosti jen asi poloviční oproti době před třiceti lety, ale bez vlivu rozhodně není. Míra růstu vyspělých zemí byla podle expertních odhadů vysokými cenami ropy snížena o 0,6-0,7 procentního bodu. Navíc lze vývoj cen ropy, jak se ukázalo právě v roce 2004, jen obtížně předvídat. (Je-li opačnou stranou mince například pro Evropskou unii skutečnost, že růst cen ropy částečně vyrovnává slábnoucí dolar, v němž jsou ceny vyjadřovány, pak „petrodolary“ nezůstávají v arabských zemích těžících ropu, nýbrž jsou alespoň z části investovány

⁶ Všechny údaje v procentech a velikosti makroekonomických ukazatelů, které uvádím v této a následující kapitole jsem čerpal z: *Ročenka Hospodářských novin 2005*. Praha : ECONOMIA a. s., 2005, roč. 9. (Pokud nebude uveden jiný odkaz.)

v Evropě a v USA. V Rusku zase posilují hospodářství, stále ještě do značné míry závislé na devizových příjmech z prodeje této suroviny.)

Jedním z dalších zdrojů potíží je zmíněný pokles směnné hodnoty amerického dolaru, jejíž tendence byla setrvale klesající. Jakkoli mohl tento jev podporovat americký vývoz a přispívat tak ke snižování nebezpečného deficitu zahraničního obchodu (také zdražením dovozu do USA), projevovala se jeho rizika v jiných oblastech světa, a to více v EU než například v jihovýchodní Asii, jejíž ústřední banky se nákupem amerických obligací staly hlavními věřiteli USA (tzv. věřiteli poslední instance) a přispívaly tak neustále ke zvyšující se americké soukromé spotřebě (nahrazovaly tímto způsobem naprosto nedostatečnou americkou míru spořivosti). Neméně negativním rysem konjunktury zůstávala vysoká nezaměstnanost ve všech vyspělých zemích, jež nijak výrazně neklesala ani během ekonomického vzestupu. Pro tento jev existuje termín „jobless recovery“⁷, tj. hospodářský růst bez růstu zaměstnanosti. Ani reformy trhu práce, které začalo provádět např. Německo, ani jiná státní opatření, zaváděná třeba ve Francii, nedokázala tuto skutečnost nejen odstranit, ale většinou ji nedokázala ani snížit. Přitom konsolidace současného hospodářského růstu závisí hlavně na zaměstnanosti a s tím související výši příjmu domácností.

Dalším dlouhotrvajícím jevem je nerovnováha mezi tzv. jihem (rozvojovými zeměmi) a tzv. severem (zeměmi vyspělými). I když solidarita států vyspělých vůči těm rozvojovým, které postihla na samém konci roku 2004 přírodní katastrofa v jihovýchodní Asii, se projevila v mohutné vlně podpory. Samozřejmě zde vyvstává otázka, nakolik sliby podpory jsou plněny a na jak dlouho. Bohužel na přetrvávajících jevech, jako jsou chudoba „třetího světa“ nebo jeho zadluženost, se v podstatě nic nemění. Úpornost, s níž musela být vedena jednání o dalším kole WTO (Světová obchodní organizace⁸) po neúspěchu v Cancúnu (2003), svědčí o tom, že v tomto ohledu je úsilí vyspělých zemí o vyrovnání pronikavých ekonomických rozdílů zcela nedostatečné. Jistého úspěchu bylo v červenci

⁷ *Ročenka Hospodářských novin 2005*. Praha : ECONOMIA a. s., 2005, roč. 9, s. 79.

⁸ Bližší informace k WTO jsou uvedeny v: BENEŠ, V. a kolektiv. *Zahraniční obchod*. Praha : Grada, 2004, s. 114 -116.

2004 dosaženo v tom, že se členské země dohodly na rámci pro příští kolo. Podle této úmluvy budou především zrušeny vývozní subvence zemědělských produktů bohatých zemí a více se otevřou trhy průmyslové. Dalším významným postupně se prosazujícím jevem je globalizací vyvolávaný nerovnoměrný vývoj jednotlivých světových ekonomických regionů, jenž mění zásadně jejich postavení ve světové ekonomice, pokud se týká konkurence schopnosti a demografických limitů. Rozvojovým a prahovým zemím se tak naskýtá příležitost prohloubené integrace, příkladem jsou zejména Čína a Indie⁹. Mnohé nasvědčuje tomu, že gravitační centrum světového hospodářství se přesouvá směrem k těmto zemím a jejich obrovskému potenciálu zejména pracovních sil.

Tab. č.1, Hlavní oblasti světového hospodářství (údaje za rok 2003)

Ukazatel	Evropská unie	USA	Japonsko
Počet obyvatel, mil.	456,7	291,1	127,6
Míra ekonomické aktivity (%)	69,3	75,8	78,2
Hodnota HDP za rok 2002 (bil. eur)	10,1	9,9	3,2
HDP na obyvatele (eur)	22100	34100	25100
Podíl služeb na HDP (%)	71,1	79,5	69,6
Vládní výdaje (k HDP, %)	48,5	32,4	39,2*
Schodek veř. financí (k HDP, %)	-2,8	-4,6	-7,9*
Celkový veř. dluh (k HDP, %)	63,2	47,7	141,3*
Vývoz zboží a služeb (k HDP, %)	12,4	9,3	12,2
Dovoz zboží a služeb	12,1	13,8	10,6
Běžný účet (k HDP, %)	0,0	-4,8	3,2

* rok 2002

⁹ Vzhledem k tomu, že rozsah mé diplomové práce by byl příliš rozsáhlý, nezabývám se ekonomikou Číny a Indie do hloubky. Nejnovější ekonomické informace z oblasti Asie jsou uvedeny v : *Ročenka Hospodářských novin 2005*. Praha : ECONOMIA a. s., 2005, roč. 9, s. 108-115.

Tab. č. 2, Desítka hospodářských mocností světa (hodnota HDP v roce 2003 propočtená podle běžného nominálního kurzu v mld. USD)

1. USA	10 857,2
2. Japonsko	4 300,9
3. Německo	2 403,2
4. Británie	1 796,8
5. Francie	1 757,6
6. Itálie	1 468,3
7. Čína	1 412,3
8. Kanada	855,4
9. Španělsko	838,7
10. Mexiko	609,2

Zdroj: Spolkový statistický úřad

Přímé zahraniční investice v roce 2004 podle odhadu Konference OSN o obchodu a rozvoji (UNCTAD¹⁰) vzrostly o šest procent na 612 mld. dolarů. Stejně jako předloni zeslábl příliv tohoto kapitálu do vyspělých zemí, naproti tomu zesílil do zemí rozvojových a také do zemí střední a východní Evropy. Na rozvojové země tak připadlo zhruba 42 procent celkových přímých zahraničních investic ve srovnání se 27 procenty v období 2001-2003. Příliv kapitálu do vyspělých zemí ve srovnání s rokem 2003 poklesl o 16 procent na 321 mld. dolarů. V popředí investorů se opět ocitly Británie a USA, které se po roční přestávce opět staly největším příjemcem přímých zahraničních investic. V roce 2003 je předstihla Čína.

Do rozvojových zemí v roce 2004 přitekla přímý zahraniční kapitál za zhruba 255 mld. dolarů, tedy o 48 procent více než v roce 2003. Vydátnější příliv přímých zahraničních investic zaznamenal každý rozvojový region, avšak na Afriku připadla jenom tři procenta globálních toků. Přitom naprostá většina z 20 mld. dolarů, které Afrika v roce 2003 získala, směřovala do těžby ropy, zlata, platiny či diamantů. Nejvíce tím získaly Alžírsko, Angola, Libye, Mauretánie, Nigérie a Jižní Afrika. Asie a Tichomoří v roce

¹⁰ Více o UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) je v:

BENEŠ, V. a kolektiv. *Zahraniční obchod*. Praha : Grada, 2004, s. 117-118.

2004 přilákaly investice za 166 mld. dolarů, což představuje meziroční růst o 55 procent. Přispěla k tomu lepší se hospodářská situace, ale příliv kapitálu je rozdělen velice nerovnoměrně. Nejvíce získaly velké ekonomiky regionu (Čína, Indie, Jižní Korea), ale také Hongkong a Singapur.

Příliv kapitálu do Latinské Ameriky a Karibské oblasti v roce 2004 stoupl poprvé po pěti letech, a to o 37 procent na 69 mld. dolarů. Zájmu investorů se těšily zejména Mexiko a Brazílie, které získaly zhruba polovinu kapitálu. Příliv kapitálu do Chile se zdvojnásobil.

V roce 2004 si polepšila rovněž střední a východní Evropa. Přiteklo do ní přímý zahraniční kapitál v rekordní hodnotě 36 mld. dolarů (v roce 2003 to bylo jen 27 mld. dolarů). Nejvýraznější přírůstek zaznamenalo osm nových členů EU. Do popředí se dostaly také dvě kandidátské země - Bulharsko a Rumunsko. Rusko vykázalo rovněž rekordních 10 mld. dolarů.

Čistý příliv soukromého kapitálu na nové trhy v roce 2004 výrazně zesílil. Podle zprávy washingtonského Ústavu mezinárodních financí (IIF) přibývalo investorů, kteří kvůli slábnoucímu americkému dolaru hledali místa, kde by zhodnotili svůj kapitál. Hodnota přímých zahraničních investic, portfoliových investic a půjčky komerčních bank zemím s rozvíjejícími se kapitálovými trhy dosáhla 279 miliard dolarů, tedy o 32 % více než v roce 2003. Největší díl z tohoto finančního „koláče“ připadl Číně a Rusku, uvádí IIF, organizace, jejímiž členy je kolem 340 peněžních ústavů z celého světa. V těchto kapitálových tocích se zrcadlí slabost dolaru a snaha investorů nalézt alternativu dolarových aktiv. Čistý kapitálový příliv podle zprávy zesílil ve druhé polovině roku 2004 a zejména v jeho závěru. O vysoký přírůstek se z 90 procent postaraly investice do akcií a půjčky komerčních bank. S přibližně stejným přílivem kapitálu na nové trhy se počítá v roce 2005 s tím, že dále porostou investice do cenných papírů, zatímco hodnota bankovních půjček a nakoupených dluhopisů klesne.

Vydatný příliv soukromého kapitálu na nové kapitálové trhy je podle Ústavu mezinárodních financí důkazem toho, že roste důvěra investorů ve velké ekonomiky, které donedávna byly považovány za riskantní (Turecko a Brazílie).

2.1.1. Evropská unie

Rok 2004 představuje historický mezník v dějinách evropské integrace. Nejen proto, že v tomto roce došlo přijetím deseti nových členských zemí (1. května 2004) k dosud největšímu rozšíření Evropské unie, ale i kvůli řadě dalších významných událostí. V červnu proběhly ve všech pětadvaceti zemích unie volby do Evropského parlamentu, v říjnu pak hlavy států a šéfové vlád podepsali návrh první evropské ústavy, kterou by měli do října 2006 ratifikovat všechny členské země buď parlamentní cestou, nebo v referendech. Na summitu EU v prosinci 2004 pak padlo rozhodnutí o zahájení přístupového jednání s Tureckem, které „klepe na dveře“ unie od roku 1963, kdy podepsalo asociační dohodu s tehdejším Evropským hospodářským společenstvím. Samozřejmě tímto výčet událostí nekončí, ale není mým cílem je všechny uvést. Za zmínku ještě stojí, že Evropskou komisí¹¹ Romana Prodiho, jejíž pětileté funkční období skončilo v listopadu 2004, vystřídala nová 25-ti členná EK předsedy José Manuela Barrosa.

Rozšířením Evropské unie se zvýšil počet jejích obyvatel zhruba o pětinu na 456 milionů, ale hrubý domácí produkt se celkově zvýšil jen o 5 %. Úhrnný hrubý domácí produkt přistupujících zemí totiž činil 433 mld. eur, tedy asi dvacetinu hospodářského výkonu západoevropské patnáctky. Přistoupivší země (bez Malty a Kypru) loni vykázaly průměrný hospodářský růst zhruba pět procent a toto tempo by mělo v roce 2005 zvolnit na 4,5 %, jak uvedla v poslední čtvrtletní zprávě zveřejněné koncem ledna 2005 Světová banka.

V roce 2004 se mimořádně dynamicky rozvíjel zahraniční obchod přistoupivší osmičky s partnery v EU, především pak jejich vývoz. Díky tomu se zmenšil zahraničně-obchodní schodek. Příznačné také je, že země s nejsilnějším přílivem přímých zahraničních investic dosáhly také největších úspěchů v exportu. Ačkoli hospodářství nových zemí EU roste

¹¹ Bližší informaci k Evropské komisi jsou uvedeny v: JANIČEK, L.; RAIS, K.; DRDLA, M.; STEHLÍK, V.; QUINTILLÁN, M. *Evropská unie. Instituce, ekonomická, bezpečnostní a sociální politika*. Brno : Computer Press, 2003, s. 79-96.

mnohem rychleji, než je průměr západní části unie, rok co rok se potýkají s rozpočtovými problémy. Mnozí experti míní, že problém nepředstavují samotné deficity, ale fakt, že veřejný sektor je příliš rozsáhlý. Jeho výdaje (vládní, měst a obcí) ve střední Evropě představují skoro polovinu HDP, což je méně než ve Skandinávii, ale blízko průměru eurozóny. Všech osm nových členů EU hodlá zavést společnou měnu euro nejpozději v roce 2010, ale tomuto cíli jsou podle zprávy Světové banky velice vzdáleny Česko, Maďarsko, Polsko a také Slovensko. Největšího pokroku na cestě vedoucí k euru dosáhly malé země - Slovinsko a celá „baltická trojka“, které mají šanci, že vstoupí do eurozóny v letech 2006-2007.

Hrubý domácí produkt eurozóny loni vzrostl proti roku 2003 o 1,8 %, tedy mnohem méně než ve Spojených státech amerických (4,4 procenta) a Japonsku (4 procenta). Přitom tempo růstu se během prvního pololetí 2004 zrychlovalo, ale poté citelně zbrzdilo. Koncem listopadu 2004 bylo ve zprávě OECD uvedeno, že proti hospodářskému zotavení působí hlavně vyšší ceny ropy a zhodnocování eura. Její autoři také varovali, že nynější kurz společné měny kolem 1,33 USD/EUR nejspíš dále poroste. Na druhou stranu průměrná míra inflace v euro zóně dosáhla v roce 2004 na 2,1 procenta. Podle předpovědí by pak inflace měla v roce 2005 poklesnout na dvě procenta a o rok později na 1,7 procenta.

Shrnutí současného vývoje v Evropské unii:

HDP: Pokračující solidní tempo globálního růstu (byť mírnější než v roce 2004) by mělo také v roce 2005 podpořit růst eurozóny. V průměru by se mělo podle předpovědi OECD z listopadu 2004 pohybovat kolem dvou procent a v roce 2006 zrychlit na 2,5 procenta. Svaz zaměstnavatelů Evropy UNICE ale koncem března 2005 uvedl pro letošek 1,8 %. Síla hospodářského zotavení bude i v roce 2005 ovlivněna cenovým vývojem na trhu ropy a dalších klíčových komodit. Riziko představuje i přetrvávající globální finanční nerovnováha, která nejspíš povede k další korekci směnných kurzů hlavních měn.

Tab. č. 3, Velikost ekonomik v Evropské unii (podle hodnoty HDP v roce 2003, mld. eur)

Země	Nominálně	Podle parity kupní síly
1. Německo	2 128,2	1 961,2
2. Británie	1 591,4	1 557,3
3. Francie	1 557,2	1 536,6
4. Itálie	1 300,9	1 365,9
5. Španělsko	744,8	858,9
6. Nizozemsko	454,3	428,7
7. Belgie	269,5	267,9
8. Švédsko	267,3	227,3
9. Rakousko	226,1	213,4
10. Dánsko	188,0	146,2
11. Polsko	185,2	388,9
12. Řecko	153,0	193,3
13. Finsko	143,3	126,9
14. Irsko	134,8	116,8
15. Portugalsko	129,9	171,4
16. Česko	80,1	163,2
17. Maďarsko	73,2	135,5
18. Slovensko	28,8	60,6
19. Slovinsko	24,6	33,9
20. Lucembursko	24,0	21,1
21. Litva	16,3	35,2
22. Kypr	11,6	13,5
23. Lotyšsko	9,9	23,2
24. Estonsko	8,0	14,6
25. Malta	4,3	6,5
Eurozóna	7 265,3	7 265,3
EU	9 754,0	10 088,7

Zdroj: ECB (Statistics Pocket Book, February 2005)

Tab. č. 4, HDP na obyvatele v roce 2003 (propočít vycházející z parity kupní síly. eur)

Země	HDP/ 1ob.	Země	HDP/1 ob.
1. Lucembursko	46 900	15. Řecko	17 500
2. Irsko	29 300	16. Slovinsko	17 000
3. Dánsko	27 100	17. Portugalsko	16 400
4. Nizozemsko	26 400	18. Malta	16 400
5. Rakousko	26 400	19. Česko	16 000
6. Británie	26 000	20. Maďarsko	13 400
7. Belgie	25 800	21. Slovensko	11 300
8. Švédsko	25 400	22. Estonsko	10 700
9. Francie	25 000	23. Litva	10 200
10. Finsko	24 400	24. Polsko	10 200
11. Německo	23 800	25. Lotyšsko	10 000
12. Itálie	23 500		
13. Španělsko	21 000	Průměr eurozóny	23 500
14. Kypr	18 400	Průměr EU	22 100

Zdroj: Ročenka HN 2005

Trh práce: Míra zaměstnanosti (vztážená k celkovému počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva) se nezvýšila. Průměrná nezaměstnanost se loni pohybovala kolem 8,9 procenta, což bylo citelně znát na slabší spotřebitelské poptávce. V roce 2005 by měla podle předpovědi OECD mírně snížit na 8,8 procenta. Nepříznivý vývoj na trhu práce, vyšší inflace i nejistota kolem strukturálních reforem vedly k tomu, že domácnosti si zachovaly vysokou míru úspor (v Německu dokonce stoupla).

Tab. č. 5, Míra nezaměstnanosti v EU (průměrné ukazatele v %)

Země	2001-2004*	2004	Země	2001-2004*	2004
Polsko	19,1	18,8	Slovinsko	6,1	6,0
Slovensko	18,4	18,0	Maďarsko	5,7	5,9
Litva	13,3	10,7	Portugalsko	5,5	6,6
Lotyšsko	11,4	9,8	Švédsko	5,4	6,3
Španělsko	11,0	10,8	Dánsko	5,0	5,4
Estonsko	10,2	9,2	Kypr	4,5	5,0
Francie	9,1	9,6	Irsko	4,3	4,5
Finsko	9,0	8,9	Nizozemsko	----	4,7y
Německo	9,0	9,8	Rakousko	4,1	4,5
Itálie	----	8,6x	Lucembursko	3,2	4,2
Česko	7,9	8,3			
Belgie	7,4	7,8	Eurozóna	8,6	8,9
Malta	----	6,9y	EU	8,9	9,0

x rok 2003, y listopad 2004

* roční průměr

V přehledu chybí Británie, kde je uveden pouze ukazatel za rok 2003(5,0)

Zdroj: Ročenka HN 2005

Inflace: Průměrná míra inflace se během roku 2004 zvýšila nad dvouprocentní „strop“ stanovený Evropskou centrální bankou. Způsobila to hlavně zdražující se ropa a také vyšší zdanění alkoholu a tabáku. Evropské centrální bance se tak už pátý rok nepodařilo dostat inflaci pod dvě procenta, což je hlavní cíl její měnové politiky, nicméně ECB doufá, že se tak podaří v roce 2005.

Tab. č. 6, Míra inflace v EU (údaje v procentech)

Země	2001-2004*	2004	Země	2001-2004*	2004
Slovensko	6,6	7,4	Malta	2,4	2,7
Maďarsko	6,4	6,8	Francie	2,1	2,3
Slovensko	6,3	3,6	Česko	2,1	2,6
Irsko	3,7	2,3	Švédsko	2,0	1,0
Řecko	3,5	3,0	Dánsko	1,9	0,9
Portugalsko	3,5	2,5	Belgie	1,8	1,9
Estonsko	3,4	3,0	Rakousko	1,8	2,0
Lotyšsko	3,4	6,2	Německo	1,5	1,8
Španělsko	3,1	3,1	Finsko	1,5	0,1
Nizozemsko	3,1	1,4	Británie	1,3	1,3
Polsko	2,9	3,6	Litva	0,5	1,1
Kypr	2,7	1,9	Eurozóna	2,2	2,1
Lucembursko	2,6	3,2	Průměr EU	2,4	2,1
Itálie	2,5	2,3			

* roční průměr

Zdroj: Ročenka HN 2005

Veřejné finance: Tříprocentní schodek veřejných financí, jedno z klíčových kritérií Maastrichtské smlouvy, loni překročilo dokonce pět členů eurozóny - Německo, Francie, Řecko, Nizozemsko a Portugalsko. Evropská komise 2. února 2005 vyzvala tři největší země eurozóny (Německo, Francii a Itálii), aby provedly větší výdajové škrty ve svých rozpočtech. Současně jim vytkla, že se při řešení rozpočtových výdajů spoléhají na zrychlení tempa hospodářského růstu. Bruselští experti varovali, že německý a francouzský rozpočet je „zranitelný“, zatímco Itálie podle nich přestala usilovat o omezení deficitu.

Podnikový sektor: Celková situace podnikového sektoru se s počínajícím ozdravením zlepšila. Umírněný růst mezd a cyklické zvýšení produktivity práce (které ale neumožnilo zvýšit zaměstnanost) firmám umožnily zlepšit ziskové marže a ozdravit finanční bilanci, ale ne v takovém

rozsahu jako ve většině anglicky mluvících zemí OECD. Celkový podnikový dluh vztážený vůči HDP se v roce 2004 stabilizoval. Na druhou stranu investiční aktivita byla loni poměrně slabá.

Úrokové sazby: V následujících letech by měly v globálním měřítku růst, neboť hospodářské ozdravení je na postupu. Doba „výjimečně levných peněz“ končí, konstatuje zpráva OECD. Pokud jde o eurozónu, příznivý inflační výhled opravňuje OECD k předpovědi, že ECB ponechá své úrokové sazby během roku 2005 beze změny a začne je zvyšovat až v roce 2006. Klíčová reposazba by tak v jeho závěru mohla činit tři procenta. Naopak federální rezervní systém USA bude nadále zpříšňovat měnovou politiku a krátkodobá sazba se tak koncem roku 2006 dostane na 4 %. Hospodářství eurozóny také v následujících letech vydatně pomůže vývoz. Světový obchod má totiž velice dobré vyhlídky, a to bez ohledu na to, že se očekává mírnější tempo růstu v Číně a dalších zemích. Globální směna zboží do roku 2006 poroste o více než devět procent ročně, vysoko nad dlouhodobým průměrem. Další důležitý růstový faktor, domácí spotřeba, v eurozóně poroste jenom zvolna, což je odůvodněno vysokou cenou ropy a také vysokou nezaměstnaností, jejíž průměrná míra se drží na 8,8 % a měla by v roce 2006 klesnout na 8,3 procenta.

Nyní se pokusím stručně konkretizovat současný hospodářský vývoj v jednotlivých zemích Evropské unie s důrazem na rok 2004¹². Ne všechny země mají takový vliv na ekonomiku Česka jako hospodářství SRN, neboť obě země jsou spolu velmi úzce spjaty. Tyto dvě země mají nejen společné hranice, ale i minulost a přítomnost.

Hospodářství SRN

Tato země má v současnosti přibližně 82,7 milionů obyvatel. Německo, na které připadá zhruba třetina hospodářského výkonu eurozóny, v roce 2004 zvýšilo svůj HDP o 1,6 procenta, což znamená, že se tato země vymanila ze tříletého období stagnace. Hospodářství během prvního pololetí 2004 poháněl zejména silně rostoucí vývoz. Německo si tak uhájilo

¹² Hodnoty makroekonomických ukazatelů k jednotlivým zemím EU jsem čerpala z: *Ročenka Hospodářských novin 2005*. Praha: ECONOMIA a. s., 2005, roč. 9, s. 83-102.

v globálním měřítku pozici světové exportní jedničky. Německým firmám sílící kurz eura tedy příliš nevadil. Tento handicap kompenzovala mimo jiné velmi vysoká poptávka po investičním zboží v nových zemích EU. Pomohlo i to, že mzdové náklady v SRN loni rostly pomaleji než v jiných západoevropských zemích.

Během prvního pololetí roku 2004 souhrnná domácí poptávka slábla, ale potom začala mírně růst. Soukromá spotřeba loni klesla o 0,3 procenta, neboť ji utlumily rostoucí obavy lidí z nezaměstnanosti, která bohužel dosáhla poválečného rekordu. V únoru 2005 bylo bez práce 5,22 mil. Němců a průměrná míra nezaměstnanosti tak dosáhla 12,6 procenta. Svoji roli v útlumu sehrály i přísnější podmínky pro vyplácení sociálních dávek. Konečně, růst disponibilních příjmů byl ovlivněn také zrychlujícím se tempem inflace (kolem 1,9 procenta v posledním čtvrtletí roku 2004). Během prvního pololetí roku 2004 se snížily také investice do strojů a zařízení, ale poté následoval pozitivní zvrát slibující v roce 2005 čilou investiční aktivitu. V recesi neprosperovalo stavebnictví, ve kterém přestaly působit mimořádné faktory, tzn. poptávka vyvolaná povodněmi ve druhé polovině roku 2002. Ani pro rok 2005 se nepočítá v Německu s výraznějším nárůstem mezd. Rok 2004 tedy Německu přinesl hospodářské ozdravení, ale tamní ekonomové se shodují, že do skutečného solidního vzestupu je daleko. K němu prozatím chybí dostatečné vnitřní impulzy.

Německo, které se před lety tvrdě zasazovalo o přísná pravidla Paktu stability a růstu, je v roce 2004 porušilo již potřetí za sebou. Schodek veřejných financí odpovídal 3,7 procenta HDP (80,3 mld. eur) ve srovnání s 3,8 procenta v roce 2003. Spolková vláda slíbila, že schodek v roce 2005 (poprvé po čtyřech letech) srazí pod požadovaná tři procenta HDP (na 2,9 procenta). Celkové veřejné výdaje SRN v roce 2004 dosáhly 1 034 mld. eur a státní kvóta vůči HDP tak klesla na 47,5 procenta HDP. Jde o nejnižší ukazatel od sjednocení Německa v roce 1991.

Předpověď na rok 2005 hovoří o zvýšení HDP o 1,4 procenta. Mezinárodní měnový fond ve svém globálním měřítku srazil tuto předpověď pro německou ekonomiku na 0,8 procenta, což je ve srovnání s průměrem eurozóny zhruba poloviční ukazatel. Naproti tomu hospodářský ústav v Kielu v polovině března 2005 uvedl jen 0,6 %.

Francie

Druhá největší ekonomika eurozóny, také v roce 2004 rostla rychleji než Německo či Itálie. K růstu HDP asi o 2,3 procenta pomohl nejenom vývoz, ale (na rozdíl od Německa) také solidní domácí poptávka včetně čilejší bytové výstavby. Hrubý domácí produkt rostl během loňského prvního pololetí až tříprocentním tempem, ale ve třetím čtvrtletí nastalo nečekaně prudké zpomalení dynamiky. Vláda na počátku loňského prosince potvrdila předpověď hospodářského růstu v roce 2005 na 2,5 procenta. Je tak optimističtější než OECD, která počítá se dvěma procenty. Prezident Jacques Chirac na počátku letošního roku oznámil, že vláda vyčlení část příjmů z privatizace (asi dvě miliardy eur) na investiční podporu výzkumu, který by měl těsněji spolupracovat s průmyslovými firmami. Prezident bude také prosazovat, aby domácnosti měly snazší přístup k úvěrům a chce podpořit investování do akcií daňovými úlevami.

Francie loni poprvé po čtyřech letech vykázala schodek obchodní bilance (kolem 9,6 mld. dolarů). Hlavním důvodem byl sílící kurz eura a vyšší náklady na dovoz ropy a dalších surovin. Průměrná míra nezaměstnanosti blížící se deseti procentům (9,7 procenta v prosinci 2004) je podle vlády vysoká. Soukromé firmy nepřijímají mimo jiné proto, že se jim daří rychle zvyšovat produktivitu práce, čímž zlepšují své ziskové marže.

Schodek veřejných financí dosáhl 3,7 procenta HDP a vláda slibuje, že v roce 2005 klesne pod tři procenta HDP. Podle plánu zveřejněného ministerstvem financí by měl v roce 2008 klesnout na 0,8 procenta HDP. Další zmírňování schodku závisí také na tom, jak se vládě podaří omezovat rozsáhlý veřejný sektor. Zde naráží na tuhý odpor odborů, kterým se nelíbí ani plánovaná privatizace státních podniků. Kabinet hodlá prodejem státních podílů získat kolem 19 mld. eur.

Itálie

Třetí největší ekonomika eurozóny je ve větší míře než ostatní vystavena výkyvům globální konjunktury. Na vině jsou mj. vysoké mzdové přírůstky v minulých letech a hlavně citelné zaostávání v růstu produktivity práce. To zhoršilo zejména cenovou konkurenční schopnost Apeninského

poloostrova. Vyvázejí se hlavně výrobky ze sektoru „low tech“, což znamená s nižší přidanou hodnotou.

Země loni poprvé od roku 1992 (kdy musela devalvovat líru) sklouzla do zahraničněobchodního schodku 393 mil. eur ve srovnání s předloňským přebytkem 1,62 mld. eur. Tempo hospodářského růstu se loni sice výrazně zrychlilo na 1,2 % proti 0,3 procenta v roce 2003, ale bylo spolu s Nizozemskem a Portugalskem nejnižší v celé EU. Prognostici předpovídají, že letos ekonomika mírně přibrzdí a do tempa by se měla dostat ve volebním roce 2006, kdy se počítá se skoro dvouprocentním růstem. Bude to ale hlavně zásluhou vyšší vládní spotřeby. Státní výzkumný ústav ISAE předpovídá, že hospodářství letos vzroste o 1,8 procenta.

Itálie v roce 1998 schválila nová pravidla pro zaměstnávání na částečný úvazek a na dobu určitou. Ekonomové si pochvalují, že „pružnější kontrakty“ umožnily snížit průměrnou míru nezaměstnanosti z 12 na 8,5 procenta. Italskou specialitou zůstává propastný rozdíl mezi bohatým severem, kde se nezaměstnanost pohybuje kolem čtyř procent, a chudším jihem, kde je asi dvacetiprocentní.

Schodky veřejných financí se v posledních letech prohlubovaly v důsledku expanzivní rozpočtové politiky. OECD také v letošním roce počítá s tím, že deficit se přehoupne přes tři procenta HDP. Celkový veřejný dluh v poměru k HDP představuje 106 procent, a je tak druhý nejvyšší v rámci EU.

Portugalsko

Hospodářství se během loňského roku zotavovalo z recese roku 2003, kdy HDP poklesl o 1,3 procenta. Portugalská centrální banka odhadla tempo růstu za rok 2004 na 1,1 procenta a letos počítá se zrychlením rozvojového tempa na 1,6 procenta. Vzhledem k tomu, že Portugalsko zaostává v hospodářské vyspělosti i za Řeckem, je takové tempo zcela nepostačující. Portugalsko je první zemí eurozóny, která v roce 2001 porušila rozpočtové pravidlo Maastrichtu, podle něhož nesmí schodek veřejných financí přesáhnout tři procenta HDP. Veřejné výdaje loni stouply o 10 % a odpovídaly 48 procentům HDP. Pokud se neberou do úvahy příjmy z privatizace a další mimořádné příjmy vlády, pak se dostaly

do schodku odpovídajícímu 5,1 procenta HDP. Lisabonský kabinet ale díky nim vykázal schodek 2,9 procenta HDP. Hospodářství v letech 2001-2003 v ročním průměru rostlo jenom o 0,3 procenta. Průměrná míra nezaměstnanosti se během tříletého období, kdy vládla sociálně demokratická strana (PSD), zvýšila ze 4,4 na 6,7 procenta (prosinec 2004).

Španělsko

Páté největší ekonomice Evropské unie se loni dařilo. Během letních měsíců na rozdíl od Německa či Francie příliš tempo neztrácela. Spotřebitelská poptávka kvůli zdražující ropě sice poněkud polevila, ale pokračovala čilá investiční aktivita, hlavně ve stavebnictví, a nadále rostl i vývoz. Hrubý domácí produkt tak meziročně vzrostl o 2,7 procenta, nejvíce za poslední tři roky a s podobným růstem se počítá také v letošním roce. Mezinárodní měnový fond v polovině února dokonce mírně vylepšil svoji předpověď hospodářského růstu pro Španělsko, a to na 2,7 procenta proti původním 2,6 procenta. Průměrná míra nezaměstnanosti klesla z 11,3 procenta v roce 2003 na loňských 10,8 procenta. Tříprocentní míra inflace zůstává vysoko nad průměrem eurozóny.

Španělsko se stalo 11. března 2004 terčem teroristického útoku. Tři dny poté se konaly parlamentní volby, které vyhráli opoziční socialisté. Nový premiér José Luis Rodríguez Zapatero prosadil okamžité stažení španělských vojáků z Iráku. Po osmileté vládě pravice se změnila i vnitřní politika. Nová vláda chce zvýšit konkurenční schopnost země, která trpí mj. v důsledku rychle rostoucích mezd. Ty se zvyšují převážně ve vazbě na inflaci, a tak je tempo jejich růstu už řadu let vyšší než v ostatních zemích eurozóny.

Belgie

Belgická ekonomika rostla také v roce 2004 rychleji, než činil průměrný ukazatel eurozóny. HDP meziročně stoupl o 2,7 % a v roce 2005 by tempo mělo zvolnit na 2,4 %, uvedla v březnu OECD. Vývoz nebyl tolik zasažen silným eurem, neboť z 80 procent směřuje do zemí se společnou měnou. Sociální partneři se už před několika lety dohodli, že mzdy v soukromém

sektoru neporostou rychleji než ve třech zemích, které jsou klíčovými obchodními partnery (v Německu, Francii a Nizozemsku).

Pro období 2003-2004 bylo stanoveno maximální tempo růstu nominálních mezd na 5,4 %, ale podle předběžných údajů OECD činilo 5,9 %. Belgie patří v EU k zemím s nejvyšším veřejným zadlužením, které by letos mělo poprvé po 25 letech klesnout pod 100 procent hrubého domácího produktu. Vláda klade důraz na vyrovnaný rozpočet, což se jí v posledních letech daří (loni schodek činil jen 0,1 % HDP).

Finsko

Tato země již řadu let dociluje v eurozóně vysoce nadprůměrného hospodářského tempa. Loni dosáhlo 3,1% a bylo o celý procentní bod vyšší než v roce 2003. Určitý podíl na tom mají daňové úlevy, platné od loňského července. Daň z firemního zisku od počátku letošního roku klesla z 29 % na 26%. Daňové úlevy firmám platné od letošního roku odpovídají asi čtvrt procenta HDP. Souhrnná daňová kvóta v období 1997-2003 poklesla z 56,8 na 49,9 % HDP, uvádí OECD.

Finská ekonomika je vysoce otevřená (vývoz představuje skoro polovinu HDP). Vývoz stojí na těchto produktech - elektronické a optické přístroje, strojírenství, dřevařský, papírenský a chemický průmysl. V roce 2005 se očekává růst HDP o 3,3 %.

Finsko patří k nejúspěšnějším zemím Evropské unie ve snižování nezaměstnanosti. Průměrná míra nezaměstnanosti dosáhla maxima v únoru 1994 (17,9 %), ale do roku 2001 poklesla na přibližně polovinu. Ani fáze konjunkturního oslabení, jež nastala v roce 2001, nezpůsobila (na rozdíl např. od Německa) zhoršení nezaměstnanosti. Od loňského června se začal její ukazatel opět snižovat až na 8,7 % koncem 2004.

Irsko

Irské hospodářství rostlo v období 1998-2002 ročním průměrným tempem o zhruba devět procent. Časy, kdy „keltský tygr“ činil tak velké skoky, jsou ale pryč. V roce 2004 růst dosáhl 5,5 % proti 3,7 % v roce 2003. Hospodářství šla k duhu především vysoká domácí spotřeba jak veřejného,

tak soukromého sektoru. Pro vývozce byla příznivá situace hlavně během prvního pololetí 2004. Vývoz přesáhl hodnotu dovozu asi o čtvrtinu.

O hospodářský růst se v posledních letech zasloužily nejenom přímé zahraniční investice, ale také čilá bytová výstavba. Silné zůstávají spotřebitelské výdaje, což se příznivě projeví na dále rostoucí zaměstnanosti (loni stoupla o 2,4 procenta), a to přesto, že zároveň slušným tempem roste produktivita práce. Nabídka pracovních sil přitom roste třikrát rychleji, než je průměr eurozóny. Míra nezaměstnanosti v Irsku patří k nejnižším v Evropské unii (4,3 procenta v prosinci 2004).

Lucembursko

Nejmenší země OECD má za sebou další rok hospodářské prosperity. Tempo jejího růstu přesáhlo čtyři procenta. Zvýšil se vývoz finančních služeb. Lucembursko vykazuje nejvyšší HDP na obyvatele nejen v celé Evropské unii, ale i v rámci OECD. Velkovévodství se v roce 2004 podařilo přes původní předpovědi udržet v plusu veřejné finance. Daňovému inkasu pomohly zejména příjmy z DPH, kterou odvádějí poskytovatelé elektronických služeb sídlící v Lucemburku. Navíc, země nyní musí v souladu s direktivou EU danit úroky z vkladů, které mají cizinci z nečlenských zemí EU u tamních ústavů. Tempo hospodářského růstu by letos mělo podle předpovědi OECD zrychlit na 4,5 %.

Nizozemsko

Země se v roce 2004 vymanila z hospodářské recese hlavně díky rychle se zvyšujícímu exportu a reexportu. Naproti tomu soukromá spotřeba se zotavovala jenom zvolna. Nizozemský HDP se ve srovnání s recesním rokem 2003 zvýšil o 1,3 % a s přibližně stejným ukazatelem se počítá i v roce 2005. Veřejné finance prolomily tříprocentní schodek stanovený Maastrichem v roce 2003 a země tulipánů toto klíčové kritérium nesplnila ani v roce 2004, kdy schodek odpovídal 3,1 % HDP.

Průměrná míra nezaměstnanosti se během posledních třech let přibližně zdvojnásobila na 6,4 %. Nizozemce zneklidnil její rychlý vzestup, což se projevilo i na neochotě utrácet. Míra inflace klesla na 1,2 procenta, a byla nejnižší od roku 1989. Nizozemské hospodářství trpí podle OECD

strukturálními problémy. V důsledku rostoucích sociálních výdajů ztrácí konkurenční schopnost. Nizozemsko provedlo na podzim roku 2003 krok, který není v EU neobvyklý. Sociální partneři se dohodli, že v roce 2004 budou zmrazeny mzdy a v roce 2005 porostou jenom nepatrně.

Rakousko

Rakousku se v roce 2004 dařilo lépe než v roce 2003. Tempo hospodářského růstu zrychlilo o více než procentní bod na 2 %. Rostl vývoz kompletačních výrobků pro potřeby německých firem a také díky poptávce v nových zemích EU. Rakouský vývoz v běžných cenách stoupl o 13 % na 89,1 mld. eur a dovoz se zvýšil o 10,4 % na 89,4 mld. eur. Země tak po mnoha letech dosáhla skoro vyrovnané obchodní bilance. Naproti tomu domácí poptávka byla v útlumu, částečně kvůli drahé ropě.

Rakousku se daří hospodařit v souladu s finančně rozpočtovými limity Maastrichtu. Schodek jeho veřejných financí odpovídal 1,3 % HDP. Celkový veřejný dluh pak klesl na 64 % HDP. V období 2005-2006 se čeká solidní růst podnikových investic (3,5, resp. 4,4 %). Ústav WIFO letos čeká růst HDP 2,2 %.

Situace na trhu práce se stejně jako v sousedním Německu loni zhoršovala. Průměrná nezaměstnanost 4,5 % se tak přiblížila rekordu z roku 1998. Rakousko patří spolu s několika dalšími menšími zeměmi k rozpočtově ukázněným zemím. Loni hospodařilo se schodkem 1,3 %. Vzhledem ke schváleným daňovým úlevám (např. sazba daně ze zisku klesla) se letos očekává schodek 2,2 % HDP. V Rakousku, které schválilo program privatizace, se projevují určité obavy z prodeje majetku cizím investorům.

Řecko

V roce 2004 tento stát na sebe upoutal pozornost jako pořadatel letních olympijských her. Investiční projekty, které s nimi souvisely (včetně rozsáhlé modernizace dopravní infrastruktury), pomohly výrazně urychlit hospodářský růst už v roce 2003, kdy dosáhl 4,5 procenta. Loni tempo zvolnilo na 3,8 procenta (OECD).

Ekonomice pomohl také úvěrový boom umožněný nízkými úroky (reálně byly záporné). Půjčky domácnostem rostly dvouciferným tempem. Celková zadluženost domácností stoupla na 30 % HDP, což zůstává hluboko pod průměrem eurozóny.

Řecko ale za vysoký růst draze zaplatilo. Schodek jeho veřejných financí stoupl podle předběžných údajů na 5,3 %. Na tom se podepsaly hlavně náklady na LOH, které přesáhly 10 miliard eur, ačkoli původní rozpočet zněl na 5,9 miliardy eur. Avšak rozpočtovým záměrům se vymkly i další výdaje a také příjmy.

Řecko přijalo společnou měnu v lednu 2001 a od tohoto roku také neplní jedno z klíčových maastrichtských kritérií - nejvýše tříprocentní schodek veřejných financí (k HDP). Loni po výměně vlády se také ukázalo, že Řecko v letech 1997-1999 záměrně podhodnocovalo své rozpočtové schodky. Například za rok 1997 Atény vykázaly čtyři procenta HDP, ale podle dodatečného zjištění Eurostatu to bylo 6,6 %. Celkový veřejný dluh Řecka, který v roce 2005 dosáhne 110 % HDP, je nejvyšší mezi evropskými členy OECD. Vyšší příjmy z cestovního ruchu (hlavně díky olympiádě) a také příjmy z lodní dopravy přispěly k poklesu schodku na běžném účtu platební bilance. Problémem zůstává nezaměstnanost, vysoce nadprůměrný hospodářský růst nepřináší dostatek nových pracovních míst.

Británie

Britskému hospodářství se také v uplynulém roce dařilo lépe než eurozóně jako celku. Hlavní zásluhu na tom má sektor služeb vytvářející 72 procent hrubého domácího produktu. Naproti tomu průmysl vykázal v podstatě stagnaci, neboť se nedařilo vývozu. Na něj během celého roku 2004 doléhal silný kurz britské libry šterlinků, který se prvního prosince dostal až na 1,92 USD/GBP (poprvé od září roku 1992). Hospodářský výkon britských ostrovů vyjádřený HDP loni reálně stoupl o 3,1 procenta, což je nejlepší ukazatel od roku 2000. Tempo růstu by letos mělo zvolnit na 2,6 procenta. Jedním z důvodů je, že začnou (jako obvykle s určitým časovým odstupem) působit vyšší úrokové sazby, které centrální Bank of England loni celkově zvedla o 1,25 procentního bodu. Hlavní sazba tak činí 4,75 procenta (k 1. únoru 2005), což je nejvíce za poslední tři roky.

Přísnější měnová politika postihne domácí poptávku, především pak soukromou spotřebu. Na ní se nejvíce projeví ochlazení na trhu nemovitostí. Ale z druhé strany by ji měla povzbudit zlepšující se situace na trhu práce. Průměrná míra nezaměstnanosti se snížila ze šesti procent v roce 1999 na loňských 4,7 procenta, což je nejlepší ukazatel od 70. let.

Centrální banka v závěru roku 2004 signalizovala, že by mohla peníze zlevnit, neboť tempo růstu zvolňuje, ale není to příliš pravděpodobné s ohledem na stoupající inflační teplotu. Meziroční ukazatel inflace v prosinci stoupl třetí měsíc po sobě na 1,6 procenta. Stav veřejných financí se během roku 2004 zhoršil, neboť příjmy z daní nerostly tak, jak vláda předpokládala. OECD musela v podzimní zprávě Londýn varovat, že se může přiblížit ke kritické tříprocentní hranici schodku. Celkově ale platí, že britská ekonomika je na tom lépe než většina zemí západoevropské patnáctky.

Dánsko

Hospodářskou dynamiku v Dánsku v roce 2004 významně ovlivnily daňové úlevy z příjmu fyzických osob schválené na období 2004-2007. Díky nim se výrazně oživila soukromá spotřeba, s níž se jako s klíčovým faktorem růstu počítá také letos. HDP v roce 2004 stoupl o 2,4 procenta proti 0,5 procenta v roce 2003. Dánské firmy budou letos i v dalších letech investovat na solidní úrovni. Mnohé z nich intenzivně hledají možnosti v levnější cizině, kam přesouvají část svých kapacit. Nezaměstnanost také mírně klesla na průměrných 5,4 procenta. Země přijímá opatření k vyšší flexibilitě pracovních sil.

Liberálně konzervativní vláda v čele s premiérem Foghem Rasmussenem, která opět zvítězila v I únorových volbách (2005), má před sebou těžký úkol - udržet v nadcházejících letech pověstný stát blahobytu. Nižší daňové příjmy (plynoucí ze schválených úlev) loni vedly k poklesu rozpočtového přebytku. Ten nicméně zůstává dostatečně vysoký (kolem jednoho procenta HDP), aby z něj mohla být financována expanzivní politika sledující hlavně vytváření nových pracovních míst. Dánská centrální banka, stejně jako další centrální banky ve Skandinávii, nestanoví inflační cíl, nýbrž

řídí směnný kurz koruny vůči euru. Proto je také její měnová politika úzce vázána na ECB.

Švédsko

Blahobytné Švédsko má v rámci OECD nejvyšší daně. Souhrnná daňová kvóta v roce 2003 podle poslední zprávy Eurostatu odpovídala 51,4 procenta HDP proti 55 procentům v roce 1989. Největší skandinávská ekonomika přesto rostla v minulých deseti letech rychleji, než byl průměr EU.

V roce 2004 se růst odhaduje na 3,4 procenta a v roce 2005 by to mělo být kolem tří procent. V zahraničí roste poptávka po švédském zboží (Volvo, Ericsson) a domácnosti stále hodně utrácení. To by mělo vést ke zlepšení na trhu práce, kde vláda letos počítá s průměrnou nezaměstnaností 5,1 procenta. Koncem roku by to měla být nejvýš čtyři procenta, slibuje sociálně demokratický premiér Góran Persson. Vláda na rok 2005 schválila daňové úlevy v úhrnné hodnotě téměř tři miliardy korun a zároveň zvýšila své hospodářské výdaje. Celkový rozpočtový přebytek tak dosáhne 17 mld. SEK (0,6 procenta HDP) ve srovnání s 0,7 procenta v roce 2004. Největší skandinávská ekonomika je výrazně závislá na vývozu, jehož roční hodnota odpovídá zhruba polovině HDP (průměrný ukazatel eurozóny činí asi 20 procent). Největším trhem pro švédské firmy jsou USA následované Německem. Švédská koruna během loňského roku výrazně posílila jak vůči euru, tak zejména vůči americkému dolaru. Přesto, že jsou peníze levné, inflace evidentně zůstane pod dvěma procenty, tedy v souladu s cílem centrální banky.

Švýcarsko

Švýcarské hospodářství, osmé největší v Evropě, po nevalném roce 2003, kdy HDP dokonce klesl o 0,3 procenta, loni vykázalo růst o 1,6 až 1,7 procenta. Centrální banka během roku 2004 svoji měnovou politiku přitvrzovala. Poprvé zvedla své sazby v červnu, další vzestup následoval v září, kdy klíčová tříměsíční sazba vzrostla z 0,5 na 0,75 procenta. Švýcarským vývozcům komplikoval život směnný kurz franku, který vůči dolaru posílil o 9,2 procenta. Avšak pětina vývozu směřuje do Německa.

Nezaměstnanost patří k nejnižším nejenom v Evropě, ale i v rámci celé OECD. Letos v lednu se ale zvedla na 4,1 procenta (3,8 procenta v prosinci), což bylo nejvíce od loňského března. Inflace nepředstavuje problém a v posledních letech se jí daří držet hluboko pod dvěma procenty, což je limit centrální banky. Vláda v Bernu byla koncem ledna nucena už podruhé za tři měsíce snížit svoji předpověď hospodářského růstu na rok 2005 z původních dvou procent na 1,5 procenta.

Maďarsko

Hospodářský růst byl loni výrazně rychlejší než v roce 2003. Předběžně se odhaduje na 4 procenta, a byl tak o celý procentní bod vyšší než v roce 2003. Hnací silou konjunktury se v roce 2004 stejně jako v růstové fázi let 1997-2000 opět stalo strojírenství. Dařilo se hlavně vývozu elektrických a optických přístrojů a dopravních prostředků. Zemědělci, kteří utrpěli v roce 2003 značné ztráty kvůli suchu, mohou hovořit o rekordní sklizni. Nejslabší makroekonomickou stránkou Maďarska je prohlubující se schodek na běžném účtu platební bilance, který za leden až září 2004 přesáhl devět procent HDP.

Ekonomiku také v roce 2004 vydatně podpořily investice. Soukromá spotřeba byla tentokrát slabší, neboť čistá průměrná mzda ve veřejném sektoru, kde pracuje na 30 procent Maďarů, reálně mírně klesla. Poptávku po dovozu částečně tlumil sílící forint. Vláda musela loni dvakrát revidovat (směrem nahoru) předpokládaný rozpočtový schodek.

Maďarsko patří k těm zemím EU, které trápí vysoká inflace. Od května roku 2004, kdy dosáhla 7,6 procenta, ale klesá až na meziročních 5,5 procenta v prosinci 2004. Maďarská centrální banka od loňského března do letošního února snížila své sazby celkem osmkrát (na 9 %) a odborníci předpokládají, že v této politice bude pokračovat i v nadcházejících měsících.

Polsko

Polské hospodářství, největší mezi deseti novými členy EU, v roce 2004 zvýšilo HDP o 5,4 procenta, nejvíce od roku 1997. O vyšší dynamiku se postaral především rekordní vývoz, a to nejenom kovů a autodílů, ale nově

také masa a mléčných výrobků. Pomohla i domácí poptávka, jež vzrostla o 4,9 procenta, skoro dvakrát rychleji než v roce 2003. Nezávislí ekonomové pochybují, že se podaří naplnit vládní předpověď na rok 2005 počítající s 5 % růstem. Průměrná míra nezaměstnanosti (v prosinci 20,7 %) je nejvyšší v celé EU. Vláda ji chce koncem letošního roku dostat na 18 %.

Polská národní banka v roce 2004 zvedla sazby celkem třikrát, neboť míra inflace se přehoupla přes její cílový ukazatel 2,5 procenta. Koncem roku 2004 se stabilizovala kolem 4,5 procenta. Konkurenceschopnost polských vývozců podlamoval kurz zlotého. Za dvanáct měsíců (do února 2005) vůči euru posílil o více než 19 procent, ve vztahu k dolaru zhodnotil nejvíce ze všech měn na světě (v roce 2004 o 25 %). Hlavní výzvou vlády je především neutěšený stav veřejných financí. Loni se vyvíjely lépe, než vláda rozpočtu počítala, a to díky vyšším příjmům z podnikových daní. Vláda v první polovině listopadu 2004 přes primární emisi na akciové burze prodala osmatřicetiprocentní státní podíl v největším peněžním PKO BP. Tato transakce jí vynesla 7,6 mld. zlotých (1,8 mld. eur). Příjmy z prodeje státních aktiv tak v roce 2004 dosáhly 9,7 mld. zlotých a byly zhruba o desetinu vyšší, než plánoval státní rozpočet.

Slovensko

V současné době si vydobylo pověst odvážného reformátora. V roce 2004 vykázalo hospodářský růst přes pět procent. Jde o jeden z nejlepších ukazatelů v celé EU (hned po baltské trojce). Bratislavská vláda na počátku února 2005 sdělila, že HDP stoupne o 4,9 procenta ve srovnání s původní předpovědí 4,5 procenta. Na Slovensku od ledna 2004 platí rovná devatenáctiprocentní daň. Zjednodušila se procedura při zakládání firem, byl zpřísněn sociální systém, který mj. omezil vyplácení dávek. Žádná reformní země nečinila během loňského roku tolik pro zlepšení podnikatelského prostředí jako Slovensko, uvedla Světová banka¹³. Bratislavu v únorové hodnotící zprávě pochválil také Mezinárodní měnový fond. Rizikem do budoucna podle něj zůstává inflace a nezaměstnanost. Ta ale klesá a v listopadu 2004 se poprvé dostala pod 13 %. Země by chtěla

¹³ *Ročenka Hospodářských novin 2005*. Praha : ECONOMIA a. s., 2005, roč. 9, s. 96.

zavést euro v roce 2009, tedy o rok dříve než sousední Česko. Hlavní překážkou však zůstává inflace, jejíž tempo hodlá Národní banka Slovenska koncem letošního roku dostat na 3,5 procenta. Slovensko loni získalo přímé zahraniční investice v hodnotě kolem 1,8 mld.eur.

Menšinová vládní koalice, které v parlamentu patří jenom 69 křesel ze 150, neměla lehkou pozici. Přesto se jí podařilo v prosinci 2004 prosadit v zákonodárném sboru úsporný státní rozpočet. Jeho schodek by měl odpovídat 4,4 procenta HDP a schodek veřejných financí pak 3,4 procenta HDP. Slovenská koruna, výrazně posílila, 13. prosince 2004 prolomila hranici 39 SKK/EUR.

Vláda dost spoléhá, že hospodářský růst pomohou zrychlit přímé zahraniční investice. Vše nasvědčuje tomu, že v roce 2007 se Slovensko stane evropskou automobilovou velmocí, neboť bude celkem vyrábět kolem 750 000 osobních vozů (Volkswagen, Peugeot, Kia).

Opačnou stranou mince těchto reforem jsou dopady na sociální oblast, což vyvolalo nepokoje u sociálně slabých (především u Romů, kterých žije na Slovensku kolem 400 000 a většina z nich nemá práci).

Slovinsko

Nejvyspělejší postkomunistická země, v roce 2003 vykázalo Slovinsko hospodářský růst jenom 2,5 procenta, což byl nejhorší výsledek od získání nezávislosti (červen 1991). Zato v roce 2003 předvedlo opět velice slušný výkon. Jeho HDP díky exportu i sílící domácí poptávce vzrostl o 4,6 procenta. Vyhledky na nejbližší dva roky zůstávají příznivé, takže tempo růstu by se nemělo výrazně měnit.

Domácí spotřebu podpořila rostoucí zaměstnanost, vysoké mzdové přírůstky v soukromém sektoru i rychle se rozšiřující spotřebitelské úvěry domácnostem. Výrazně vzrostly také firemní investice. Průměrná míra nezaměstnanosti v roce 2004 klesla na 6,4 procenta (proti 6,7 procenta v roce 2003). Průměrná roční míra inflace polevila z předloňských 5,6 procenta na 3,6 procenta loni, a to přesto, že citelně zdražily dovážené suroviny. Země musí dále inflaci potírat, chce-li splnit svůj klíčový úkol, tj. přijmout euro už v roce 2007.

Slovinsko nemá problém se schodkem veřejných financí, třebaže v roce 2004 stoupl na 2,3 procenta HDP. Vláda v Lublani hodlá dosáhnout vyrovnaného hospodaření v roce 2008.

Estonsko

Nejmenší baltská země loni zrychlila tempo hospodářského růstu o více než jeden procentní bod. Její HDP vzrostl o 6,3 procenta a také v roce 2005 se počítá s ukazatelem kolem šesti procent. Dynamika ekonomiky se opírala hlavně o silnou vnitřní poptávku a také vývoz. Ten ale výrazně závisí na tom, jaká konjunktura panuje na zahraničním trhu telekomunikací. Přesto, že se vývozu dařilo, běžný účet platební bilance zůstal značně napjatý. Jeho schodek odpovídal 13,4 procenta HDP, neboť se zhoršila nejenom obchodní bilance, ale vzhledem k odlivu dividend také klesly příjmy běžného účtu. To se projevilo na zhoršující se dlužnické pozici Estonska. Vláda zde prohlásila, že země bude připravena zavést euro už v roce 2006.

Litva

Litevské hospodářství po skoro desetiprocentním růstu v roce 2003 zvolnilo v roce 2004 na zhruba 6,5 procenta, což ale byl po sousedním Lotyšsku druhý nejvyšší přírůstek HDP v celé EU. S podobným ukazatelem se počítá také v roce 2005. Největší baltské ekonomice v roce 2004 pomohla domácí spotřeba, z jednotlivých odvětví pak stavebnictví. Země musela v souladu s dohodou s EU odpojit první blok Ignalinské jaderné elektrárny, která se v zemi podílí na celkové výrobě elektřiny asi 80 procenty, což značně omezilo její exportní možnosti. Experti odhadují, že tempo růstu litevského hospodářství se po odstavení prvního bloku může zpomalit až o půl procentního bodu. Druhý blok by se měl odstavit za čtyři roky a do roku 2012 se má zlikvidovat celá elektrárna.

Litva je z makroekonomického hlediska pověstná svou velice stabilní cenovou hladinou, jež patří k nejkolidnějším v celé EU. Loni se spotřebitelské ceny v průměru zvedly o 1,2 procenta. Problémem zůstává stejně jako v Lotyšsku a Estonsku prohlubující se zahraničně obchodní nerovnováha.

Lotyšsko

Nejrychlejší hospodářskou dynamiku v roce 2004 v celé Evropské unii vykázalo Lotyšsko s 8,7 procenta. Podobně jako u dalších baltských sousedů se o to zasloužila hlavně značná domácí poptávka, které pomohla zejména lepší situace na trhu práce. Domácnosti také mnohem více nakupovaly na spotřebitelský úvěr. Lotyšské přístavy slouží také jako důležitá překladiště v obchodu Ruska (mj. uhlí) i Běloruska (traktory). Makroekonomický obraz země kazí zejména vysoká inflace. Loni ji zvedly hlavně daňové úpravy spojené se vstupem do EU. Ekonomika podobně jako v Estonsku trpí velice hlubokým schodkem na běžném účtu platební bilance.

Kypr

Rozdělený ostrov zaznamenal v roce 2004 hospodářský růst kolem 3,2 procenta proti 1,9 procenta předloni, uvádí Hospodářská komise OSN pro Evropu. Podle ní by se mělo tempo letos zrychlit na 3,6 procenta. Řecká část Kypru přistoupila 1. května 2004 k EU s hrubým domácím produktem odpovídajícím 71 % průměru západoevropské patnáctky. To je vyšší ukazatel, než mělo v době vstupu (v roce 1981) Řecko.

Ostrov byl rozdělen v roce 1974. Severní část (37 % území) připadla Turecku, ale bylo na ní skoro 70 procent všech hospodářských zdrojů. Dnes je hrubý příjem na hlavu v turecké části ve srovnání s jižní (řeckou) asi čtvrtinový. Zatímco na severu se vytváří HDP v hodnotě 850-900 mil. eur (2003), na jihu za skoro 11 mld. eur. Na ostrov, hlavně na řeckou část, přijíždí kolem tří milionů turistů ročně. Námořní flotila lodí plavících se pod kyperskou vlajkou je pátá největší na světě.

Malta

Hospodářství Malty, nejmenšího člena EU, v letech 2003 a 2004 bohužel v podstatě stagnovalo. Podle údajů Hospodářské komise OSN pro Evropu zveřejněných koncem února 2005 se HDP v roce 2004 zvýšil zhruba o 1 % po poklesu v roce 2003 o 0,3 procenta.

Malta se snaží zvýšit svoji konkurenční schopnost. Jedním z opatření, které v první polovině února schválil maltský parlament, je omezení státních svátků (dnů pracovního klidu).

Kandidáti EU

Evropská komise se 25. 10. 2005 nevyslovila pro odklad vstupu Bulharska a Rumunska do EU, předložila však řadu důvodů pro to, proč by ještě v příštích měsících mohla další rozšíření odložit. Oběma zemím rozdala v pravidelných výročních posudcích dobré, ale i velmi špatné body a sdělila, že členské státy musí definitivně stanovit termín vstupu v červnu 2006. Obě země se mají stát členy EU 1. ledna 2007, pokud však nesplní podmínky, hrozí jim roční odklad. Za jejich hlavní problémy označila EK rozbujelou korupci na všech úrovních, opožděné reformy administrativy a soudnictví, pokračující výrobu padělaného zboží či nedostatečnou kontrolu vnějších hranic. Úřady nejsou připraveny spravovat zemědělské dotace a strukturální fondy EU.

Pro nápravu těchto problémů budou udělány patřičné kroky. EK zahájí pak prověrky hlavních problémů na expertní úrovni. Závěry těchto zkoumání poslouží jako podklad pro jarní doporučení. Nic se nemění na názoru, že obě země splnily politické podmínky pro vstup do Evropské unie a mají fungující tržní ekonomiky¹⁴.

Bulharsko

Bulharsku se podařilo v roce 2004 v předstihu uzavřít přístupová jednání s EU, takže summit pětadvacítky (16.-17.12.2004) mohl stvrdit, že tato balkánská země je připravena podepsat dohodu o přistoupení, které může nastat v roce 2007. Členství své země v EU podporují zhruba dvě třetiny Bulharů. Žije zde v současné době asi 7,8 milionů obyvatel. Hospodářský růst v Bulharsku táhnou hlavně investice. Naproti tomu slabší je kvůli stagnujícím reálným mzdám spotřeba domácností. Ta by se měla během letošního roku oživit, čímž vzroste také poptávka po dovozu. Platební bilanci

¹⁴ Brusel pohrozil Rumunsku a Bulharsku. *Hospodářské noviny*, 26. 10. 2005, č. 209, s. 5.

loni vydatně pomohly příjmy ze zahraničního cestovního ruchu. Nezaměstnanost se v roce 2004 pohybovala přibližně kolem 12 %. HDP za rok 2004 dosáhl 19,7 mld. eur.

Rumunsko

Rumunská ekonomika, je největší na Balkáně a vyznačuje se vysokou váhou zemědělství, v roce 2004 došlo k ekonomickému vzrůstu o 8,3 %. Žije zde asi 21,7 milionu obyvatel a HDP za rok 2004 tvořil 56,7 mld. eur. Hlavním faktorem růstu byla domácí poptávka. Země pokročila v restrukturalizaci hospodářství, především v privatizaci. Díky tomu výrazně zesílil příliv přímých zahraničních investic - z 1,6 na 3,5 mld. dolarů (čistý příliv). Země v předchozích letech dlouho zápolila s nejvyšší inflací v Evropě. Loni se jí podařilo poprvé po 15 letech srazit pod dvoucifernou hranici. Letos v lednu činila její meziroční míra 8,9 procenta. Centrální banka tak mohla v polovině února snížit svoji klíčovou sazbu o 0,75 procentního bodu na 15,75 procenta. Vláda od letošního roku zavedla rovnou 16 % daň. Předtím firmy ze zisku odváděly 25 procent a sazba z nejvyšších příjmů fyzických osob činila 45 procent. Kabinet současně vyhlásil boj proti daňovým únikům a korupci. Z Bruselu už přišlo varování, že unie bez váhání odloží vstup Rumunska, nepokročili-li v jejím potírání.

Mezinárodní měnový fond, s nímž Bukurešť podepsala novou dohodu o půjčce loňského července, mj. varoval, že státnímu rozpočtu v důsledku daňové reformy hrozí citelný pokles příjmů. Starosti vyvolává také prohlubující se schodek obchodní bilance. Běžný účet platební bilance v roce 2004 skončil v deficitu 4,4 mld. eur, o 44 % vyšším než v roce 2003. Odpovídal tak 6,9 procenta HDP a letos se dále prohloubí na zhruba 8 % HDP, jak předpověděla rumunská centrální banka.

Rumunské hospodářství, v němž je ještě vyšší podíl zemědělství než v Polsku, získalo na počátku října 2004 od Evropské unie status „tržní ekonomika“. Prosincový summit EU pak rozhodl stejně jako v případě Bulharska, že s největší balkánskou zemí lze v dubnu 2005 podepsat dohodu o přistoupení, ale Rumunsko nemá vstup v roce 2007 jistý. Nesplní-li Bukurešť své závazky, může se o rok opozdit.

Chorvatsko

V Chorvatsku žije přibližně 4,4 milionu obyvatel a HDP za rok 2004 dosahoval 27,2 mld. eur. Tempo hospodářského růstu loni zpomalilo na 3,7 procenta, což bylo v souladu s většinou předpovědí. Takový je hlavní důsledek přísnější měnové politiky centrální banky, která se projevuje na slabší investiční aktivitě firem i spotřebě domácností. Vládě v Záhřebu se nedaří snižovat v potřebném rozsahu schodek veřejných financí, který v roce 2004 odpovídal 4,5 procenta HDP (ale byl menší než například v Polsku či Maďarsku). Míra nezaměstnanosti sice už nepřesahuje 20 procent jako ještě v roce 2001, ale i tak je extrémně vysoká. Chorvatsku se nedaří snížit zahraniční dluh pod 80 % HDP, jak stanoví jeho dohoda s IMF. Koncem loňského roku činil 22,2 mld. eur (80,5 % HDP).

Výchozí úroveň Chorvatska je lepší než v Bulharsku či Rumunsku. To platí jak pro makroekonomický vývoj, tak institucionální rámec. Hospodářství zhruba pět let stabilně roste, inflace zůstává mírná, směnný kurz je stabilní a bankovní sektor nemá problémy. Zhruba 75 procent zahraničního obchodu připadá na EU. Značný propad v obchodní bilanci (vývoz je ve srovnání s dovozem asi poloviční) svědčí o tom, že hospodářství trpí mnoha strukturálními problémy a není dostatečně konkurenceschopné.

Záhřeb měl začít jednat o vstupu do EU na jaře 2005, členství by připadalo v úvahu nejspíš v roce 2009. Brusel však jednání podmiňuje lepší spoluprací Chorvatska s Mezinárodním tribunálem pro zločiny v bývalé Jugoslávii a návratem srbských uprchlíků do svých původních domovů v Chorvatsku. Brusel v březnu 2005 rozhodl jednání odložit, neboť není spokojen s přístupem Záhřebu ke stíhání válečných zločinců.

Turecko

V této zemi žije 73,3 milionu obyvatel a HDP za rok 2003 činil 239,7 mld. USD. Turecko dostalo na summitu EU 16. prosince 2004 oficiální pozvánku do unie. Politické špičky se usnesly, že nabídnou Ankaře zahájení vstupních rozhovorů 3. října 2005. To ale neznamena, že Turecko má členství jisté. Více než polovina obyvatel EU se staví proti přijetí této převážně asijské a navíc islámské země. Její vstup podporují například

Německo, Británie a Itálie, ale pochybnosti mají mj. Francie a Rakousko. Hrubý domácí produkt v roce 2004 vzrostl o necelých osm procent. Předpovědi na rok 2005 se pohybují od pěti do šesti procent. Ve druhé polovině loňského roku zpomalil hlavně průmysl. Pokud jde o strukturu růstu, ekonomiku držela domácí spotřeba, i přes její svižný růst se podařilo srazit inflaci na 9,3 procenta koncem roku 2004, i když cíl byl 12 procent. Vládě v Ankaře se podařilo také snížit celkový veřejný dluh z 90 procent HDP v roce 1991 na přibližně 70 procent. K vyšší důvěryhodnosti země přispěla i nová tříletá dohoda s IMF (International Monetary Fund) podepsaná v polovině prosince 2004. Podle ní Ankara na plnění svého ozdravného hospodářského programu obdrží půjčku v celkové výši 10 miliard dolarů. Turecko loni získalo přímé zahraniční investice v hodnotě dvou miliard dolarů a pro rok 2005 by to mohlo být 3,8 miliardy, jak uvedl Ústav pro mezinárodní finance (IIF).

Norsko

Žije zde 4,6 milionu obyvatel a HDP za rok 2003 dosáhl 221,8 mld. USD. Druhá největší ekonomika Skandinávie loni podle odhadu norské centrální banky dosáhla růstu 2,8 procenta a letos by měla zrychlit až na 3,9 procenta. Norští statistikové se zvláště zajímají o vývoj této pevninské ekonomiky, která nezahrnuje těžbu ropy a zemního plynu z mořského dna, námořní dopravu a rybolov. Samotný ropný sektor se podílí na tvorbě HDP více než pětinou, ale zaměstnává jenom jedno procento pracovních sil. Kromě toho cena ropy představující 40 procent norského vývozu může podléhat značným výkyvům, což pak zkresluje reálný hospodářský obraz. Centrální banka od prosince 2002 do března 2004 snížila své sazby celkem desetkrát. Hlavní depozitní sazba tak koncem uplynulého roku činila 1,75 procenta.

Norsko je třetí největší vývozce ropy na světě (kolem 3 mil. barelů denně) a v přepočtu na obyvatele zdaleka největší. Vláda převádí část peněz získaných z vývozu ropy do zvláštního fondu, z něhož budou čerpat příští generace (mj. na výplatu důchodů). Hodnota fondu na počátku prosince 2004 poprvé přesáhla bilion norských korun (přes 165 mld. USD).

Každý Nor tak měl díky státu našetřeno zhruba 36 000 dolarů. Prostředky z fondu vláda investuje na trzích cenných papírů.

Norská centrální banka drží úrokové sazby velice nízko. Od závěru roku 2002 do letošního února s nimi šla dolů desetkrát (ze sedmi na 1,75 procenta). Naposledy sazbu snížila v březnu 2004. Nezaměstnanost v zemi je nízká (3,6 procenta v prosinci 2004). Také inflace je hluboko pod limitem, který centrální banka stanovila na 2,5 procenta. Běžný účet platební bilance dosahuje přebytku odpovídajícího 11 až 12 procent HDP a také veřejné finance jsou ve vysokém přebytku.

Norové se už dvakrát (v roce 1972 a v roce 1994) odmítli připojit k Evropské unii. Vedly je k tomu hlavně obavy ze ztráty suverenity.

2.1.2. Japonsko

V Japonsku v současné době žije přibližně 127,4 milionů obyvatel. Je to stát, jehož ekonomika vytváří druhý největší HDP na světě (podle nominálního kurzu 4,79 mld. USD). Podle zprávy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) z listopadu 2004 Japonsko překonalo vleklé období velice chabého růstu (od roku 1992 v ročním průměru přesahoval jen 0,3 procenta). Hospodářský výkon Japonska za rok 2004 byl o 2,9 procenta lepší než v roce 2003, ale prognostici OECD pro období 2005-2006 počítají s citelným zvolněním dynamiky na 1,4-1,5 procenta. Japonský HDP během prvního čtvrtletí 2004 prudce stoupl o 6,8 procenta oproti předchozím třem měsícům, ale poté bohužel opět půl roku klesal. Země se tak ocitla na prahu recese, ale v posledním čtvrtletí 2004 ekonomika zvýšila výkon o 0,5 procenta (v ročním tempu).

Hospodářství se podle japonských ekonomů dostalo do velice delikátní vývojové etapy. Hlavně proto, že vývoz a investice, na které v roce 2003 připadly asi dvě třetiny přírůstku HDP, ve třetím čtvrtletí 2004 zjevně přibrzdily tempo. Japonská centrální banka v březnu 2001 snížila svůj hlavní sazbu prakticky na nulu a na této úrovni ji bude držet i v letošním roce. Průměrná míra nezaměstnanosti na počátku roku 2005 dosahovala 4,5 procenta. Byla tak nejnižší od ledna 1999.

Japonské veřejné finance jsou ve špatném stavu, což je důsledek silně expanzivní rozpočtové politiky tokijské vlády. Ta dovedla zemi do schodků dosahujících skoro 8 % HDP. Veřejný dluh odpovídá zhruba 160 % HDP, což je nejhorší ukazatel v rámci OECD. Experti této organizace varují, že pouhé rozpočtové škrty nebudou k ozdravení veřejných financí postačovat. Podle posledního doporučení OECD Tokiu je nutné v Japonsku rozšířit daňovou základnu a zvednout daně.

Na japonské hospodářství má nejhorší dopad vleklá deflace, tedy pokles celkové cenové hladiny, oslabující hlavně podněty k investování a také odrazující spotřebitele od čilejších nákupů. Nejcitelnější pokles cen byl zaznamenán v roce 2002 (-0,9 procenta), za loňský rok se odhaduje na 0,1 procenta. Teprve v roce 2005 se japonské hospodářství snad zvrátí do velice mírné inflace. Růst cen, první od roku 1998, by měl ozdravný účinek nejenom na firemní finance, ale také by se obnovila účinnost cenových podnětů v ekonomice. Určité riziko představuje také sílící japonský jen (JPY), jehož kurz vůči americkému dolaru se v lednu 2004 dostal na pětileté maximum 101,67 JPY/USD.

2.1.3. Severní Amerika

USA: V současné době zde žije 295,7 milionů obyvatel. Hrubý domácí produkt za rok 2004 dosáhl přibližně 12,8 bilionu USD. V roce 2004 ekonomika USA zůstala jedním ze tří pilířů světového hospodářství (vedle Evropy a jihovýchodní Asie), současně je však i jednou z hrozeb jeho rovnováhy, poněvadž se sama vyvíjela skokově a některé z jejích základů setrvale slábly. Stimul, který jí poskytovala zvyšující se zadluženost domácností, se vyčerpával. Koncem roku 2004 dosahoval tento dluh zhruba 10 bilionů dolarů, což odpovídá 115 % disponibilního soukromého příjmu. Pro srovnání: na konci války v roce 1945 představovala odpovídající suma 20 % tohoto příjmu. Od té doby rostla zadluženost domácností rychleji než jejich příjmy. Přiblížil se bod, ve kterém dochází k obratu, a tím i k poklesu spotřebitelské poptávky. Její rozsah byl ohrožován také skončením procesu nízkých úrokových sazeb. Federální rezervní úřad (ve zkratce Fed, tj. centrální banka) je musel v roce 2004 postupně zvyšovat (začátkem

prosince 2004 tak učinil popáté, a to na 2,5 %, čímž poprvé od roku 2001 přesáhla sazba řídicí úrok Evropské centrální banky, který byl na konci roku 2004 na 2 %).

Nerovnoměrnost růstu amerického hospodářství vyjadřují tyto údaje: v prvním čtvrtletí dosáhl 4,5 %, ve druhém už jenom 3,3 %, ve třetím 4,0 %, ve čtvrtém 3,1 %, celoročně tedy 4,4 %. V návaznosti na tento růst se vyvíjela také nezaměstnanost: za rok 2004 přibylo 2,2 mil. pracovních míst, což je první celoroční přírůstek od recese roku 2001. Tuto statistiku je však třeba hned v několika ohledech také doplnit: jednak je metodicky odlišná od statistik evropských, ve srovnání proto méně spolehlivá, pokud jde o faktický obraz zaměstnanosti, jednak se přírůstek pracovních míst projevil hlavně ve službách a ve stavebnictví, tedy v oborech hůře placených. Navíc ukazují údaje i „rasové“ odlišnosti: zatímco u bělochů se nezaměstnanost snížila v roce 2004 z 5 % na 4,6 %, stoupla u Afroameričanů z 10,2 % na 10,8 %. Kromě toho nezměnil přírůstek nových pracovních míst v podstatě nic na skutečnosti, že zejména průmysl, kde jich přibylo za celý rok pouze 76 000, zůstával s úhrnem 14,4 mil. zaměstnaných hluboce pod stavem 17 milionů z března 2001, kdy začala recese.

Navíc mzdy stoupaly pomaleji než spotřebitelské ceny: průměrné hodinové mzdy se v roce 2004 zvýšily o 2,7 % na 15,86 USD, cenový index naproti tomu stoupl o 3,5 % (zvláště u cen benzínu a potravin). I v návaznosti na tato fakta je nutno vidět pokles míry úspor, jež se postupně snížila ze 4 % v roce 1999 až na 0,4 %. Očividně by Američané bez přílivu zahraničního kapitálu sotva mohli natrvalo pokračovat ve svých nákupech: osobní spotřeba, jež v USA představuje dvě třetiny ekonomického růstu, na konci roku zpomalila jenom nepatrně (ročně 4,6 % proti 5,1 % třetího čtvrtletí). Co se týká inflace, tak přestala být noční můrou Fed: stoupla na pouhých 2,4 %.

Federální rozpočet skončil v daňovém roce (1. říjen 2003- 30. září 2004) schodkem ve výši 412,6 miliardy dolarů (o rok dříve byl schodek 377,1 mld. USD), který se má do budoucna nadále zvyšovat. Největší výdajové položky z federálního rozpočtu představovala obrana a sociální systémy (zdravotnictví, důchodové zabezpečení), největšími položkami na straně

příjmů byla daň z příjmů jednotlivců a příjmy systémů sociálního zajištění. V listopadu 2004 schválil Kongres opožděně v zásadě dodatkový rozpočet daňového roku 2005 (16 % celkového rozpočtu).

Bohužel Spojené státy nedokázaly využít slabosti dolaru. Zatímco dovoz se v roce 2004 zvýšil o 8,6 %, u vývozu to byla pouhá 4,6 procenta a schodek se nesnížil. Před nebezpečím dvojího schodku USA varují mezinárodní instituce včetně MMF a OSN, jež ve své zprávě o světové hospodářské situaci upozornila, že tato skutečnost je, vzhledem k postavení USA ve světové ekonomice, problémem globálním.

Kanada: V současné době zde žije kolem 32,2 milionu obyvatel. Hrubý domácí produkt této země v roce 2004 dosáhl na 1,02 bilionu dolarů. Osmá největší ekonomika světa v roce 2004 výrazně zrychlila tempo růstu (zhruba o procentní bod) na tři procenta, jak uvedla ve své zprávě z listopadu 2004 OECD. Vzestup byl patrný hlavně od druhého čtvrtletí. Podpořila ho hlavně silná zahraniční poptávka po kanadském zboží, které z 80 procent odebírají USA. Kanadský dolar od poloviny května 2004 dokonce listopadu vůči americkému dolaru posílil skoro o pětinu. Negativní vliv na export byl kompenzován rostoucími cenami ropy a dalších komodit, které Kanada vyváží. Kurz kanadského dolaru se od října 2004, kdy centrální banka zvedla sazbu na 2,5 procenta (dvanáctileté maximum), do konce roku 2004 se pohyboval nad 0,80 USD/CAD. V roce 2005 Centrální Bank of Canada počítá s růstem HDP o 2,8 procenta.

Kanada je jediným členem G7, jehož veřejné finance jsou v naprostém pořádku. Přebytek federálního rozpočtu byl za finanční rok 2003/2004 skoro pětkrát vyšší, než se předpokládalo, hlavně díky větším daňovým příjmům. V roce 2004 se vládě premiéra Paula Martina podařilo docílit přebytku veřejných financí už poosmé za sebou. Například v roce 2000 odpovídal 2,9 procenta HDP, loni to podle odhadu OECD bylo 1,1 procenta. Finance zůstanou v plusu také v následujících letech, což vytváří předpoklady pro další snižování veřejného dluhu odpovídajícího 75 procentům HDP. Vláda neplánuje daňové úlevy pro domácnosti ani firmy. Nezaměstnanost se pohybuje mírně nad sedmi procenty, je tedy mnohem vyšší než v sousedních USA.

3. ČESKÁ REPUBLIKA A JEJÍ POSTAVENÍ VE SVĚTOVÉ EKONOMICE

3.1. Porovnání hospodářského vývoje ČR v letech 1990-2004

Rok 2004 byl charakterizován pokračujícím zvýšením ekonomické výkonnosti, opírající se o stabilní vývoj s podstatným snížením pasiva obchodní bilance zahraničního obchodu. Projevoval se mírným inflačním vzestupem a posilováním kurzu koruny, dlouhodobě narůstající hlubokou finanční nerovnováhou, vysokou mírou nezaměstnanosti, ale i zvýšením životní úrovně při dalším zvětšení její diferenciaci. Charakterizován byl výrazným posunem ke znakům informační společnosti, ale i pokračující nízkou intenzitou vědecko-technického pokroku.

Ekonomická úroveň měřená HDP byla v roce 2004 o 15 % vyšší než v roce 1990, přičemž se konečná spotřeba domácností zvýšila o 25 % a tvorba fixního kapitálu o 44 %. Na stejné výši jako v roce 1990 zůstala konečná spotřeba vlády a neziskových organizací.

Užití hrubého domácího produktu v uplynulých 15 letech vesměs převyšovalo značně jeho tvorbu. Převis užití nad jeho tvorbou byl po hmotné stránce kryt pasivní obchodní bilancí za zboží a služby v zahraničním obchodě, po finanční stránce rostoucí zadlužeností vůči zahraničí a při zapojování ČR do globální světové ekonomiky přílivem zahraničních přímých investic a portfoliových investic. Hrubá investiční pozice dosáhla ke konci roku 2003 více než 2,1 bilionu Kč. Opačně činily tyto položky v zahraničí jen 1,5 bilionu Kč.

V letech 1990 až 2004 se zásadně změnila struktura ekonomiky. Podíl primárního a sekundárního sektoru (průmysl, zemědělství, stavebnictví) proti roku 1990 poklesl, nárůst HDP je v podstatě nutné přičíst růstu terciárního sektoru (službám), který dosahuje podílu 56 %.

Podmínky pro vědecko-technický rozvoj v tuzemsku zůstaly stejné nebo na nižší úrovni, než byly v roce 1990. Výdaje na vědu a výzkum dosáhly v roce 2004 jen 1,3 % HDP. Příprava lidských zdrojů pro vědu a výzkum se začala zlepšovat. Společnost se dostala do fáze přeměny industriální společnosti na společnost informační. V roce 2004 v České republice dosahoval počet uživatelů internetu více než 4 miliony, počet aktivních telefonních stanic dosáhl 14 milionů, osobní počítač má 30 % domácností.

Životní úroveň se v celostátním průměru zvýšila při zvýraznění spotřeby domácností před sociálními aspekty. Rovněž se zvýšila diferenciacie mezi sociálními skupinami obyvatelstva. Automobil má 70 % domácností. Další spotřebiče jako je televizor, lednička či automatická pračka jsou v dnešní době samozřejmostí. Na druhé straně narůstá vysoká kriminalita a průzkumy veřejného mínění dokazují vysoký stupeň utajené korupce.

Tab. č. 7, Základní charakteristiky vývoje období 1990-2004

	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Počet obyvatel v milionech	10,36	10,33	10,27	10,22	10,20	10,20	10,21
Přirozený přírůstek v %	0,1	-2,1	-1,8	-1,7	-1,5	-1,7	-0,9
Hrubý domácí produkt	100,0	95,3	102,4	105,1	106,7	110,6	115,1
Konečná spotřeba domácností	100,0	96,7	110,5	113,6	116,6	122,3	126,2
Tvorba hrubého fixního kapitálu	100,0	110,8	115,1	121,3	125,5	131,5	143,5
Průmyslová výroba	100,0	76,0	83,7	92,6	97,0	102,6	112,5
Stavební výroba	100,0	93,4	86,4	94,7	97,1	105,7	116,1
Zemědělská produkce	100,0	77,3	70,0	71,7	68,5	66,0	70,0
Telefonní stanice vč. mobilních v mil.	1,1	2,4	7,2	10,8	12,3	13,3	14,0
Uživatelé internetu v milionech	---	---	1,0	1,4	2,6	3,1	3,5
Automobily osobní, nákladní a autobusy v milionech	2,7	3,4	3,9	4,0	4,2	4,3	4,4
Saldo zahr. obchodu v mld. Kč	-13,7	-99,6	-120,8	-116,7	-74,8	-69,4	-26,1
Nezaměstnaní v tisících	---	185,0	457,0	461,0	514,4	542,4	541,7
Reálná mzda	100,0	96,7	116,4	120,9	127,5	135,1	141,0
Poměr starob. důchodu k hrubé mzdě v %	52,0	44,0	44,2	43,4	43,5	42,2	40,3
Míra inflace v % (předch. rok = 100)	9,7	9,1	3,9	4,7	1,8	0,1	2,8
Saldo veř. rozpočtů v % z HDP	---	0,3	-4,0	-4,8	6,4	-5,2	-3,7
Saldo běžného účtu platební bilance v % HDP	---	-2,5	-4,9	-5,4	-5,6	-6,2	-5,2
Zadluženost vůči zahraničí v mld. Kč	---	457,3	817,1	811,3	813,3	894,3	975,0*

• odhad HN

Zdroj: Ročenka HN 2005

3. 2. Charakteristika ekonomiky v prvních čtyřech letech 3. tisíciletí

Rozhodující podmínkou pro vstup České republiky do Evropské unie k 1. 5. 2005 bylo v rámci tzv. přístupových rozhovorů sladění normativní (legislativní) podmínky pro ekonomický vývoj ČR s Evropskou unií.

Pozitivní vývoj českého hospodářství dokumentuje postupný vzestup úrovně ekonomiky měřený zvýšením HDP v roce 2004 proti roku 2000 o 12,4 %. Průměrnou roční dynamiku HDP ve výši 3 % bohužel nelze při zbrzdžujícím vlivu ekonomické recese v EU (v letech 2002 až 2003 poklesla dynamika k nulovým hodnotám) na českou ekonomiku považovat za dostatečnou. Ke zrychlení dynamiky došlo v letech 2003 a 2004 na 3,9 % ročně, ale i toto tempo lze považovat za pomalé. Na růst HDP působily všechny jeho složky užití, ale rozhodujícím faktorem růstu byla konečná spotřeba domácností. Za čtyři roky vzrostla o 13,3 %, spotřeba vlády o 9,4 %, tvorba fixního kapitálu o 24,6 %. Došlo k nárůstu konečné spotřeby domácností o 240 mld. Kč, který se v běžných cenách za čtyři roky na celkovém přírůstku HDP ve výši 600 mld. Kč podílel 40 %. Dále se na něm podílela 25,4 % tvorba fixního kapitálu, 25 % konečná spotřeba vlády, zbývajících 9,6 % připadalo na přírůstek zásob, cenností a rezerv.

Výdaje (užití) na hrubý národní produkt byly stejně jako v předchozím desetiletí vždy vyšší než jeho tvorba, v běžných cenách přesáhly za čtyři roky 174 mld. Kč. Převis výdajů byl kryt přílivem přímých zahraničních investic, což mělo za následek trvale výrazně pasivní investiční pozici ČR (ke konci roku 2004 bylo pasivum ve výši 800 mld. Kč) s následným pasivem výnosů (dividendy do zahraničí) v platební bilanci. Rychle se během uvedeného čtyřletého období zvýšila zahraniční zadluženost o 167 mld. Kč a koncem roku 2004 dosáhla 975 mld. Kč, tj. 35 % v poměru k HDP.

K pozitivním indikátorům vývoje uplynulých čtyř let patřil růst produktivity práce na pracujícího, která se zvýšila o 12,8 %. K růstu reálných mezd a k růstu jednotkových pracovních nákladů byla však dynamika produktivity práce pod hranicí vyváženosti. Jednotkové pracovní náklady se zvýšily o 17 %, přitom se zároveň zvýšily i reálné mzdy o 21 %.

Pasivní saldo běžného účtu platební bilance v součtu za čtyři roky dosáhlo 565 mld. Kč, přičemž hlavní měrou se o něj zasloužilo pasivum obchodní bilance. Od roku 2000 bohužel pasivní saldo platební bilance rostlo, v roce 2004 se snížilo, ale dosahuje stále 5,2 % HDP. Na pasivum mělo postupně stále silnější vliv pasivum výnosů (narůstající rozsah dividend a úroků vyplácený nerezidentům).

O udržení celkové vnější rovnováhy se zasloužil příliv přímých zahraničních investic, vyplývající z velké části z prodeje státního vlastnictví a z reinvestic ze zisku podniků s převažujícím vlivem zahraničního kapitálu. Za čtyři roky činil tento příliv 633 mld. Kč. Pasivní saldo státního rozpočtu se stalo významným faktorem finanční nerovnováhy státu. Za čtyři roky dosáhlo 316 mld. Kč, na rok 2005 je rozpočtováno na dalších 84 mld. V důsledku pasivních sald rozpočtů vládního sektoru (stanovený podle metodiky GFS Mezinárodního měnového fondu) prudce narůstal veřejný dluh. Ten na konci roku 2000 činil 334 mld. Kč, ale v závěru roku 2004 dosahoval už 661 mld. Kč a nutně bude stále narůstat, minimálně do roku 2008. Dluhová služba se bohužel stala citlivou součástí výdajů veřejných rozpočtů.

Přes uvedené nerovnováhy vývoj ekonomik měl charakter stabilního rozvoje. Projevilo se to a potvrzovala to míra inflace, která se v období 2000 až 2004 v průměru ročně zvýšila o 2,3 %, tj. byla zhruba na úrovni vzestupu inflace v EU. Celkově se během těchto čtyř let zvýšila inflace ve srovnání s rokem 2000 o 9,7 %. Kurz koruny zaznamenal zpevnění jak vůči euru, tak vůči dolaru. Průměr roku 2004 proti průměru roku 2000 vůči euru zpevnil o 10,4 %, vůči dolaru o 33,4 %. Na začátku roku 2005 zpevnění dále pokračovalo. Nízký nárůst inflace v kombinaci s vlivem směnného kurzu trvale udržuje nepříznivou vysokou diferenciaci cenové hladiny ČR vůči zemím EU. V roce 2004 v průměru k zemím EU se pohybovala na 55 %.

Zdrojem nárůstu peněžní zásoby o 31 % (o 432 mld. Kč) za uplynulé čtyři roky se stala především čistá zahraniční aktiva, která vzrostla o 190 mld. Kč a pokles pasiva tzv. ostatních čistých položek o 166 mld. Kč, především kapitálu a cenných papírů. Domácí úvěry vzrostly jen zásluhou nárůstu úvěrů vládě o 78 mld. Kč a spotřebních úvěrů domácnostem, zatímco úvěry podniků poklesly. Nominální a reálné úrokové sazby z vkladů postupně klesly až na nejnižší úroveň od roku 1990, reálné úrokové sazby z vkladů znamenaly depreciaci vkladů.

Proti roku 2000 došlo k dalšímu nárůstu nezaměstnanosti, takže každý desátý ekonomicky aktivní občan se uchází o práci na úřadech práce. Nárůst životní úrovně dokumentuje vzestup konečné spotřeby domácností o 13,3 %, růst reálných mezd o 21 %. Celkově ale narostla diferenciac

vzhledem k sociálně slabším skupinám obyvatelstva, především vůči nezaměstnaným, rodinám s dětmi a důchodcům, jejichž průměrný reálný důchod se zvýšil o 5,2 %. Zároveň bohužel pokračoval hluboký propad v populačních trendech, který v blízké budoucnosti znatelně ovlivní jak ekonomické a sociální vztahy, tak i vývoj českého národa.

3. 3. Hlavní tendence ekonomického vývoje ČR v roce 2004 v rámci Evropské unie

Tempo růstu ekonomického vývoje (HDP) se z 1,6 % v roce 2002 zrychlilo na 3,7 % v roce 2003 a 4,0 % v roce 2004. Tato tempa jsou však stále pomalá (zejména budou-li ostatní země EU dosahovat v průměru 3% ročních temp předpokládaných pro roky 2005 až 2010). Poměr úrovně HDP na 1 obyvatele v paritě kupní síly k zemím EU 15 dosáhl 65 %, proti EU 25 70 %.

Impulzem dynamiky ekonomiky na poptávkové straně při určitém zmírnění růstu konečné spotřeby domácností na 2,4 % se pozitivně stala tvorba fixního kapitálu s nárůstem 9,1 %. Hlavním motorem dynamiky v roce 2004 se stal rychlý nárůst vnější poptávky, kdy export zboží a služeb vzrostl o 24 %. Pomaleji rostoucí import o 19 % se odrazil ve snížení makroekonomické nevyrovnanosti mezi tvorbou a užitím HDP. Saldo zboží a služeb se snížilo z 69 mld. Kč v běžných cenách v roce 2003 na 20 mld. Kč v roce 2004. Vývoz na 1 obyvatele dosáhl 5216 eur a patří k nejvyšším v rámci EU.

Růst vývozu a tvorby fixního kapitálu vedl k výraznému zvyšování tempa růstu průmyslové výroby o 9,9 % a stavební výroby o 9,8 %. Tvorbu HDP podpořil i růst zemědělské výroby, zatímco úsek služeb vykazoval nižší přírůstky produkce. I při výrazném snížení pasiva obchodní bilance celkové pasivum platební bilance se mírně snížilo proti roku 2003. Především vlivem peněžních výnosů ve prospěch zahraničí dosáhlo celkové pasivum 143 mld.

Kč a činilo 5,2 % v poměru k HDP, tj. bylo nad pětiprocentní hranici považovanou za maximální mez úměrnosti¹⁵.

Výrazné snižování míry inflace ze 4,7 % v roce 2001 na 1,9 % v roce 2002, až k deflaci během roku 2003 a k růstu v úhrnu za rok jen o 0,1 % se v roce 2004 zastavilo a trend se obrátil. Míra inflace dosáhla 2,8 %. Maastrichtské kritérium (maximálně 1,5 % nad úrovní průměru míry inflace 3 zemí spojených v EMU s nejstabilnějším vývojem) bylo dodrženo. Nízká inflace dokumentuje dosavadní rovnovážný vývoj ekonomiky, ale lze ji považovat i za nedostatečný impulz k vyšší dynamice dané produktivitou práce ve vztahu k růstu a je zábranou postupného narovnávání diferenciací cenové úrovně se zeměmi eurozóny, která je zhruba na 55 %.

Produktivita práce na pracujících se zvýšila o 4,6 %, reálné mzdy se zvýšily o 3,7 %. Po několika letech se vztah mezi těmito parametry dostal do vyváženosti. Kurz koruny vůči euru v ročním průměru posílil a dostal se v ročním průměru na úroveň 31,9 Kč za euro (o 2,4 %). To je spolu s uvedeným mírným vzestupem inflace další zábranou cenové vyrovnanosti se zeměmi eurozóny a současně brzdí zvyšování vývozu do Evropy. Vůči dolaru v souvislosti s jeho kurzovním poklesem ve světě zesílil v roce 2004 kurz koruny na roční průměr 25,7 Kč za 1 dolar, tj. o 9 % (ve srovnání s rokem 2000 o více než 33 %). Maastrichtskou podmínku pro přístup k EMU (tj., že výkyv směnného kurzu od centrální parity, staňovený v rámci Evropského měnového systému, musí být udržován alespoň po dva roky bez provedení devalvace), kurzový vývoj české koruny dodržuje.

Měnový vývoj byl charakterizován vyšším tempem růstu peněžní zásoby, než byl růst HDP v běžných cenách. Hlavním zdrojem byl růst zahraničních aktiv. Úvěrová emise byla vyšší především zásluhou rychle narůstajících spotřebních úvěrů (o 33 %), které ke konci roku představovaly již třetinu celkové úvěrové emise v domácí měně. Nárůst i výše spotřebních úvěrů začíná svědčit o nízké spořivosti. Úvěrovou emisí podnikům již neovlivnilo převzetí dluhů podniků státní konsolidační agenturou. Emise úvěrů podnikům se zvýšila o 3,6 % a je po dlouhé době signálem

¹⁵ Více informací o zahraničně-obchodní politice ČR a vnějších ekonomických vztazích: BENEŠ, V. a kolektiv. *Zahraniční obchod*. Praha : Grada, 2004, s. 25-129.

pro konsolidaci v podnikové sféře i konsolidaci bankovní soustavy. Na nárůst úvěrové emise měly významný vliv nízké úrokové sazby. Nominální i reálné úrokové sazby se dále snížily a klesly na nejnižší úroveň od ekonomické transformace. Reálné úrokové sazby klientské klesly dokonce do záporných hodnot. Úroková sazba z dlouhodobých státních dluhopisů splňuje další maastrichtské kritérium dané překročením výnosů průměru tří nejstabilnějších zemí EMU maximálně o 2 %.

Ve vývoji finančního hospodaření velkých podniků pokračovaly pozitivní tendence. Zlepšil se poměr vlastních i cizích zdrojů a pokleslo předlužení. Rentabilita k nákladům dosáhla téměř 7 %, rentabilita vlastního kapitálu se zvýšila na 14 %, což znamená dosažení a překročení ziskovosti ve vyspělých státech. Příznivou finanční situaci táhnou podniky s převahou účasti zahraničního kapitálu.

Míra nezaměstnanosti se nesnížila a zůstává vysoká (podle počtu uchazečů na úřadech práce koncem roku 2004 dosáhla 10,3 %). V rámci EU počítaná podle metodiky Eurostatu dosáhla 8,3 % a je těsně pod průměrem úrovně zemí EU.

Hluboký deficit státního rozpočtu ve výši 93,7 mld. Kč byl sice o 21 mld. Kč nižší než ve schváleném rozpočtu, ale znamenal další nárůst veřejného dluhu. Podíl uvedeného schodku na HDP činil 3,4 %, spolu se schodky ostatních částí deficitů rozpočtů vládního sektoru dosáhl 3,9 %. Maastrichtská kritéria tento podíl stanovují na maximálně 3 %. Veřejný dluh ke konci roku 2004 dosáhl 661 mld. Kč a dosáhl 24 % v poměru k HDP. Veřejný dluh vládního sektoru (podle definice národních účtů) dosáhl 1 029 mld. Kč a činí 37,4 % v poměru k HDP. Současné podmínky finančního hospodaření státu zřetelně ukazují na nárůst veřejného dluhu v dalších letech. Maastrichtská kritéria jako maximální hranici podílu veřejného dluhu na HDP určují 60%.

Tendence ve vývoji ekonomiky ČR v roce 2004 lze celkově charakterizovat jako pozitivní, ale současné rok 2004 neodstranil nebo jen zmírnil negativní brzdy rovnovážného ekonomicky zdravého vývoje. Mezi ně patří především zátěž finanční státní nerovnováhy, vyžadující si reformy ve státní sociální politice a podobně jako téměř v celé EU umírnit dosažený pokrok v principech sociálního státu. Pokračující vysoká nabídka na trhu

práce je problémem nejen ekonomickým, ale i sociálním a sociologickým. Nejistota vnějších podmínek a důsledky nastupující ekonomické globalizace pro malou otevřenou ekonomiku z dlouhodobého horizontu vyžadují nezanedbat poměrně rychlý přechod na technicky vyspělou ekonomiku, která si vývoj dovede zajišťovat úměrně vlastním vědecko-technickým pokrokem, jinak se stane ekonomickým přívěskem technicky vyspělých zemí. Výdaje na vědecko-technický výzkum nejméně 10 let nepřekročily 1,3 % HDP a patří k hluboce podprůměrným v rámci vyspělých zemí. Vědecko-technický rozvoj zůstává bohužel na okraji zájmu, ačkoliv investice do něho přinášejí minimálně dvojnásobný efekt než investice ostatní. Investice do vzdělání mají prozatím jen statisticko-optické výsledky, protože schází jejich koncepční struktura a důraz na třetí stupeň vzdělání.

Investiční pozice ukazuje, že bude pokračovat citelné vyplácení dividend a úroků do zahraničí zahrnovaných do pasiv výnosů platební bilance a mohou se stát rozhodující pro její celkové pasivum. Cenová konkurenceschopnost české ekonomiky zůstává v rámci EU stále na dobré úrovni, má však racionálně danou tendenci v EU postupně klesat a bude klesat nadále vlivem rostoucích jednotkových nákladů práce a v nejbližším období i vlivem zpevnění kurzu koruny¹⁶. Mezera v běžném účtu platební bilance nemusí být do budoucna trvale překrývána přílivem zahraničního kapitálu. Nové impulzy k růstu dynamiky mohou vysychat, zahraniční investoři mohou hledat lepší využití v zemích s lepšími podmínkami pro zhodnocení.

3. 4. Rok 2004 v českém hospodářství

Vnější podmínky hospodářského vývoje v roce 2004 ovlivnil jednak vstup ČR do Evropské unie¹⁷ a jednak oživení ekonomiky v tomto seskupení států. Nepříznivé podmínky konjunkturálního vývoje vyspělých zemí světa, dané v roce 2001 krizí tzv. technologického sektoru,

¹⁶ Porovnání životní úrovně ČR a EU: CAHLÍK, T.; MARKOVÁ, J. (ed.). *CESES : Ekonomika České republiky v novém prostoru Evropské unie*. Praha : G plus G, 2004, 112-136.

¹⁷ Bližší informace v: KLVAČOVÁ, E. a kolektiv. *Prohlubování evropské integrace*. Praha: Professional Publishing, 2004, s. 28-67, 85-94.

doznívajícím dopadem výkyvu cen ropy a v roce 2002 dané úsilím směřujícím k útlumu vnitřních a vnějších nerovnováh předchozích období, se odrážely ve zpomalení růstu HDP v roce 2001 na necelých 0,9 % přírůstku, v roce 2002 na zhruba 1,8 % přírůstku a v roce 2003 na 2,5 %. Teprve v roce 2004 docílily více než 4% přírůstku. Celková růstová tempa ve světě byla vyšší (nečekaně až o 5 %), když v USA bylo dosaženo vyššího než 4% přírůstku (Čína, Indie a další rozvojové země dosahovaly rovněž vyšších přírůstků a Rusko a tranzitivní ekonomiky dotahovaly pokles z posledních let minulého století).

Ve vyspělé Evropě se přírůstek HDP v roce 2001 snížil na 1,5 %, v roce 2002 klesl pod 1 %, v roce 2003 po určitém zlepšení ve druhém pololetí dosáhl jen 0,8 %, v roce 2004 se opět zlepšil na 2,2 %. Hlavním nositelem tohoto trendu v Evropě bylo Německo, hlavní obchodní partner České republiky. Stále nízké (ale rostoucí) jednotkové pracovní náklady a vysoká (ale zároveň klesající) cenová konkurenceschopnost v ČR dokázaly v roce 2002 a v roce 2003 jen do určité míry eliminovat vliv nízké dynamiky evropských zemí. V roce 2004 oživení německé ekonomiky spolu s výhodami cenové konkurenceschopnosti umožnilo se zřetelněji prosadit na evropském trhu. Zatímco průměrný nárůst objemu zahraničního obchodu ČR v běžných cenách za roky 2002 a 2003 činil jen 3 %, rok 2004 jej vrátil k dvojcifernému nárůstu předchozích let na přelomu tisíciletí.

Růst HDP v ČR přes zpomalení tempa na 3,9 % v roce 2000 (na 2,6 % v roce 2001, na 1,6 % v roce 2002, v roce 2003 opět dosahoval 3,7 %) se v roce 2004 vyšplhal ke 4 % a patřil k těm vyšším v Evropě. Byl nepatrně nižší než ve většině zemí tranzitivních ekonomik (Polsko, Litva, Slovensko).

Reálná konvergence ekonomiky ČR v EU se od roku 2000 zlepšila, když úroveň HDP na 1 obyvatele ČR v paritě kupní síly se v roce 2004 podle odhadu přiblížila 65 % průměru zemí eurozóny a dosahuje 70 % průměru všech zemí EU. Stále však ještě nedosahuje ani úrovně ekonomicky nejslabších zemí eurozóny před vstupem ČR a zejména ne 70 až 80 %, které např. Řecko, Portugalsko a Španělsko dosahovaly před vstupem do eurozóny.

V ČR bohužel ještě není plněna jedna z pěti základních podmínek maastrichtských kritérií (nejvýše 3% poměr salda veřejných rozpočtů

k HDP), která by umožnila postupnou konvergenci se zeměmi EU potvrdit, zajistit společnou měnovou politiku přístupem k jednotné měně vstupem do Evropské měnové unie (EMU) a vstupem do společné centrální banky¹⁸.

Makroekonomická rovnováha:

V roce 2004 pokračovaly vnitřní hmotná nerovnováha ekonomiky, trvale vysoké pasivum běžného účtu platební bilance vyrovnávané přílivem zahraničního kapitálu a nárůstem finanční nerovnováhy státu. Ve srovnání s dvěma předchozími léty přinesl uplynulý rok významnější změnu v poklesu vnitřní hmotné nerovnováhy ekonomiky ovlivněné snížením pasiva obchodní bilance. Ve vnějších finančních vztazích se to neodrazilo, když zhruba o stejný rozsah vzrostl odliv výnosů v platební bilanci. Výrazné zhoršení se ukázalo ve fiskální nerovnováze. Hloubka nerovnováh byla překrývána jinými faktory působícími na vyrovnanost dílčích pozic natolik, že nebránily dynamice rozvoje. Uvedené nerovnováhy při jejich pokračující a zesilující tendenci by mohly rozvoj ekonomiky ohrožovat.

V roce 2004 tvorba zdrojů (domácí efektivní nabídka) nestačila stejně jako v předcházejícím dlouhodobém období krýt domácí realizovanou poptávku, tj. konečnou spotřebu a tvorbu hrubého fixního kapitálu. Rozdíl, počítáno v běžných cenách, se proti předchozím létům snížil, ale prozatím nenaznačuje, že by toto snížení mělo stabilní charakter. Počítáno totiž ze stálých cen se rozdíl nesnížil, přírůstek užití HDP byl vyšší než přírůstek jeho tvorby. Pozitivní vliv na zmenšování nerovnováhy v běžných cenách měly od roku 2002 směnné relace v zahraničním obchodě.

Pokračování ve věcné ekonomické nerovnováze neohrožovalo celkovou rovnováhu a stabilitu. Neohrožovalo ji ani celkové manko na běžném účtu platební bilance, kde začíná citelně působit vedle pasiva z obchodní bilance zboží pasivní saldo výnosů. Nekrytí hmotné domácí poptávky domácí nabídkou se postupně, ale trvale promítá do finanční nerovnováhy státu. Rostoucí veřejný dluh v poměru k HDP byl sice koncem roku 2003 zhruba na poloviční úrovni než v zemích EU, ale vazby výdajů státního rozpočtu

¹⁸ Blíže k tématice přijetí eura: KLVAČOVÁ, E. a kolektiv. *Prohlubování evropské integrace*. Praha: Professional Publishing, 2004, s. 94-126.

včetně „skrytých“ dosud do něho nepromítnutých ztrát Konsolidační agentury jsou hrozbou pro jeho racionální vyrovnanost.

Zahraněční obchod:

Výměna zboží mezi ČR a ostatním světem charakterizovaná nárůstem obratu zahraničního obchodu v roce 2004 vzrostla relativně vysokým nárůstem. Míra zapojenosti české ekonomiky do evropské i světové se zvýšila, když při růstu HDP v běžných cenách o 7,9 % obrat zahraničního obchodu se zvýšil o 21,4 %. Obrat zboží dosáhl 3,4 bilionů Kč. K abnormálnímu zvýšení výměny zboží přispěly již dlouhodobě s různou intenzitou působící ekonomické faktory jako příznivé směnné relace, příliv přímých zahraničních investic do zpracovatelského průmyslu a zvyšující se domácí poptávka. Do objemu zahraniční výměny mimořádně v roce 2004 zasáhl vývoj devizového kurzu koruny, lépe řečeno kurzu amerického dolaru. Pokles průměrného kurzu amerického dolaru o necelých 10 % během roku zlevnil všechny dovozy realizované v dolarech a naopak snížil u vývozu v dolarech jejich efekt a konkurenceschopnost. Specificky se to týkalo ropy, kde její zlevnění v důsledku kurzu převýšilo zdražení na světových trzích.

Rozhodujícím činitelem vysokého nárůstu zahraničního obchodu byl vzestup konjunktury v západní Evropě (a ve světě celkově). Nově a jednorázově ovlivnily vzestup některé nové faktory související se vstupem ČR do Evropské unie jako změna celních sazeb, jednodušší překračování hranic v rámci EU a využívání preferenčních dohod uzavřených Evropskou unií s větším počtem států. Celkově se obrat zahraničního obchodu (v běžných cenách) vrátil k dlouhodobé tendenci docilovat průměrně ročně nárůst o desetinu. Pozitivem v posledních třech letech 2002 až 2004 se stalo snížení pasiva obchodní bilance.

Struktura vývozu i dovozu se dále měnila ve prospěch skupiny strojů a dopravních prostředků, přitom směna strojů a dopravních prostředků v roce 2004 vzrostla na výrazné aktivní saldo 140,3 mld. Kč. Aktivní saldo při směně zboží, polotovarů a materiálů dosáhlo 26,3 mld. Kč, u průmyslového spotřebního zboží kleslo na 4 mld. Kč. Zhoršilo se pasivní saldo u dováženého potravinářského zboží na 27,4 mld. Kč, ale 71,9 mld.

Kč činilo pasivum z dovozu ropy a plynu, 5,7 mld. Kč z ostatních surových materiálů. Vysoce narostlo u chemikálií na 86,4 mld. Kč, značný vliv na něj má dovoz léčiv.

Významně ovlivňuje saldo obchodní bilance aktivní zušlechťovací styk, podmiňovaný jak volnými kapacitami, tak levnou pracovní silou. V roce 2000 mimořádně vzrostlo jeho aktivní saldo (především s Německem) na 114 mld. Kč, v roce 2001 prakticky zůstalo na stejné úrovni 113,9 mld. Kč, v roce 2002 se snížilo na 102,6 mld. Kč, v roce 2003 na 101,4 mld. Kč a v roce 2004 na 70 mld. Kč. Bez tohoto salda by celkové pasivum ze zahraničního obchodu v roce 2004 dosáhlo stále více než 81 mld. Kč. Na celkovém vývozu se hodnota zboží po zušlechtění podílí téměř 77 %. Dalším významným faktorem exportu a snížení pasiva obchodní bilance jsou subdodávky pro finální výrobky, zejména v automobilovém průmyslu. Podobně jako u zušlechťovacího styku tak české ekonomice uniká konečné definitivní zhodnocení finálního výrobku. I při nárůstu výměny zboží High Technology Product (HT) jeho podíl jak na dovozu, tak na vývozu poklesl, činil v roce 2004 při dovozu 14 %, při vývozu 11 %.

V teritoriální struktuře i v roce 2004 pokračovalo posilování orientace na státy s vyspělou tržní ekonomikou, především s ekonomikami EU, mimořádně vysoké je s Německem. Jejich podíl na vývozu ČR dosahuje 92 %, z toho EU 25 činí 86 %, u samotného Německa se snížil na 37 %. Na Slovensko se vyváží již jen 8 % z celkového vývozu. V dovozu podíl EU 25 činí 71 %. Se zeměmi EU 25 bylo dosaženo v roce 2004 výrazného aktiva obchodní bilance ve výši 219 mld. Kč. Díky zušlechťovacímu styku bylo saldo se SRN aktivní 75 mld. Kč, bez něho by bylo vyrovnané. Se Slovenskem docílila ČR aktivní saldo 51 mld. Kč. Dolarová oblast a země s tranzitivní ekonomikou včetně Společenství nezávislých států jsou relativně slabým partnerem. SNS se podílí na vývozu 2,5 %, na dovozu včetně ropy 5,8 %, pasivní saldo dosáhlo -57 mld. Kč, z toho s Ruskem -47 mld. Kč. Z rozvojových zemí a ze zemí se státní ekonomikou včetně Číny více dovážíme, než vyvážíme. Pasivní saldo obchodní bilance s nimi dosáhlo -135 mld. Kč, z toho s Čínou -80 mld. Kč.

Cenový vývoj v zahraničním obchodě byl v roce 2004 příznivý, když průměrné hodnoty dovozu se zvýšily o 1,6 %, ale průměrné ceny vývozu

o 3,7 %. Směnná relace vykázala zlepšení o 2,1 bodu. Promítnuto na směnu zboží znamenalo to pro českou ekonomiku přínos 1 00 mld. Kč. Spolu s kurzovými změnami to ovlivnila změna struktury vyváženého zboží ve prospěch výrobků s vyšší cenovou hladinou. Směnná relace při promítnutí váhy skupiny zboží při vývozu a dovozu měla nepříznivý vliv na saldo vlivem růstu světových cen ropy, zemního plynu a všech ostatních významnějších surovin, mírně také poklesem kurzu dolaru a vlivem růstu cen potravin a cen průmyslového spotřebního zboží.

Zahraniční platební vztahy:

Platební bilance v roce 2003 a 2004 v několika platebních vztazích pokračovala ve srovnání s léty 2000 a 2001 ve výrazných změnách. Ve finančním účtu především nedošlo k mimořádně vysokému přílivu přímých investic ze zahraničí jako v roce 2001 a 2002. Naproti tomu po úbytku portfoliových investic v roce 2002 a 2003 byl v roce 2004 zaznamenán jejich vysoký příliv (akciový index v ČR zaznamenal mimořádný vzestup), u ostatních investic po zesílení kurzu koruny jejich velmi nízký příliv. Na běžném účtu se pasivní obchodní bilance snižovala, aktivní bilance služeb po propadu v roce 2002 a 2003 se nezačala v roce 2004 vzpamatovávat ze ztrát vyplývajících z poklesu turistického ruchu po povodních z roku 2002. Výrazně se začalo zvyšovat pasivum z odlivu výnosů (odliv dividend a úroků ze zahraničního kapitálu), ačkoliv na toto pasivum měly vliv i rostoucí reinvestice podniků se zahraniční účastí. Odliv výnosů spolu s poklesem běžných převodů stačil odčerpat snížení pasiva obchodní bilance.

Celkovým výsledkem běžného účtu v roce 2004 bylo pasivum ve výši 143 mld. Kč, tedy pozitivní změna. Pasivum na běžném účtu především vlivem pasiva bilance výnosů a s ním i pasiva obchodní bilance a vlivem zpevnění kurzu koruny k dolaru dosáhlo v přepočtu 5,7 mld. USD (v roce 2003 dosáhlo 5,6 mld. USD).

V měně Evropské měnové unie v roce 2001 pasivum dosáhlo 3,6 mld. eur, v roce 2002 zhruba 4,7 mld. eur, v roce 2003 5,1 mld. eur a v roce 2004 dosáhlo 4,5 mld. eur. Na finančním účtu vzniklo v roce 2004 aktivní saldo 181 mld. Kč, přitom z přílivu přímých investic 101 mld. Kč. Devizové

rezervy v ČR se zvýšily o 0,3 mld. USD. I vlivem kurzových změn se z 19,4 mld. USD koncem roku 2000 zvýšily na 32,6 mld. USD koncem roku 2004. V eurech z 13,5 mld. koncem roku 2000 vzrostly na 21,3 mld. koncem roku 2003 a na 22,1 mld. koncem roku 2004. Devizové rezervy ČNB z toho činily 20,9 mld. eur.

Hrubá zahraniční zadluženost koncem roku 2000 činila 817 mld. Kč (21,6 mld. USD), v roce 2001 klesla na 811 mld. Kč (22,4 mld. USD), v roce 2002 dosáhla 813 mld. Kč (26,9 mld. USD), v roce 2003 zůstala na úrovni 894 mld. Kč (34,8 mld. USD) a v roce 2004 na 975 mld. Kč (38 mld. USD). (Na vyjádření v USD měly značný vliv kurzové změny koruny vůči USD.) U ní se za mezní hranici považuje poměr 40 % k HDP. Tento poměr v roce 2000 činil 38 %, pak postupně klesal a v roce 2004 se snížil na 35 %.

Investiční pozice ČR má výraznou tendenci narůstat do pasivního salda, zejména v posledních letech. V roce 2000 dosáhlo -192 mld. Kč, v roce 2001 tvořilo -244 mld. Kč, v roce 2002 to bylo -397 mld. Kč, v roce 2003 došlo k prudkému propadu -616 mld. Kč, v roce 2004 pasivní saldo dále narůstalo -800 mld. Kč, tj. 29,1 % k poměru HDP.

Měnový vývoj a měnová politika:

Vývoj peněžní zásoby, související s růstem HDP v běžných cenách a s rychlostí peněžního obratu, signalizoval v letech třetího tisíciletí, že nárůst peněžní zásoby v dostatečné míře kryl dynamiku ekonomiky a že potenciál cenové hladiny zrychlení ekonomiky nebrzdil. Struktura zdrojů peněžní zásoby reagovala na konkrétní ekonomické podmínky a možnosti jejich efektivního využití, což se odrazilo především v tom, že přírůstek peněžní zásoby spočíval v nárůstu čistých zahraničních aktiv směřujících do zvýšení ekonomického potenciálu, zatímco přírůstek domácích zdrojů ve formě úvěrů (nárůst úvěrů vládě a domácnostem) směřoval do spotřeby.

V roce 2001 proti předchozímu roku peněžní zásoba vzrostla o 13 % (HDP v běžných cenách o 7,7 %, deflátor činil 5 %). V roce 2002 v důsledku zpomalení růstu HDP v běžných cenách na 4,3 % a snížení deflátoru na 1,8 % se peněžní zásoba zvýšila o 3,5 % a v roce 2003 při růstu HDP v běžných cenách o 4,9 % a deflátoru 1 % se peněžní zásoba zvýšila o 6,9 %. Do roku 2003 stejně jako již předtím od ekonomické krize v roce

1997 jediným zdrojem přírůstu peněžní zásoby bylo zvýšení čistých zahraničních aktiv v očekávání jejich efektivního výnosu nerezidenty. V roce 2003 poprvé od roku 1997 stav čistých zahraničních aktiv poklesl, když jejich zdroj - nabídka ve formě privatizace tuzemských aktiv - se snížil a když úroková míra razantně poklesla. V roce 2004 vzrostl HDP v běžných cenách o 7,8 %, deflátor činil 3,7 %, peněžní zásoba se zvýšila o 4,4 %. K opětovnému vzestupu zahraničních aktiv přispěl i pozitivní vývoj akcií na pražské burze daný i pozitivním vývojem zahraničního obchodu, a to i přes pokles ostatních investic v důsledku nízkých tuzemských úrokových sazeb.

Struktura zdrojů peněžní zásoby se od roku 1997 do roku 2004 markantně měnila. V roce 1997 a 1998 hlavním zdrojem byl spekulativní zahraniční kapitál, od roku 1999 jediným zdrojem až do roku 2002 příliv přímých zahraničních investic a portfoliových investic. V roce 2003 výrazným zdrojem při poklesu stavu zahraničních aktiv o 104 mld. Kč bylo zvýšení úvěru vládě o 138 mld. Kč a spotřebních úvěrů domácnostem o 56 mld. Kč. V roce 2004 ke zvýšení peněžní zásoby vedle přírůstu čistých zahraničních aktiv 41 mld. Kč a vedle výrazného zvýšení úvěrů domácnostem o 78 mld. Kč přispělo poprvé po roce 1997 zvýšení stavu úvěrů podnikům o 20 mld. Kč. Vedle přílivu přímých kapitálových vstupů se na vzestupu čistých zahraničních aktiv podílely i úvěry poskytované tuzemskými bankami nerezidentům a nárůst devizových výpůjček podnikového sektoru v zahraničí a snížení zahraničních pasiv odlivem likvidního kapitálu komerčních bank na korunové termínované účty do zahraničních finančních ústavů. Čistá zahraniční aktiva se od roku 1997 zvýšila do konce roku 2004 o 525 mld. Kč, zatímco domácí úvěry se po hlubokém poklesu investičních úvěrů dostaly v roce 2004 na úroveň roku 1997 (zásluhou úvěrů vládě a domácnostem, tedy úvěrům spotřebním). Struktura domácích úvěrů zůstává krajně nepříznivá, protože investiční úvěry podniků dynamiku ekonomiky nerozhýbávají.

Rozhodující složkou peněžní zásoby v roce 2004 byla tendence k růstu likvidních peněz, když dále rostly nejen netermínované vklady, ale i oběživo. Peníze se podílely na peněžní zásobě 52,2 %. Termínované vklady se na ní podílely 47,8 %. Od roku 2000 do roku 2004 došlo k nárůstu likvidních

peněz na téměř 962 mld. Kč, tj. na dvojnásobek. Termínované vklady však poklesly o 33 mld. Kč. Důvodem bylo především abnormální snížení úrokových sazeb vkladů.

Hlavním měnové politickým nástrojem ČNB jsou úrokové sazby, přičemž ČNB v souladu s měnovými instrumenty Evropské centrální banky za klíčovou sazbu považuje dvoutýdenní reposazbu, i když též používá diskontní a lombardní sazbu. Nastavení úrokových sazeb je otázkou většího počtu faktorů jako skutečné a předpokládané inflace, vývoje reálných úrokových sazeb, měnového kurzu a úrokového diferenciálu vůči nejvýznamnějším zahraničním sazbám. Směřuje k udržení stability měny a k podpoře proporcionálního (a růstového) rozvoje ekonomiky.

Po postupném uvolnění restriktivní měnové politiky od druhé poloviny roku 1998 uvedené klíčové sazby do konce roku 2003 jednoznačně klesaly. V průběhu roku 1999 např. dvoutýdenní reposazba klesla z 8,75 na 5,25 %, diskontní sazba ze 6 na 5 %, když rovněž od října 1999 sazba povinných minimálních rezerv byla sjednocena s požadavky EU na 2 %. V roce 2000 ke změně parametrů měnové politických nástrojů nedošlo, postupný pokles dál pokračoval v roce 2001, 2002 a 2003. K 1.8.2003 klesla dvoutýdenní reposazba až na 2 %, diskontní sazba na 1 % a lombardní sazba na 3 %, což byla nejnižší úroveň měnové politických nástrojů ČNB, která vydržela až do 25.6.2004. Důvodem postupu ČNB po roce 2000 bylo především snížení míry inflace, ale došlo k deflačnímu vývoji v průběhu roku 2003. Odezvou toho však bylo i nadměrné zpevnění kurzu koruny po roce 2000 i vůči euru (po přechodném snížení v průběhu roku 2003) s poklesem cenové konkurenceschopnosti při vývozu a se zlevněním úvěrů (málo účinné u investičních úvěrů), avšak s poklesem termínovaných vkladů domácností. ČNB k 25.6.2004 své úrokové sazby zvýšila, stejně jako k 27.8.2004, a to celkem na 2,50 % dvoutýdenní reposazbu, na 1,50 % diskontní sazbu a 3,50 % lombardní sazbu. Zpevnování kurzu koruny se zastavilo jen dočasně, ale míra úspor se nezvýšila; ani to nezastavilo nárůst spotřebních úvěrů. Vzhledem k nárůstu míry inflace k 1.1.2005 ČNB úrokové sazby snížila na 2,25 % u dvoutýdenní reposazby, na 1,25 % u diskontní sazby a na 3,25 % u lombardní sazby. Snaha ČNB zastavit zpevnování kurzu koruny vůči euru při komparativní nízké cenové hladině vzhledem k EU 15

na nižší úrovni než 55 % (při jejím vzestupu od roku 1995 z 39,5 % do roku 2002 na 53,1 %) se nejeví dostatečně účinná. Dokumentuje to, že směnný kurz začátkem devadesátých let byl tehdy uměle nasazen příliš nízko. ERDI (poměr směnného kurzu k paritě kupní síly) dosahoval tehdy více než 2,8, v současné době se pohybuje na hranici 2, ale je stále vyšší než v Polsku a Maďarsku. Dvojnásobek ERDI stále dává jistotu, že česká koruna při udržení nízké inflace má rezervy pro její další zpevnění.

Mimořádný pokles inflace, zvýšení kurzu koruny od roku 2000 do roku 2004 jak vůči euru, tak vůči USD a proporcionálně k tomu i změny hlavních měnové politických nástrojů ČNB, zatlačily na nízkou úroveň úrokové sazby úvěrů i vkladů. Zmíněné zpevnování kurzu koruny v roce 2004 při relativně mírné míře inflace (2,8 %) a při trvale očekávaném přílivu zahraničních investic (privatizace významných objektů) nízkou úroveň úrokových sazeb udržují.

Vývoj úvěrů a vkladů

Celkový stav úvěrů poskytovaných bankami (na rozdíl od úvěrů ve zdrojích peněžní zásoby zahrnuje i úvěry nerezidentům) od roku 1998 klesal až do roku 2002 vlivem přesunu ztrát z transformačního procesu na konsolidační agenturu a na státní rozpočet. Tento pokles se zastavil a mírně otočil až vlivem hlavně spotřebních úvěrů v roce 2003 a v roce 2004. Koncem roku 2004 činily úvěry korunové i v cizí měně 1180 mld. Kč a jsou poprvé vyšší, než byly v roce 1998. Rozhodující podíl na úvěrové emisi má podnikový sektor (finanční a nefinanční instituce), na nějž připadá 53 % z celkového stavu poskytnutých úvěrů, na vládní instituce 13 %, na domácnosti 34 %. Zástava úvěrů původně po roce 1998 vyvolaná nabídkovou stranou úvěrového trhu, tj. bankami, přestala po roce 2001 z určité části platit (likvidita bankovního sektoru se v roce 2000 uvolnila a řada bank začala mít dostatek vlastního kapitálu v poměru k rizikovým úvěrům).

Po privatizaci bankovního sektoru (včetně státem garantované fúze Investiční a Poštovní banky) a převodu dubiózních úvěrů prakticky z rozhodující části bankovního sektoru do Konsolidační agentury (kryté státem) přestal být problémem podíl klasifikovaných úvěrů na celkovém

úvěrovém portfoliu. Bez Konsolidační banky na konci roku 2001 dosahoval 29,5 % a na úrovni 25 % byl v roce 2002 (již bez Konsolidační agentury) a dále se zlepšil až na 20 % v roce 2004. Před převzetím klasifikovaných úvěrů do Konsolidační agentury to bylo 42 %. Na straně poptávky řada českých tuzemských podniků nemůže vstoupit na úvěrový trh, protože nejsou schopné zaručit řádné splácení. Banky se v roce 2003 a 2004 orientovaly na poskytování spotřebních úvěrů domácnostem, které z 122 mld. Kč v roce 2000 vzrostly na 283 mld. Kč v roce 2004.

Objem vkladů začal po stagnaci v roce 1999 a jen mírném nárůstu v roce 2000 znovu v roce 2001 až 2002 rychle narůstat, pak se tempo snižovalo vzhledem k úrokovým sazbám. Meziroční přírůstek v roce 1999 činil pouze 0,4 %, v roce 2000 3,6 %, v roce 2001 15,8 %, v roce 2002 14,8 %, v roce 2003 asi 10,2 % a v roce 2004 již jen 5,5 %. Na celkovém objemu vkladů se podílí obyvatelstvo dvěma třetinami. Celkový stav vkladů u bank v roce 2004 dosáhl 1 764 mld. Kč.

Vývoj úrokových sazeb od roku 1998 byl charakterizován sestupnou tendencí, a to jak u depozit, tak u úvěrů. Postupně se dostal až k velmi nízké úrovni stabilních ekonomik. Odrážel se v tom nejen skutečný vývoj nízké inflace a citování inflace ČNB pro další léta v nízkém pásmu, ale i situace ve zdrojích peněžní zásoby a v reálné poptávce po úvěrech. V roce 2004 průměrná úroková sazba z korunových klientských úvěrů dosáhla 5,5 %, z toho nefinančním podnikům 4,7 %, domácnostem 8,0 %. Úroková sazba z vkladů dosáhla 1,3 %, přitom vkladů nefinančních podniků 1,2 % a domácností 1,4 %. Při vzestupu inflace o 2,8 % reálné úroky znamenaly pro střadatele roční ztrátu zhruba 1,5 %. Při nových obchodech úroková sazba na vklady domácností dosáhla na začátku roku 0,79 %, ke konci roku 0,96 %. Úrokové sazby z úvěrů poklesly na konci roku 2004 na 7,96 %, u nových obchodů pro nefinanční podniky činily 4,42 %, pro domácnosti 11,64 %. Bankovní sektor v roce 2004 značně zvýšil poplatky za bankovní služby. Roční procentní sazba nákladů korunových úvěrů včetně poplatků pro domácnosti u nových obchodů na spotřebu dosáhla 16,08 %, na koupi bytových nemovitostí 5,41 %.

Kurz koruny, cenová hladina, inflace

V roce 2003 i v roce 2004 základním kritériem pohybu kurzu koruny na devizových trzích byl vztah dolaru a eura na světových devizových trzích a pochopitelně hlavní ekonomické parametry české ekonomiky ovlivňující kurz, jako jsou inflace, saldo platební a obchodní bilance, velikost a vývoj veřejného dluhu, růst produktivity práce a další kvalitativní indikátory. Přitom v roce 2003 a 2004 kurzová politika vycházela z předcházejícího vývoje a podmínek.

K 1. lednu 1999 přijala ČNB jako referenční měnu euro namísto DEM (se zeměmi EU je ekonomika ČR svázána 70% zahraniční směnou zboží a služeb). Kurz koruny byl tak přímo ovlivňován vývojem kurzu eura. K 1.1.1999 se směňovalo 1 euro za 1,15 USD. V průběhu roku 1999 euro vůči USD ztratilo 15 %, v roce 2000 se stal pokles eura razantní, když koncem října proti startu k 1.1.1999 činil pokles již téměř 30 %. V roce 2001 pokračovalo další zeslabování eura proti USD, ve druhé polovině roku se však tendence zmírnila a nakonec obrátila. V roce 2002, 2003 a 2004 obrácený trend pokračoval a kurz dolaru vůči euru výrazně oslabil a ke konci roku 2004 1 euro bylo směňováno již za 1,24 dolaru. Až do roku 2002 sledoval kurz koruny vývoj eura vůči dolaru a přitom mírně oslaboval i proti euru. Během roku 2002 kurz koruny nejprve významně posílil o 12 % vůči euru a současně se zmíněným zeslabením kurzu dolaru vůči euru zesílil i kurz koruny až o čtvrtinu vůči dolaru. Na posílení kurzu koruny v roce 2002 měl značný vliv výrazný příliv přímých zahraničních investic a očekávání jejich pokračujícího přílivu, pokles inflace na 2 % ročního přírůstku a pokles záporného salda obchodní bilance. V roce 2003 se dařilo vlivem kurzové politiky ČNB zabránit nadměrnému kolísání kurzu měny v krátkodobém výhledu a dalšímu jejímu zpevnění, ačkoliv pro to mluvilo snížení inflace téměř na nulu.

V roce 2004 se dalšímu zpevnění kurzu koruny i vůči euru zabránit nepodařilo. Kurz koruny vůči euru v roce 2003 zeslabil o 3,2 %, v roce 2004 v průměru nepatrně zpevnil, ale ke konci roku 2004 bylo toto zpevnění značné. Kurz koruny k 31.12.2004 byl k euru signován na 30,47 Kč, k dolaru na 25,70 Kč. Reálný efektivní kurz koruny (vážený kurz koruny podle zastoupení měn v zahraničním obchodě a deflovaný indexem

spotřebitelských cen) byl v roce 2002 proti roku 2000 o 16,7 % vyšší, v roce 2003 se nárůst vlivem zeslabení kurzu koruny vůči euru snížil na 12,9 %, ačkoliv došlo k pronikavému snížení inflačního diferenciálu mezi ČR a západními vyspělými ekonomikami. V roce 2004 zůstal na stejné úrovni. Značnější zpevnění koruny, než se očekávalo a než odpovídalo zvýšení produktivity práce, oslabilo cenovou konkurenceschopnost českého vývozu. Cenová konkurenceschopnost v zahraničním obchodě klesla tak za poslední čtyři roky o 13 %.

Posílení kurzu koruny v posledních čtyřech letech a současný nízký nárůst inflace v ČR přibližovaly cenovou úroveň koruny k euru i dolaru. Cenová hladina v roce 1999 vůči 12 zemím Evropské měnové unie byla na 41 %. Až do roku 2002 se postupně cenová hladina k těmto zemím přibližovala k 52 %, v roce 2003 se mírně snížila na 51 %, v roce 2004 vzrostla na 53 %. Nastoupení cesty k postupnému narovnání relací cenových úrovní zůstává významným úkolem hospodářské a měnové politiky.

Mezi vnitřní kupní silou a vnější kupní silou koruny je v České republice stále mimořádně velký rozdíl, typický spíše pro méně rozvinuté země. ERDI (Exchange Rate Deviation Index), tj. poměr mezi směnným kurzem a paritou kupní síly v roce 1999 dosahoval při srovnání se zeměmi Evropské měnové unie 2,44 (parita kupní síly porovnává hodnotu spotřebního koše ve dvou měnách). V roce 2000 zhruba zůstal na stejné úrovni (2,39), v roce 2001 se zlepšil (2,23), v roce 2002 se zlepšil výrazně (2,01), v roce 2003 se mírně zhoršil, v roce 2004 mírně zlepšil. ERDI lze ocenit v současné době na 2. Přitom v roce 2002 až 2004 se proti měnám v dolarové oblasti zlepšil výrazně. Je však stále horší než v zemích s nižší úrovní produktivity práce. Riziko rychlého cenového vzestupu po vstupu do EU je tedy stále velmi citelné. Podle řady ekonomů bude náročné a problematické ucházet se v krátké době po nabytí členství v EU také o účast v Evropské měnové unii (EMU).

Inflace:

Vývoj inflace (spotřebitelských cen) se dostal po roce 1998 pod tvrdší dohled měnové politiky. ČNB si stanovila jako rámeček cílování inflace. Jako

indikátor pro inflaci stanovila tzv. čistou inflaci, která je vyjádřena indexem spotřebitelských cen očištěným od vlivů administrativních změn cen a změn nepřímých daní. Hranice pro cílovou inflaci rok od roku ČNB snižovala, pro léta 2002 a 2005 již jako cílovou stanovila ČNB celkovou inflaci, která se v tomto období měla snižovat do rozmezí 3-5 %. Od roku 2002 cílové pásmo pak podle ČNB mělo směřovat k rozpětí 2,5 až 4,5 % koncem roku 2004.

V roce 1999 došlo k mimořádnému průlomů v desinflačním procesu, když míra inflace z roku 1998 ve výši 10,7 % se snížila na 2,1 %. Hlavním důvodem bylo přibrzdění deregulace cen usměrňovaných státem a pokles cen potravin. V roce 2000 prakticky desinflační proces pokračoval, ovšem s tím, že navázal na původní předpokládaný trend do roku 2005, který stanovil přiblížit se na dosah inflaci v Evropské unii. V podstatě to znamenalo přiblížit se k inflaci požadované maastrichtskými kritérii, tj. snížit roční míru inflace na inflaci nejstabilnějších třech zemí EU s maximálním překročením +1,5 procentního bodu. Míra inflace se v roce 2000 a 2002 zvýšila na předpokládanou výši pro tyto roky (průměr 3,5 % ročně), když dosáhla v roce 2000 3,9 %, v roce 2001 4,7 %, v roce 2002 1,8 %. Cenový vývoj v roce 2002 a vzápětí i v roce 2003 překvapil i odborníky včetně ČNB. Míra inflace za dva roky se zvýšila o necelá 2 %, přitom v roce 2003 dosáhla jen 0,1 % a stala se důkazem stabilního vývoje ekonomiky. Příčinou tohoto velmi nízkého nárůstu bylo mezi jiným zastavení deregulace cen a pokles dovozních cen, ovlivněný výrazným posílením kurzu koruny. V roce 2004 se míra inflace vrátila k vyššímu tempu na 2,8 %, které ale dodržuje v podstatě kritéria pro eurozónu.

Cenový vývoj produkčních cen po roce 2000 byl neurovnaný. Na nárůst cen průmyslových výrobců v roce 2001 působila světová cena nakupované ropy, v roce 2002 světové ceny ropy byly nižší a i nízká dynamika vývoje v západní Evropě ceny tuzemských výrobců přibrzdžovala. V roce 2003 a 2004 na pohyb cen výrobců, zejména průmyslových, působil protichůdně pokles kurzu dolaru a pohyb cen ropy, realizující se většinou v dolarech. Z vnitřních podmínek rozhodující vliv na ceny výrobců měl pohyb spotřebitelských cen zboží, který tlačil spolu se změnami v distribuci (obchodní řetězce a jejich konkurence) ceny dolů a prudký vzestup

průměrných mezd, který dával možnost vzestupu cen. Za roky 2002 a 2003 ceny průmyslových výrobců vykazovaly mírný pokles, proti roku 2000 byly jen o 3,4 % vyšší, v roce 2004 vzrostly o 5,7 %. Ceny zemědělských výrobců od roku 1990 sice rostly, ale hluboko zůstaly pod cenovým vzestupem ve všech ostatních úsecích hospodářství. Od roku 2000 po jejich abnormálním vzestupu v roce 2001 vzápětí znovu hluboce poklesly, v roce 2003 pokles pokračoval. V roce 2004 se zvýšily o 8,1 %, nedosáhly však úrovně roku 2000 o 1,6 procentního bodu. Předstih růstu spotřebitelských cen (za čtyři roky téměř o 10 %) před cenami zemědělských a průmyslových výrobců šel především ve prospěch distributorů zboží.

Ceny stavebních výrobců vykazují každoročně vzestup. Proti roku 2000 se v roce 2004 zvýšily o 13,6 %. Cenový vývoj tržních služeb stejné jako ceny spotřebitelské a ceny výrobců měl tendenci k přibrzdění. V roce 2004 byly ceny tržních služeb o 11,7 % vyšší než v roce 2000.

Veřejný dluh a státní rozpočet:

Česká ekonomika je zatěžována prakticky již po dobu sedmi let hlubokou finanční nerovnováhou veřejných financí v důsledku deficitů veřejných rozpočtů. Výrazem toho je rostoucí veřejný dluh, tj. dluh státu a jeho fondů a dluh obcí, který z 235 mld. Kč v roce 1998 narostl na 334 mld. Kč v roce 2000 a na 661 mld. Kč v roce 2004, z toho státní dluh 593 mld. Kč. Podíl veřejného dluhu na HDP dosáhl 24,0 %. Současný veřejný dluh znamená značnou dluhovou zátěž. V roce 2004 úmor dluhu (splátky jistiny dluhu s dobou splatností nad 1 rok) na státní dluh dosáhly 39 mld. Kč, úroková zátěž dosáhla 27,5 mld. Kč, v roce 2005 úmor dosáhne 22 mld. Kč, úroková zátěž 27,7 mld. Kč. Tento dopad na veřejné finance je z převážné části dluhem za transformaci české ekonomiky do současné tržní ekonomiky. Stát převzal z předrevolučních let i podstatnou část sociálního systému a rozšířil jej směrem na všeobsahující sociální záchrannou síť vzhledem k nezaměstnanosti a životnímu minimu. Tyto garance při zhoršujících se demografických podmínkách a zvyšujících se nárocích na zdravotní péči a školní vzdělání není schopen stát bez finanční nerovnováhy z příjmů státního rozpočtu plnit. V roce 2004 bylo sice vybráno na důchodové zabezpečení 240 mld. Kč, vyplaceno 230 mld. Kč, ale

v brzké budoucnosti výběr nemůže stačit na výplatu. Ke vzestupu státního dluhu přispěly i některé v uplynulých letech poslaneckou sněmovnou schválené výdaje nad státní rozpočet. Dynamika veřejného dluhu je v posledních letech ovlivňována jednak přechodem ztrát z Konsolidační agentury do státního rozpočtu, jednak vysokým inkasem privatizačních příjmů. Tyto příjmy budou po roce 2005 slábnout.

Maastrichtské kritérium u veřejného dluhu (maximálně 60 % v poměru k HDP) a u schodku veřejných rozpočtů (maximálně 3 % v poměru k HDP) do veřejného zahrnují všechny institucionální jednotky v sektoru vládních institucí, což znamená rovněž zahrnout dluh a schodek rozpočtů příspěvkových organizací, transformačních institucí, zdravotních pojišťoven a vysokých škol. Konsolidovaný hrubý dluh vlády zahrnuje i závazky přijatých vkladů ČNB, vydaných úvěrových cenných papírů a přijatých půjček. Koncem roku 2001 činil 586 mld. Kč, koncem roku 2004 pak 1 029 mld. Kč, tj. 37,4 % v poměru k HDP. V mezinárodním srovnání se zeměmi EU není toto zatížení vysoké, je hluboko pod 60 % maxima maastrichtských kritérií.

Současně je stát garantem dalších dnes téměř jasně nesplacitelných závazků, které v nejbližších letech do státního dluhu přejdou. Tyto závazky, proti nimž nestojí žádná reálná aktiva, koncem roku 2004 dosáhly 280,5 mld. Kč. (V roce 2005 byl zřízen pro realizaci státních záruk Fond státních záruk, do něhož byly převedeny výdaje rozpočtu z tohoto titulu ve výši 22,7 mld. Kč, celkem v roce 2005 budou realizovány záruky ve výši 40 mld. Kč, což je obdobná výše jako v roce 2004.) Nesplacitelné závazky územní samosprávy nejsou známy (garance za úvěry apod.), ale mohly by se pohybovat k 10 mld. Kč. Celkem je vládní sektor zatížen včetně rozpočtových garancí dluhem 1,32 bilionu Kč a znamenalo by to v roce 2006 více než 40 % z předpokládané úrovně HDP.

Saldo veřejných rozpočtů, o které veřejný dluh pravidelně ročně narůstá, činilo bez zahrnutí čistých půjček, tedy v podstatě bez zahrnutí příjmů z prodeje státních podniků, resp. obecních nemovitostí v roce 1999 -52 mld. Kč (v závorkách dále včetně čistých půjček -11 mld. Kč), v roce 2000 -87 mld. Kč (-62 mld. Kč), v roce 2001 -111 mld. Kč (-52 mld. Kč) a v roce 2002 -153 mld. Kč (-12 mld. Kč), v roce 2003 -131 mld. Kč (-130 mld. Kč). V roce

2004 bez čistých půjček dosáhlo saldo veřejných rozpočtů -115 mld. Kč, tj. 4,2 % HDP (včetně čistých půjček 105 mld. Kč, tj. 3,8 % z HDP). Deficit vládního sektoru podle maastrichtských kritérií činil v roce 2004 téměř -106 mld. Kč, tj. 3,9 % v poměru k HDP. Předtím v roce 2001 -137 mld. Kč (5,9 % z HDP), v roce 2002 -163 mld. Kč (6,8 % z HDP) a v roce 2003 -320 mld. Kč (12,5 % z HDP). Reforma veřejných financí má přispět k tomu, aby bylo postupně v budoucnu (2006, resp. 2007) docíleno 3% schodku státního rozpočtu podle maastrichtských dohod, a to bez krytí deficitu státního rozpočtu příjmy z privatizace.

Fiskální politika při sestavení státního rozpočtu byla pro všechny roky třetího tisíciletí a bude i v dalších obdobích determinována nejen dopady transformačních nákladů a výdajů na restrukturalizaci ekonomiky, ale i s vysokým podílem mandatorních výdajů (bezesporné výdaje určené na základě schválených zákonů). Ani v roce 2005 se situace ve finančním hospodaření státu nezmění. Příjmy státního rozpočtu 2005 dosáhnou 825 mld. Kč, tj. o 7,2 % více než v roce 2004, výdaje 908,4 mld. Kč, tj. o 5,3 % více než v roce 2004, schodek dosáhne 83,6 mld. Kč. Výdaje rozpočtu na rok 2005 v poměru k HDP dosáhnou 27,6 %. Transfery obyvatelstvu (sociální výdaje) mírně vzrostou, kapitálové výdaje budou nižší než v roce 2004. Ve výdajích hlavní složku tvoří mandatorní výdaje, a to 53,2 % všech výdajů, tj. 16,5 % předpokládaného HDP. V roce 2004 poprvé podle výše HDP zaplatila ČR za osm měsíců dvě třetiny příspěvku do rozpočtu EU zhruba ve výši 17 mld. Kč, v roce 2005 25 mld. Kč.

Územní rozpočty skončily v roce 2004 záporným saldem -6,3 mld. Kč. V roce 2005 se předpokládá snížení záporného salda na -3,8 mld. Kč, když se příjmy územních rozpočtů prognózuji na 293,1 mld. Kč a výdaje na 297,9 mld. Kč.

Daňové zatížení počítané ze všech veřejných rozpočtů v roce 2004 dosáhlo 947 mld. Kč, v poměru k HDP 34,4 % a tentýž podíl se předpokládá pro rok 2005. Toto daňové zatížení patří k nejnižším v zemích EU 15 (jen Irsko má nižší). Ze zemí EU 25 podle Eurostatu měla v roce 2002 vedle Irska nižší zatížení jen Litva a stejné Slovensko. V příjmech na rok 2005 je počítáno s pokračujícím snížením podílu přímých daní. Poměr daní z příjmů, zisku a kapitálových výnosů k vnitřním daním za zboží a služby

činil v roce 2001 44,4 %, v roce 2002 46,2 %, v roce 2003 46,7 %, v roce 2004 45,2 % a v roce 2005 má činit 43,6 %.

3. 5. Oficiální prognóza z roku 2004 na rok 2005¹⁹

Prognóza vývoje pro rok 2005 (i pro další léta až do roku 2007) je mírně podhodnocená a sestavovala se i na základě trendů setrvačného vývoje s tím, že v EU se hlavní ekonomiky (SRN) dostanou v souvislosti s růstem světové ekonomiky z deprese a že země EU 15 zvýší tempo růstu ke 3 %. Dalším základním předpokladem vnějšího prostředí je, že ve světě nedojde k exogenním šokům, především směnný kurz dolaru k euru bude od roku 2004 stabilní (na úrovni 1,22) a světové ceny ropy po roce 2004 do roku 2007 budou mírně klesat.

Pro ekonomiku ČR se při prognózách počítalo s téměř setrvačným tempem růstu HDP, podněcovaným i zrychlením růstu investic a s pozitivním přínosem strukturálních politik, s aktivními výsledky fiskální konsolidace a s pozitivními efekty ze začlenění do EU.

Fakta o vývoji ekonomiky ve druhé polovině roku 2004 a zpřesňující se propočty HDP za rok 2003 ukázaly, že prognóza, o níž se opírá i státní rozpočet na rok 2005, je podceněná. Hrubý domácí produkt stoupl za rok 2003 nikoliv o původních 3,1 %, ale o 3,7 %, za rok 2004 k jeho růstu o 4,0 % přispělo rychle se snižující pasivní saldo obchodní bilance. Čeští ekonomové, ale i OECD opravili tedy prognózu na rok 2005 (podle úvah na začátku roku) na pokračující prosperitu, ale stále ještě s nedostatečnou dynamikou pro konvergenci s EU 15 a současně podtrhli problém výrazných reforem v sociální oblasti a související problém snižování schodku veřejných financí. V prognózách je přitom málo upozorňováno na zaostávání vědecko-technického pokroku, bez něhož jsou budoucí prosperita české ekonomiky, konkurenceschopnost a přiblížení se EU 15 málo reálné. V konkrétních číslech se prognózy na další tři léta odrážejí takto: 1) Dynamika ekonomiky se o něco zrychlí, HDP vzroste o necelá 4 %.

¹⁹ Ročenka Hospodářských novin 2005. Praha : ECONOMIA a. s., 2005, roč. 9, s.18.

- 2) Spotřebitelská poptávka se ochladí na nárůst zhruba o 3,5 % tvorba fixního kapitálu se udrží na vysokém přírůstku mezi 5 až 7 %.
- 3) Inflace vzroste pomaleji, než se očekávalo původně, ale stále bude vyšší než 3 % (OECD 3,0 %).
- 4) Nezaměstnanost bude v souladu s původní prognózou klesat pomalu, při započtení všech uchazečů o práci setrvá na hranici 10 % (při metodě Eurostatu na 8,3 %).
- 5) Reálné mzdy se zvýší o více než 3 %, produktivita práce o 4,0 %.
- 6) Pasivní saldo běžného účtu platební bilance se mírně sníží a dosáhne přibližně 5 % HDP.
- 7) Reformy veřejných financí (přesun zátěže budoucích úhrad hlavně v důchodovém zabezpečení a zdravotnictví ze státu na daňové poplatníky) v roce 2005 se ještě realizovat nebudou, schválená je realizace poklesu přímých daní. Celkově stát na daních zásluhou vyšší dynamiky HDP vybere až o 70 mld. Kč více než v roce 2004.

Závěr

Česká republika nemá zásadní vliv na rozvoj světového hospodářství, jelikož je to ekonomika velmi malá, naopak světové hospodářství má velký vliv na ekonomiku naši, neboť ekonomika České republiky je otevřená vnějším vlivům. V současné době je ČR členem Evropské unie, která na nás má pochopitelně největší vliv, a proto všechny naše hospodářské cíle musí být v souladu s regulemi Evropské unie. Jedním z dalších kroků, které čekají v budoucnosti Českou republiku je přijetí společné měny euro, čehož by česká vláda chtěla docílit v roce 2010 (uvedl premiér Paroubek, HN, 26. 10. 2005), a proto je nutné držet se plánu snižování deficitu veřejných financí.

Zda je Česká republika významným členem Evropské unie, je otázka, na kterou se špatně odpovídá. S jistotou můžeme říci, že nejsme nejvýznamnějším členem unie, neboť naše hospodářství není ještě dostatečně silné oproti jiným členům unie jako je Británie, Švédsko, Francie, Lucembursko, Německo atd. Na druhou stranu do budoucna se můžeme stát významným členem EU, neboť jsme k tomu předurčení výhodnou geografickou polohou ve středu Evropy a již teď patříme k hlavním obchodním partnerům SRN. To vše ale pochopitelně záleží na budoucím vývoji událostí. V současnosti je stále ještě ekonomika ČR zajímavá pro investory ze západu, neboť je to ekonomika stabilní a jsou zde poměrně nízké náklady práce a také dostatek kvalifikovaných pracovníků, i když už se započal trend investovat ještě více směrem na východ, kde je levnější pracovní síla a lákavější podmínky pro investory než v ČR. V žebříčku renomovaného časopisu Economists (HN, 3. 11. 2005) patří Česko na špici mezi zeměmi, kam se vyplatí přestěhovat firemní servisní centrum, mezi šedesáti státy se Česká republika umístila na třetí pozici, hned za Indií a Čínou. Co se týká zahraničního obchodu, tak výměna zboží mezi ČR a ostatním světem charakterizovaná nárůstem obrátu zahraničního obchodu v roce 2004 vzrostla relativně vysokým nárůstem. Míra zapojenosti české ekonomiky do evropské i světové se celkově zvýšila.

A jak jsme na tom v porovnání s ostatními transformujícími se zeměmi střední a východní Evropy (jako je Polsko, Slovensko, Maďarsko,

Slovinsko)? Opět neexistuje jednoznačná odpověď, protože záleží na tom, podle jakého makroekonomického ukazatele dané ekonomiky porovnáváme. Pokud vezmeme HDP na obyvatele za rok 2003, tak Česko je na 19. místě v rámci EU, před námi je na 17. místě Slovinsko, za námi je Maďarsko, Slovensko a Polsko. Pokud vezmeme za rozhodující makroekonomický ukazatel hospodářský růst v roce 2004, tak nás předstihuje hlavně Slovensko, jehož tempa hospodářského růstu se pohybují kolem 5 % a před námi je i Maďarsko se Slovinskem a Polskem, které si během roku 2004 také hodně polepšilo oproti letům minulým. Co se týká míry nezaměstnanosti za rok 2004, tak nejvyšších hodnot dosahovala v Polsku (18,8 %), na Slovensku (18 %), v Česku dosahovala 8,3 %, naopak nižší míry nezaměstnanosti kolem 6 % dosáhlo Slovinsko a Maďarsko. Míra inflace za rok 2004 byla nejvyšší na Slovensku (7,4 %), v Maďarsku (6,8 %), pak následuje Slovinsko (3,6 %), Polsko (3,6%) a tentokrát nejlépe je na tom Česko s inflací 2,6 %. Státní dluh České republiky tvořil na konci roku 2004 již 593 mld. Kč a během roku 2005 stále narůstá (na konci června 2005 jeho výše tvořila 643,6 miliardy korun, což v přepočtu na jednoho obyvatele je asi 63 tisíc korun). Státní dluh je v Česku relativně malý ve srovnání se zeměmi Evropské unie. Zatímco dluh státu u nás činí 22,8 procenta HDP, v Maďarsku to bylo v červnu 2005 dokonce 61,2 procenta HDP a na Slovensku 35,7 procenta HDP. Problémem není ani tak výše dluhu, ale jeho rostoucí trend, který se bohužel nezmění bez reformy. Na konci roku 2004 mělo Česko sedmý nejvyšší dluh v Evropské unii (HN, 19. 9. 2005).

Celkově lze říci, že tendence ve vývoji ekonomiky ČR v roce 2004 jsou pozitivní, ale současně rok 2004 neodstranil nebo jen zmírnil negativní brzdy rovnovážného ekonomicky zdravého vývoje. Produktivita práce se postupně zvyšuje, stejně jako životní úroveň. Nejistota vnějších podmínek a důsledky nastupující ekonomické globalizace pro malou otevřenou ekonomiku z dlouhodobého horizontu vyžadují nezanedbat poměrně rychlý přechod na technicky vyspělou ekonomiku, která si vývoj dovede zajišťovat úměrně vlastním vědecko-technickým pokrokem, jinak se Česko stane ekonomickým přívěskem technicky vyspělých zemí.

Použitá literatura:

BENEŠ, V. a kolektiv. *Zahraniční obchod*. Praha : Grada, 2004. ISBN 80-247-0558-3.

CAHLÍK, T.; MARKOVÁ, J. (ed.). *CESES : Ekonomika České republiky v novém prostoru Evropské unie*. Praha : G plus G, 2004. ISBN 80-86103-75-7.

CIHELKOVÁ, E. a kolektiv. *Světová ekonomika. Regiony a integrace*. Praha : Grada, 2002. ISBN 80-247-0193-6.

CIHELKOVÁ, E. a kolektiv. *Světová ekonomika - základní rysy a tendence vývoje*. Praha : VŠE, 2000. ISBN 80-245-0011-6.

JANIČEK, L.; RAIS, K.; DRDLA, M.; STEHLÍK, V.; QUINTILLÁN, M. *Evropská unie. Instituce, ekonomická, bezpečnostní a sociální politika*. Brno : Computer Press, 2003. ISBN 80-7226-819-8.

KLVAČOVÁ, E. a kolektiv. *Prohlubování evropské integrace*. Praha: Professional Publishing, 2004. ISBN 80-86419-78-9.

RAŠEK, A. (ed). *CESES : Strategické tahy pro Českou republiku*. Praha : Agentura VPK, 2004. ISBN 80-7334-058-5.

Ročenka Hospodářských novin 2005. Praha : ECONOMIA a. s., 2005, roč. 9. ISBN 80-85378-23-X., ISSN 1212-4869.

SOJKA, M.; KONEČNÝ, B. *Malá encyklopedie moderní ekonomie*. 5. aktual. vyd. Praha : Libri, 2004. ISBN 80-7277-258-9.

Zadluženost Česka vzrostla. *Hospodářské noviny*, 19. 9. 2005, č.183, s. 24.

Brusel pohrozil Rumunsku a Bulharsku. *Hospodářské noviny*, 26. 10. 2005, č.209, s.5.

Paroubek: chceme euro do roku 2010. *Hospodářské noviny*, 26. 10. 2005, č. 209, s.15.

Česko soupeří s Čínou a Indií. *Hospodářské noviny*, 3. 11. 2005, č. 214, s. 15.